

**NUH BİN MUSTAFA'NIN AKÂİD-İ DÎNİYYE
RİSALESİ BAĞLAMINDA ELFAZ-I KÜFÜR
MESELESİ**

**2022
YÜKSEK LİSANS TEZİ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ**

Emrullah DEMİR

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa YILDIZ**

**NUH BİN MUSTAFA'NIN AKÂİD-İ DÎNİYYE RİSALESİ BAĞLAMINDA ELFAZ-I
KÜFÜR MESELESİ**

Emrullah DEMİR

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa YILDIZ

T.C.

Karabük Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalında

Yüksek Lisans Tezi

Olarak Hazırlanmıştır

KARABÜK

Nisan 2022

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	1
TEZ ONAY SAYFASI.....	3
DOĞRULUK BEYANI	4
ÖNSÖZ	5
ÖZ	7
ABSTRACT.....	8
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ.....	9
ARCHIVE RECORD INFORMATION	10
KISALTMALAR	11
ARAŞTIRMANIN KONUSU	12
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	12
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	12
KAPSAM VE SINIRLILIKLARI/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER	13
1. BİRİNCİ BÖLÜM: İMAN VE ELFAZ-I KÜFÜR MESELESİ	15
1.1. İman Meselesi	15
1.1.1. İmanın Tanımı	15
1.1.2. İmanın Mahiyeti	17
1.1.3. İmanın Çeşitleri	17
1.1.4. İman Esasları	18
1.2. Elfâz-ı Küfür Meselesi	20
1.2.1. Elfaz-ı Küfür Meselesi ve Tanımı	20
1.2.2. Elfaz-ı Küfür Probleminin Tarihi Serüveni.....	21
1.2.3. Elfaz-ı Küfrün Doğurduğu Sonuçlar ve İnanç Meselesi	25
1.2.4. Elfaz-ı Küfrün Çeşitleri	28

1.2.5. Allah Tasavvuru Açısından Elfaz-ı Küfür	29
1.2.6. Peygamber Tasavvuru Açısından Elfaz-ı Küfür	31
1.2.7. Diğer Meselelerde Elfaz-ı Küfür	34
1.2.8. Güncel Konularda Elfaz-ı Küfür	36
1.2.9. Bir Kişinin Küfrüne Hükmedilirken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar.....	38
1.2.10. Elfaz-ı Küfür Neticesinde Ortaya Çıkan Hükümler	39
1.2.11. Tekfire Başvurmada Aşırı Davranmak.....	40
2. İKİNCİ BÖLÜM: NUH BİN MUSTAFA’NIN AKÂİD-İ DÎNİYYE RİSALESİNİN ORJİNAL METNİ, TRANSKRİPSİYONU VE SADELEŞTİRİLMESİ.....	43
2.1. Nuh Bin Mustafa’nın Hayatı ve Eserleri	43
2.1.1. Eserin Tanıtımı	45
2.2. Akâid-i Diniyye Risalesi.....	46
2.3. Metinde Geçen Kelimeler	86
SONUÇ	89
KAYNAKÇA	92
ŞEKİLLER LİSTESİ	97
ÖZGEÇMİŞ	98

TEZ ONAY SAYFASI

Emrullah DEMİR tarafından hazırlanan “NUH BİN MUSTAFA’NIN *AKÂİD-İ DÎNİYYE* RİSALESİ BAĞLAMINDA ELFAZ-I KÜFÜR MESELESİ” başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylıyorum.

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa YILDIZ

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 25/04/2022

Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)

İmzası

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Mustafa YILDIZ (KBÜ)

.....

Üye : Doç. Dr. Ayhan IŞIK (KBÜ)

.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin KAHRAMAN (ASÜ)

.....

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile Yüksek Lisans Tezi derecesini onamıştır.

Prof. Dr. Hasan SOLMAZ

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntıların intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: Emrullah DEMİR

İmza :

ÖNSÖZ

Allah Teâlâ insanı yokluktan varlık âlemine çıkarmış ve kuşkusuz çeşitli nimetlerle donatmıştır. Maddi veya manevî sayabileceğimiz bütün nimetler arasında insana bahşettiği en büyük nimet şüphesiz ki imandır. Nitekim Kur'an-ı Kerim de: “Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.” (Zâriyât 51/56) Şeklindeki ilahi hitabın gayesinin O’nu bilip O’na kul olmak olduğu açıkça vurgulanmaktadır. Yine başka bir ayette şöyle buyrulmuştur: “Allah kimin gönlünü İslâm’a açmışsa o, rabbinden gelen bir aydınlık içinde olmaz mı? Allah’ı anma konusunda kalpleri katılaştırmış olanlara ise çok yazık! Onlar apaçık bir sapkınlık içindedirler.” (Zümer 39/22). Bu ayetlerdende anlaşılacağı üzere iman, insanın var olmasının, Allah’ın insana mağfiret etmesinin en temel yapı taşıdır. İmansızlık ise insanın yaratılış gayesini reddetmesi ve Allah’ın merhametinden uzaklaşması demektir.

Hz. Peygamberin vefatından kısa bir süre sonra Müslümanlar arasında ortaya çıkan ilk ihtilaflardan biri de tekfir meselesidir. Bu meseleyi kapsamlı olarak ilk gündeme getirenler ise Hâricîlerdir. Onlar sahabe başta olmak üzere Müslümanları delilsiz ve burhansız tekfir etmektedirler. Daha sonra Mu'tezile ve Mürcie meseleyi tartışmış en sonunda da Ehl-i Sünnet fırkası tekfir meselesine makul izahlar getirmiştir.

Ehl-i Sünnet tarafından bir Müslümanın şartsız ve delilsiz bir şekilde tekfir edilmesi yasaklanmıştır. Elfaz-ı küfür olarak nitelendirilen şeyler kasten ve isteyerek yapılırsa o zaman kişinin küfrüne hükmedilir.

İslâm âlimleri tekfir ve elfâz-ı küfür meselesini fıkıh kitaplarının bir bölümünde ele almış, daha sonrasında ise müstakil risaleler yazmışlardır. Çalıştığımız *Akâid-i Dîniyye* risalesi 17. Yüzyıl âlimlerinden Nuh b. Mustafa tarafından Osmanlı Türkçesiyle yazılmıştır. Çalışmada bu eserin tahkikini ve tahlili iki aşama da gerçekleşmiştir. Birinci aşama da iman konusu, elfaz-ı küfür meselesi, küfre götüren şeylerin neler olduğu ve elfaz-ı küfrün doğurduğu sonuçlar hakkında genel bir çerçeve sunmaya yöneliktir. İkinci aşama da ise; Nuh b. Mustafan'ın hayatı ve eserleri, *Akâid-i Dîniyye* adlı risalesinin

transkripsiyonu, güncel Türkçeye sadeleştirilmiş hali ve bu eserin orijinal metni bir arada verilmiştir.

Öncelikle bu çalışma süresince başta danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Mustafa YILDIZ ile değerli jüri üyesi hocalarım Doç. Dr. Ayhan IŞIK ve Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin KAHRAMAN'a ve KBÜ İlahiyat Kelam ve İtikadi mezhepleri'nin çok değerli hocalarına teşekkür ederim. Sağladıkları maddî ve manevî destek dolayısıyla aileme de müteşekkirim.

ÖZ

İnsanın inanç noktasında kalbin ameli olarak ele alınan iman-küfür ve bu ikisi arasındaki âraflık konusu, akâid sahasında tartışılmıştır. İman ettikten sonra, imanın devamı veya noksanı ya da amelde yaşanan nakıs haller göz önüne alındığında, oluşan fiillerin sonuçları ise fıkıh ilminin geniş konusu haline gelmiştir. Kişilerin irtidâd edip dinden dönmesi fıkıh kitaplarında oldukça kapsamlı bir şekilde işlenmiş ve özellikle Hanefi mezhebi âlimlerince değerlendirilmiştir. Bu alanda yazılan nevâzil yani fetâvâ kitaplarının içeriği gittikçe genişleyerek bu meseleler derinlemesine incelenmiştir. Elfaz-ı küfürü asıl mesele olarak ele alan ilim dalı ise kelamdır. Kelam âlimleri Allah'ın varlığı ve birliği başta olmak üzere kelam ilminin konularını tek tek incelemiş, bunlarla bağlantılı olarak elfaz-ı küfür konusunu eserlerinde derinlemesine işlemişlerdir. Geçmişten günümüze elfaz-ı küfür diye nitelendirilen söz ve fiiller her zaman diliminde varlığını sürdürmektedir. Zaman zaman kişi veya kişilerin imandan sonra süregelen söz ve fiilleri sonucu inançlarında oluşan bozulmalarla birlikte, iman ve küfür arasındaki ince bağın ehemmiyeti ciddiye alınmamıştır. Bu durum kişilerin söz ve fiilleriyle imanlarının sakıt olmasına ve kendilerini küfre götüren veya götürebilecek yolların açılmasına sebebiyet vermiştir. Bu söz ve fiiller kişinin dünyevi konumuyla ilgili olduğu gibi asıl mesele olarak ahiretteki durumlarını da etkilemektedir. Çalışmada Nuh bin Mustafa'nın elfaz-ı küfürü konu alan Osmanlı Türkçesiyle yazmış olduğu Akâid-i Dîniyye risalesi ayrıntılı bir şekilde tahlil edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kelam; Elfaz-ı Küfür; İman; Küfür

ABSTRACT

The matter of faith and disbelief, which is considered as the heart's action at the point of belief, and the purgatory between these two, has been discussed in the field of aqâid. Considering the continuation or lack of faith; or the disruptions in actions after believing, the results of such actions have become the broad subject of the science of fiqh. People's apostasy, abandoning Islam, has been extensively investigated in fiqh books and has been especially discussed by Hanafî scholars. The content of the nawâzil, in other words fatâwâ, books written in this field has been gradually elaborated and these issues have been investigated in depth. The branch of science that covers alfad-1 kufr (utterance of disbelief) as the main issue is kalam. Kalam scholars have investigated the subjects of the science of kalam, especially the existence of Allah, one-by-one, and in parallel with these, they have examined the subject of alfad-1 kufr in depth in their works. From past to present, the words and actions that are described as alfad-1 kufr keep continuing its existence in every period of time. The importance of the thin bond between faith and unbelief was not taken seriously, along with the deterioration in their beliefs as a result of the words and actions of a person or people after faith. This has caused people to lose their faith with their words and actions and to open ways that lead or may lead them to unbelief. These words and actions not only affect the worldly position of a person, but also affect his/her situation in the hereafter as a matter of fact. In this study, the treatise of Aqâid-i Diniyah, by Nuh bin Mustafa written in Ottoman Turkish, was analyzed in detail.

Keywords: Kalam; Elfaz-1 Kufr; Faith; Kufr

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Nuh Bin Mustafa'nın Akâid-i Dîniyye Risalesi Bağlamında Elfaz-ı Küfür Meselesi
Tezin Yazarı	Emrullah DEMİR
Tezin Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Mustafa YILDIZ
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	25.04.2022
Tezin Alanı	Temel İslam Bilimleri
Tezin Yeri	KBÜ/LEE
Tezin Sayfa Sayısı	98
Anahtar Kelimeler	Kelam; Elfaz-ı Küfür; İman; Küfür.

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	The Matter of Elfad-1 Kufr in The Context of Nuh Bın Mustafa's Treatise on Aqâid-1 Dıniyah
Author of the Thesis	Emrullah DEMİR
Advisor of the Thesis	Dr. Öğr. Üyesi Mustafa YILDIZ
Status of the Thesis	Master's degree
Date of the Thesis	Basic Islamic Sciences
Field of the Thesis	25.04.2022
Place of the Thesis	KBU/LEE
Total Page Number	98
Keywords	Kalam; Elfad-1 Kufr; Faith; Kufr.

KISALTMALAR

- C.** : Cilt
Çev. : Çeviri
DİA : Diyanet İslâm Ansiklopedisi
Hız. : Hazreti
(s.a.v) : Sallallâhü Aleyhi ve Sellem
KBÜ. : Karabük Üniversitesi
Ktp. : Kütüphane
S. : sayfa
TDV Türkiye Diyanet Vakfı
V.b. : Ve benzeri
V.r. : Varak

ARAŞTIRMANIN KONUSU

İslâmın ilk dönemlerinden itibaren tekfir meselesi sorunlara ve ayrışmalara neden olan temel problemlerden bir tanesini oluşturmuştur. Bunun neticesinde tekfire götüren elfaz-1 küfür diye nitelendirilen söz ve davranışlar meselesi ortaya çıkmıştır. Bu mesele İslam alimlerinde ilk başta fıkıh kitaplarının bir bölümünde ele alınmış, daha sonrasında ise zamanla müstakil risaleler şeklinde eserler yazmışlar. İslâm alimleri eserlerinde bir kişinin hangi durumlarda küfre düşüp düşmediğini ve kimler tarafından bu duruma ilişkin hüküm verilebileceğini izah etmeye çalışmışlardır. Elimizdeki çalışma, söz konusu risalelerden bir tanesi olan 17. Yüzyıl âlimlerinden Nuh b. Mustafa'nın *Akâid-i Dîniyye* adlı Osmanlıca eseri bağlamında çeşitli kaynaklar, ayetler ve hadisler ışığında elfaz-1 küfür meselesinin tahkiki ve tahlili üzerinedir.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Müstakil olarak elfaz-1 küfür eser ve çalışmalarının pek az olması, geçmişten günümüze İslam medeniyetinin hazinelerinin bir parçası olan yazma eserlerin gün yüzüne çıkarılması ve ilgili kitle tarafından ulaşılabilecek hale gelmesine katkı sağlama niyeti.

Bibliyografik kaynaklarda “zamanının Ebû Hanîfe'si” ünvanıyla zikredilen Nûh b. Mustafa'nın bu eserinin, kendisine kadar gelen elfaz-1 küfür meselelerini derleyip muteber kaynak ve ulemeden nakledilen görüşlerin toparlandığı ve elfâz-1 küfür risaleleri geleneği içerisinde önemli yere sahip bir risale olması.

Elfâz-1 küfür meselesinin her dönemde olduğu gibi zamanımızda da güncelliğini koruyan bir mesele olması ve sağlam bir zeminde tartışılabilmesi için İslam geleneğinde konuya ilişkin ortaya konulan yöntem ve eserlerin bilinmesinin son derece gerekli olduğu düşüncesi. Aynı zamanda günlük hayatta bilerek veya bilmeyerek kullanılan, elfaz-1 küfür diye niteleyebileceğimiz kelimelerin ucunun nereye dokunup dokunmayacağı ve Müslümanları bu konuda daha dikkatli olmaya yöneltme gayreti.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Çalışmamız iki bölüm üç aşamadan oluşmaktadır: Birinci bölümde, iman meselesi, elfaz-1 küfür meselesi, küfre götüren şeylerin neler olduğu ve elfaz-1 küfrün doğurduğu sonuçlar hakkında genel bir çerçeve sunmaya yöneliktir. İkinci bölüm Nuh

b. Mustafa'nın hayatı ve eserleri, *Akâid-i Dîniyye* adlı risalesinin transkripsiyonu, güncel Türkçeye sadeleştirilmiş hali ve bu eserin orijinal metnini bir arada sunmaya yöneliktir.

KAPSAM VE SINIRLILIKLARI/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

Bu çalışmada, geçmişten günümüze elfaz-ı küfür meselesinin genel çerçevelerini ele alarak Nuh b. Mustafan'ın *Akâid-i Dîniyye* adlı risalesi bağlamında değerlendirmeye çalıştık. Risalenin dilinin Osmanlıca olması ve içerisinde birçok eski kelimelerin varlığı, zaman zaman anlam çıkarma konusunda zorlanmamıza neden olmuştur. Buna ilaveten bu mesele hakkında müstakil olarak yazılan eserlerin sınırlı olması ulaşabileceğimiz kaynaklar konusunda problemler ortaya çıkardı. Ancak İslam alimlerinin kendi eserlerinin bir bölümünde elfaz-ı küfür meselesine yer verdikleri kısımlara ulaşarak bu problemleri aşmaya çalıştık. En nihayetinde elfaz-ı küfür meselesini, incelediğimiz risale ile güncel hayatta daha anlaşılabilir hale getirmeye çalıştık.

Kaynak Değerlendirmesi: Başlangıçta Elfâz-ı küfür meselesine fıkıh, Gazzâlî'nin Fayşalü't-tefrika'sındaki gibi akaid ve tefsir kitapları içinde yer verilirken zamanla bu konuda müstakil eserler kaleme alınmaya başlanmıştır. Daha çok risâleler şeklinde yazılan bu eserlerde elfâz-ı küfür konusu; küfrü gerektiren söz ve davranışları belirleyen temel ilkeler, elfâz-ı küfür çeşitleri ve elfâz-ı küfrü söylemenin doğurduğu sonuçlar ele alınmıştır.

Elfâz-ı küfür konusunda müstakil olarak ilk kaleme alınan ve en meşhur olan eser Hanefî fıkıh âlimi Bedr er-Reşid Muhammed b. İsmail'in yazdığı "Risâle fi elfâzi'l-küfr" adlı çalışmadır.¹ Hanefî fakihleri arasında elfâz-ı küfür adına risale yazma geleneğinin öncüsü olan "Risâle fi elfâzi'l-küfr" daha sonra Ali el-Kârî tarafından şerh edilmiştir ve aynı müellife ait Şerhu'l-Fıkhî'l-ekber adlı eserin sonuna eklenerek basılmıştır.² Eser, Tarikatçı Emîr Mustafa tarafından şerhiyle birlikte Türkçe'ye tercümesi yapılmıştır.³ Arabşah b. Süleyman el-Bekrî'nin en-Necât min elfâzi'l-küfr, Ahîzâde Yûsuf Efendi'nin Hediyetü'l-mühtedîn fi elfâzi'l-küfr, Ganîm b. Muhammed

¹ Bedr er-Reşid Muhammed b. İsmail, *Risâle fi elfâzi'l-küfr* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, 3729/6; Şehid Ali Paşa, 207/2).

² Bedr er-Reşid Muhammed b. İsmail, *Risâle fi elfâzi'l-küfr*, şerheden: Ali el-Kârî (Kahire, 1375/1955), 165-197.

³ Bedr er-Reşid Muhammed b. İsmail, *Risâle fi elfâzi'l-küfr*, şerheden: Tarikatçı Emîr Mustafa (Fâtih, 3168).

el-Bağdâdî'nin *Hısnü'l-İslâm fi elfâzi'l-küfr ve'l-'akâ'id*,⁴ şuan inceleyip transkripsiyonunu yapıp açıkladığımız Nûh b. Mustafa'nın *Akâid ve Elfâz-ı Küfür*,⁵ Muzaffer b. İbrâhim el-Hatîb'in *Risâle fi beyâni kelimeti'l-küfr ve ahkâmi men tekelleme bihâ*,⁶ Birgivi'nin *Risâle fi beyâni'l-elfâz ve'l-ef'âli'l-küfriyye*,⁷ İbn Ebû Nasr'ın *Risâle fi elfâzi'l-küfr*,⁸ Yahyâ b. Ebû Bekir el-Âmirî'nin *Beyânü'l-i'tikâd ve mâ yekşüru ileyhi ihtiyâcü'l-'ibâd*,⁹ İbrâhim b. Hasan el-İşkodravî'nin *Risâle fi't-tahzîr 'an isti'mâli kelimeti'l-küfr*¹⁰ ve Gümüşhânevî'nin *Câmi'u'l-mütûn ve elfâzi'l-küfr* adlı risâleleri bu konuda yapılmış olan çalışmalardan bazılarıdır.¹¹ Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevî küfrün bilgisizlikten kaynaklanan “küfr-i cehlî”, bilerek ve inatla inkâr etmek tarzında gerçekleşen “küfr-i cuhûdî (inâdî)”, dinin vâzı tarafından yalanlama alâmeti kılınan “küfr-i hükmî” şeklinde üç kısımda incelenebileceğini¹² ve bunların sonuncusunun elfâz-ı küfrün asıl konusu olduğunu söyler.¹³

Görüldüğü gibi Arapça, özellikle de Osmanlı döneminde Osmanlı Türkçesiyle bu alanda birçok eser yazılmıştır. Günümüze geldiğimizde ise elfaz-ı küfür alanında çeşitli makaleler, tezler, araştırmalar yapılmıştır. Ahmet Saim Kılavuz'un “İman Küfür Sınırı”, Cemal Eğretli'nin “Küfür Sözcükleri”, Bediüzzaman Said Nursî'nin “İman ve Küfür Muvazeneleri”, Faruk Furkan'ın “İslam Hukuku Açısından Tekfir Şartları ve Ahkâmı ve Abdullah Öztekin'in çevirisini yaptığı İman ve Küfür Meseleleri” adlı eserleri elfaz-ı küfür alanında yapılan çalışmalara örnek olarak verebiliriz. Ayrıca Ahmet Saim Kılavuz elfaz-ı küfür alanında kapsamlı çalışmalar yapmış ve İslâm Ansiklopedisindeki elfaz-ı küfür maddesini kendisi yazmıştır.

⁴ Ganîm b. Muhammed el-Bağdâdî, *Hısnü'l-İslâm fi elfâzi'l-küfr ve'l-'akâ'id* (İstanbul: Beyazıt Devlet Kütüphanesi, 3136).

⁵ Nûh b. Mustafa, *Akâid ve Elfâz-ı Küfür* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Lâleli, 2234).

⁶ Muzaffer b. İbrâhim el-Hatîb, *Risâle fi Beyâni Kelimeti'l-küfr ve Ahkâmi men Tekelleme bihâ* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Reîsülküttâb, 1200).

⁷ Birgivi, *Risâle fi beyâni'l-elfâz ve'l-ef'âli'l-küfriyye* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Gelibolulu, 56).

⁸ İbn Ebû Nasr, *Risâle fi elfâzi'l-küfr* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Fâtih, 5426).

⁹ Yahyâ b. Ebû Bekir el-Âmirî, *Beyânü'l-i'tikâd ve mâ yekşüru ileyhi ihtiyâcü'l-'ibâd* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Mihrişah, 439/8; Kayseri Râşid Efendi Kütüphanesi, 1120/2).

¹⁰ İbrâhim b. Hasan el-İşkodravî, *Risâle fi't-tahzîr 'an isti'mâli kelimeti'l-küfr* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Reşid Efendi, 990).

¹¹ A. Saim Kılavuz, “Elfaz-ı Küfür”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1995), 11/27.

¹² Veysel Güllüce, “Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevî'nin Elfâz-ı Küfre Dair İfadelerinin Kur'an Ayetleri Işığında Değerlendirilmesi”, *1. Uluslararası Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevî Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, ed. İhsan Günaydın vd. (Gümüşhane: Gümüşhane Üniversitesi Yayınları, 2013), 463-464.

¹³ Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevî, *Câmi'u'l-mütûn* (İstanbul: y.y., 1273), 30.

1. BİRİNCİ BÖLÜM: İMAN VE ELFAZ-I KÜFÜR MESELESİ

1.1. İman Meselesi

1.1.1. İmanın Tanımı

İman, sözlükte “güven içinde bulunmak, korkusuz olmak” manasındaki emn (emân) kökünden türemiş “güven duygusu içinde tasdik etmek, inanmak” manasındadır. “Sağlamlaştırmak, kesin karar vermek, tasdik etmek” mânasında kullanılan akd kökünden türeyen “itikâd” kelimesi de “iman” karşılığında kullanılır. Terim olarak ise iman genellikle “Allah’a ve Allah’tan alıp din adına tebliğ ettiği kesinlik kazanan hususlarda peygamberleri tasdik etmek ve onlara inanmak” şeklinde tanımlanır. Bu inanca sahip bulunan kimseye mü’min, inancının gereğini tam bir teslimiyetle yerine getiren kişiye de müslim denir. Buna ilaveten Türkçede müslim kelimesinin Farsça kurala göre çoğulu olan müslüman da (müslimân) bu anlamda kullanılmaktadır.¹⁴ Bununla birlikte İmanın tanımı konusunda kelimeler arasında ihtilaflar mevcuttur:

Eş’arî ve Mâtürîdî âlimlerince iman kalbin tasdiki demektir. Onlar bu görüşlerine “Bedevîler, “İman ettik” dediler. Şunu söyle: “Henüz iman gönüllerinize yerleşmediğine göre, sadece boyun eğdiniz. Bununla beraber Allah’a ve resulüne itaat ederseniz yaptığımız hiçbir şeyi boşa çıkarmaz; Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir.”¹⁵ Ayetini delil getirmişlerdir. Bu ayetten anlaşılacağı üzere Allah Teâla imanı kalple ilişkilendirmiş, kalbe yerleşmesinin altını çizmiştir. Bundan mütevellit Eş’arî ve Mâtürîdî âlimleri imanın kalbin tasdikinden ibaret olduğunu amelin imandan bir cüz teşkil etmediğini söylemişlerdir. Kişinin dünyada Müslüman olarak muamele görebilmesi için ise bu imanını dili ile ikrar etmesi gerekmektedir.

Bir Müslümanın dünya ve ahiretteki derecesine etki etmesi bakımından ise amel çok önemlidir. Yani bir kişi Allah’a iman ederek ebedi cehennemden kurtulur. Ancak amellerinin iyi veya kötü olmasına bağlı olarak ya bir müddet cehennemde kötü

---

¹⁴ Mustafa Sinanoğlu, “İman”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 2/216.

¹⁵ Hucurat 49/14.

amellerinin cezasını çeker sonra cennete girer ya da amellerinin güzel olması hasebiyle Allah'ın lütfuyla doğrudan cennete girer.

İman dil ile ikrar, kalp ile tasdik ve rükünlerle ameldir. Aralarında bazı noktalarda farklılıklar olmakla birlikte; Hâricîler, Mu'tezile, Zeydiyye, İmam Malik, İmam Evzâî, İmam Şâfiî, ehl-i Medine, el-Hâris el-Muhâsibî, el-Kalânîsî, hadisçiler, İmam Ahmed b. Hanbel, İshak b. Râhûye, Ebû Talib el-Mekkî, İbn Hazm ve İbn Teymiyye bu görüştedirler. Onlara göre imanın üç rükünden oluştuğu ve amelin de imandan bir cüz (parça) olduğu anlaşılmaktadır.¹⁶

İman dil ile ikrardır. Mürcie ve Kerrâmiyye mezhepleri bu görüştedirler. Onlara göre bir kulun kalbi ile tasdik etmemiş olması ve bazı vacipleri yerine getirmemiş olması onun imanına engel teşkil etmez. Onlar kişinin imanını dili ile tasdik etmesini esas alırlar.¹⁷ Ancak burada bahsettiğimiz imanın sadece dil ile söylenmesi hususu pek çok ayet ve hadise ters düşmektedir.¹⁸ Çünkü münafıkların imanını tam da bu şekildedir. Muhtemelen Mürcie ve Kerramiyye âlimleri kişinin dünya hayatında mümin veya kâfir olarak muamele görmesinin yolunun kendi dilinden dökülen cümlelere göre oluştuğunu temel alarak bu görüşü savunmuşlardır. Çünkü ehl-i sünnet âlimlerinin bu dünya için izlediği yolda zâhire bakarak hüküm vermektir. İşin ahiret kısmı kişi ile Allah arasındadır.

İman, iman edilmesi gereken şeyleri kalp ile tasdik etmek, dil ile de bu tasdiki ikrar etmektir. İmam Ebû Hanîfe, Pezdevî ve Serahsî'nin örneklediği Hanefî fakihlerinin cumhuru bu görüştedir.¹⁹

¹⁶ Ebû Muhammed Rükûnülislâm Abdullah b. Yûsuf b. Abdillâh el-Cüveynî, *Kitâbü'l-irşâd ilâ kavâti'l-edille fî usûli'l-i'tikâd*, thk. Muhammed Yûsuf Musa - Ali Abdülmün'im Abdülhamîd (Kahire: Mektebetü'l-Hancî, 1950), 396; Ebû'l-Hasan İbn Ebî Bîşr Ali b. İsmail b. İshâk el-Eş'arî, *Makâlâtü'l-İslâmiyyîn ve ihtilâfû'l-musallîn*, nşr. Hellmut Ritter (Wiesbaden: Franz Steiner Verlag, 1980), 132, 141, 249; Ebû'l-Muîn Meymûn b. Muhammed Nesefî, *Tebssiratü'l-edille fî usûli'd-dîn*, thk. Claude Salamé (Dimeşk: Institut Français de Damas, 1993), II/219; Ebû'l-Hasan Seyyid Şerîf Ali b. Muhammed b. Ali el-Cürçânî, *Şerhu'l-Mevâkıf*, Siyâlkûtî ve Hasan Çelebi'nin *Hâşiye*'leri ile birlikte nşr. Mahmûd Ömer ed-Dimyâtî (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1998), III/247; Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Saîd b. Hazm, *el-Fasl fî'l-milel ve'l-ehvâ' ve'n-nihal*, thk. Muhammed İbrahim Nasr - Abdurrahman Umeyra (Beyrut: Dâru'l-Cil, 1996), III/191; İbn Teymiyye Ebû'l-Abbâs Takiyyüddîn Ahmed b. Abdilhalîm, *Mecmûatü'l-fetâvâ*, thk. Âmir el-Cezzâr - Enver el-Bâz (Riyad: Mektebetü'l-Ubeykân, 1997), I/151.

¹⁷ A. Saim Kılavuz, *İman-Küfür Sınırı* (İstanbul: Marifet Yayınları, 1984), 20.

¹⁸ Bakara, 2/8; Münafikûn, 63/1-4; Müslim, "İmân", 107, Buhârî, "Vesâyâ", 8, akt. *Hadislerle İslam* (Ankara: T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı, 2013), 3/579.

¹⁹ Nüreddîn Ahmed b. Mahmûd es-Sâbûnî, *el-Bidâye fî usûli'd-dîn*, Türkçe tercümesiyle birlikte nşr. Bekir Topaloğlu (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1995), 86; Ali el-Kârî Ebû'l-Hasan Nüreddîn Ali b. Sultân Muhammed, *Minehu'r-ravzi'l-ehzer fî şerhu'l-Fikhi'l-ekber*, Vehbî Süleymân

1.1.2. İmanın Mahiyeti

İman öz itibarıyla kalbî bir fiildir. Yeryüzünde sorumlu olan varlığın insan olması hasebiyle de insana ait bir fiildir. Dolayısıyla imanın en temel mahiyeti insanın kalbinde olmasıdır. İnsanın; kızgın, üzgün, neşeli gibi bazı duygu halleri dışarıdan gözlemlenebilir ancak imanlı olup olmaması kalbin meselesi olduğundan gözlemlenemez.

Dinin dünya hayatında bir insana sağladığı hukukî ve sosyal statüler, haklar vardır. Dolayısıyla bir insanın imanlı olup olmadığını anlamak ve bilmek son derece önemlidir. İslam âlimleri imanın mahiyeti konusunda çeşitli fikirler belirtmelerine rağmen tam anlamıyla birlik sağlayamamışlardır. Bu sebeptendir ki İslam tarihi sürecinde bu ihtilaflar çokça gündeme gelmiş ve bu ihtilaf sonucunda Havâric, Mu'tezile, Mürcie, Şîa ve daha sonra da Ehl-i sünnet fırkası teşekkül etmiştir.²⁰

1.1.3. İmanın Çeşitleri

İcmali iman: İnanılması gereken şeylere kısaca ve toptan inanmaktır. İcmâlî iman, imanın en özlü ve en kısa şeklidir. Bu iman, Kelime-i tevhid ve kelime-i şahadet kelimelerinde özetlenmiştir.

Tafsili iman: İnanılması gereken şeylerin her birine, açık ve geniş şekilde, ayrıntılı olarak tek tek inanmak demektir. Âmentü esaslarında olduğu gibi inamdır.

Taklidi iman: Delillere dayalı olmadan sadece çevrenin telkini ile meydana gelmiş olan ve kişinin İslâm toplumunda doğup büyümüş olmasının tabii sonucu olarak görünen imana denilmektedir.²¹ Başkalarının otoritesine dayalı iman²² şeklinde ifade edilen bu iman; inkârcı ve sapık kimselerin ileri süreceği itirazlarla veya yanlış yönlendirmelerle sarsıntıya uğrayabilir. Mutezile'ye kişinin, herhangi bir meseleyi aklın yardımıyla şüpheleri yok edebilecek şekilde bilemedikçe mümin sayılmayacağı görüşüne karşın Ehl-i sünnet âlimlerinin çoğu taklidin, tahkikin hazırlayıcı bir adımı

Ğâvici'nin *et-Ta'liku'l-müeyesser alâ Şerhi'l-Fıkhi'l-ekber*'i ile birlikte (Beyrut: Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1998), 76.

²⁰ Es-Sâbûnî, *el-Bidâye fî usûli'd-dîn*, 86.

²¹ Hasan Kurt, "Takli İmanın Tahkiki İmana Dönüşmesi", *Gümüştane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/2 (2012), 11.

²² Toshihiko Izutsu, *İslam Düşüncesinde İman Kavramı*, çev. Selahattin Ayaz (İstanbul: Pınar Yayınları, 2018), 167.

olduğunu ve nazarla istidlalin imanın sıhhat derecesinin değil kemâlinin şartı olduğunu²³ dolayısıyla taklidi imanın geçerli olduğunu söylemişlerdir. Bu kişi Müslümandır ancak imanını aklî ve dinî delillerle güçlendirmesi kendi hayrı için gereklidir.²⁴

Tahkiki iman: Kişinin iman esaslarına delillere, bilgiye, araştırma ve kavramaya dayalı bir şekilde idrak ede ede inanması demektir.²⁵ Yani burada asıl ifade edilen, bir Müslümanın tahkiki imana sahip olması için, neye, niçin ve nasıl inandığının bilincini taşımasıdır.²⁶ İmanını tahkiki iman mertebesine ulaştıran kişi dâhili ve harici her türlü tehlike karşısında kendinden emin bir şekilde imanını muhafaza edebilecektir.

1.1.4. İman Esasları

Allah'a iman: İman esaslarının ilki ve en önemlisi Allah'a, Allah'ın varlığına ve birliğine inanmaktır. Müslüman bir kişi bilir ve inanır ki Allah vardır ve birdir, zatında, sıfatlarında fiillerinde eşi, ortağı ve benzeri yoktur. Onun sıfatları yaratılmışların sıfatlarına benzemez. Bütün kâinatı o yaratmıştır ve bunlar Allah'ın varlığına delalet ettiği gibi birliğine de delalet etmektedir. Ezeli ve ebedidir. Zamandan, mekândan, değişmekten, ihtiyaçtan sahibi olmaktan, acizlikten, kusurlu olmaktan münezzehtir. Bu sıfatlara sahip başka bir şeyin varlığı düşünülemez. Bizler Allah'ın ne olmadığını söyleyebiliriz. Onun tam olarak ne olduğu bizzat Allah'ın katında saklı bir bilgidir. O bildiğimiz veya bilmediğimiz bütün eksikliklerden uzaktır.

Meleklerle iman: Müslüman bilir ki ve iman eder ki Allah'ın nurdan yarattığı melek adında mahlûkları vardır. Bunlar Allah'ı tespih ederler, kendilerine verilen vazifeleri eksiksiz yerine getirirler. Allah'a isyan etmezler, biz insanlar gibi imtihanında değillerdir. Meleklerin en faziletli; Cebrail, Mikail, İsrail ve Azrail'dir.

Kitaplara İman: İman esaslarının rükünlerinden biri de Kitaplara imandır. İnsan, akli aracılığıyla Allahı bulabilir ancak O'nun emir ve yasaklarının neler olduğunu, Ona karşı nasıl ibadet edeceğini bilemez. Ayrıca Allah'ın nelerden razı olacağını bilemez. Bu sebeple Allah Kulları üzerine kitaplar indirmiştir. Bu kitapların yüz tanesi

²³ Nüreddin Ahmed b. Mahmûd es-Sâbûnî, *el-Kifâye* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Lâleli, 2271), 88a; Abdullah Demir, "Ehl-i Sünnet ve Mu'teile'ye Göre Mukallidin İmanı", *Diyanet İlmî Dergi* 44/2 (Nisan-Mayıs-Haziran, 2008), 27-50.

²⁴ Nüreddin Ahmed b. Mahmûd es-Sâbûnî, *Mâtürîdiyye Akaidi*, trc. Bekir Topaloğlu (Ankara: DİB Yayınları 1982), 173-174; bkz. A. Saim Kılavuz, *Anahatlarıyla İslam Akaidi ve Kelama Giriş* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2021), 33.

²⁵ Kurt, "Takli İmanın Tahkiki İmana Dönüşmesi", 11.

²⁶ Cürçânî, *Tarifât*, 55; Kılavuz, *İslam Akaidi*, 33.

suhuf dediğimiz sayfalar hâlinde, dört tanesiye kitap hâlinde nazil olmuştu. Bu kitaplar; Tevrat, Zebur, İncil ve Kur'an-ı kerimdir. Kur'an-ı Kerimin nazil olmasıyla birlikte diğer kitap ve suhurların hükmü ortadan kalkmıştır.

Peygamberlere iman: İman ederiz ki Allah lütfuyla, insanlara, kurtuluşa erebilsinler diye, yine insanlar içerisinde uyarıcı olarak peygamberler göndermiştir. Peygamberler kulluk cihetiyle Allah'ın emir ve yasaklarına en güzel şekilde uyup insanlara örnek olmuşlardır. Onlar risaletleri gereği insanlara hak ve hakikati tebliğ etmişlerdir. Nitekim Kur'an-ı kerimde Peygamberimize hitaben Allah Teâlâ bu durumu şöyle ifade etmektedir: “Biz seni sadece müjdeleyici ve uyarıcı olarak bütün insanlara gönderdik; fakat insanların çoğu bunu anlamıyorlar.”²⁷ Peygamberlerin emanet, fetanet, ismet, tebliğ gibi sıfatları vardır ve onlar masumdurlar.

Ahirete İman: İnanan bir kişi bilir ki Allah, insanı yokluktan varlık âlemine çıkarmıştır. Bu dünyada insanlara çeşit çeşit nimeler vermiş ve birgün bu nimetlerden hesaba çekeceğini peygamberleri ve kitapları vasıtasıyla bizlere bildirmiştir. İşte bu nimetlerden hesaba çekileceğimiz yer ahiret yurdudur. Ölümle birlikte kabir hayatı başlar, kıyamet koştuktan sonra yeniden dirilmeye birliktede hesap görme zamanı gelir. Hesabın iyi veya kötü olması durumunda cennet veya cehennemlikler belli olurlar. Pek çok ayet ve hadiste bu mesele açıklanmıştır.²⁸

Kader, kaza, hayır ve şerrin Allah'tan geldiğine iman: Kader, kâinattaki her varlığın şeklini, zatını, hâsılı bütün özelliklerini Allah'ın ezelî ilmiyle bilmesi demektir. Kazâ ise, Allah'ın nesne ve olaylara ilişkin ezelî planını gerçekleştirilmesi yani vakti zamanı gelince Allah'ın ezelde bildiklerini yaratmasıdır.²⁹ Birinci olarak küllî irade vardır ve bu irade Allah'a mahsustur. İkinci olarak da Allah'ın insana verdiği ve insana ait olan cüz'i irade vardır. İnsan, cüz'i iradesiyle hayır ya da şer olarak neyi tercih eder ve neyi isterse Allah onun bu isteğine göre o şeyi yaratır. İnsan bu ikinci kısımdan sorumludur. İnsan sorumlulukları gereği cennet veya cehennemi hak eder. Cennet ve cehennem, insanın iradesine tanınan bu tercih sonucu gerçekleşen fiillerin meyveleridir.

---

²⁷ Sebe, 34/28.

²⁸ Fatıha, 1/4; Bakara, 2/48; Âl-i İmran, 3/30; En'am, 6/32; Âraf, 7/36; Âraf, 7/44; Tirmizî, *Sıfatü'l-kıyâme*, 1. Müslim, *İmân*, 302. Tirmizî, *Kıyamet*, 26.

²⁹ Yusuf Şevki Yavuz, “Kader”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 24/58.

İman esasları yukarıda saydığımız şekilde özetlenmiştir. Hatta akâid eserlerinde iman esasları “usûl-i selâse” yani; ilâhiyyât, nübüvvât ve sem‘iyyât şeklinde üç başlıkta toplanmıştır.³⁰ Temel olarak ise iman esasları, ayet ve hadislerde belirtildiği üzere nassların tamamına eksiksiz inanmayı gerektirmektedir.

1.2. Elfâz-ı Küfür Meselesi

1.2.1. Elfaz-ı Küfür Meselesi ve Tanımı

İnsanın varoluşundan itibaren kişilerin tercihleri, davranış ve davranışlarının şekillenişleri inanç konusunda önemli bir yer oluşturmaktadır. Bu oluşumda iman ve küfür muttasıl olarak ele alınan konulardandır. İman ve küfrün muttasıl olması aslında iki kelimenin birbiriyle aynı veya birleşik ele alınmasından değil, aralarındaki bağın ince bir çizgiyle ayrılmasından kaynaklanmaktadır. Bu ince çizgi, kişiyi imandan sonra küfre düşüren veya düşürecek, dinden dönmesine neden olabilecek, söz, fiil ve davranışlarını incelemek suretiyle konuya geniş bir bakış atmamıza sebebiyet vermektedir. Bilinçli veya bilinç dışı olarak ifade edilen elfaz-ı küfür; ister itikat, inanç açısından olsun isterse amel nazarıyla bakılsın tarih boyunca birçok eserde tartışma konusu olmuştur. Bu tartışmalar kapsamında bizde Nuh b. Mustafa'nın eserinin ışığı altında konuyu değerlendirmeye çalışacağız. Burada değerlendireceğimiz husus çok dikkat gerektiren bir durum olduğundan, kişinin mü'min, münafık veya kâfirlik vasfında kişiyi doğrudan tenkit etmekten, suçlamaktan, bu duruma sebebiyet verecek hal, davranış ve sözleri incelerken yanlış yapmaktan veya yanlış düşmekten Allah'a sığınırız.

Arapça'da k-f-r- kökünden gelen “Küfr” “كفر” (kefr, küfür, küfrân) “Nankörlük etme, nimeti inkâr etme, dini inançları reddetme” gibi manalara gelmekte olup; ıstılah anlamına baktığımızda ise “Allah'tan gelen ve Rasulün aktardığı tebliğleri kabul etmemek, dinin inançlarını yok saymak” manasında kullanılmaktadır. Küfür eden kimsenin yaptığı davranışa “İnkâr” denildiği gibi onu yapana da “Münkir” denilmektedir.³¹ Kişinin imana girdikten sonra kendi kendini imandan çıkaran sözlerine ise “Mükeffirât” denir.³²

³⁰ Yusuf Şevki Yavuz, “Usûl-i selâse”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 42/212.

³¹ Mustafa Sinanoğlu, “Küfür”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 26/533-536.

³² Said Nuri Akgündüz - Zübeyir Bulut, “Akâidden Fıkha: Hanefî Fıkıh Kitaplarında Elfâz-ı Küfür”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 6/2 (2017), 899.

İrtidâd (dinden dönme) eden veya mürted (dinden dönen) olan kişiyi ele alırken onların ilk durumu ve daha sonra bu durumlara sebebiyet verecek hallerini göz önünde bulundurmaktayız. Burada kişinin söz ve fiilleri onun akıbetini belirleyecek “Ameller niyetlere göredir...”³³ hadisince sarf ettiği sözler veyahut yapmış olduğu davranışlarla onun iman ve küfür noktasında hangi çizgide duracağını veya durması gerektiğini belirlemede büyük rol oynayacaktır. Elbette Müslüman hüsn-i zann üzere olmalıdır ki Efendimiz(sav): “Hüsn-i zann beslemek, güzel bir ibadettir/ibadetin güzelliğindedir”³⁴ buyurmaktadır. Belki niyet açısından kişi bu sözleri sarf ederken iyi niyetle, kasıtsız bir şey söylemek istediye de Sadi Şirazi’nin de dediği gibi: “Yanlış üslup, doğru sözün celladıdır.” düsturunca kişiyi asıl varmak istediği rotadan çıkarır. Bir de kişinin alenen küfür ifadeleri ya da müphem sözlerine veya iyi niyetiyle; kasıtsız, varacağı noktayı bilmeden ya da tasarlamadan sözlerinde tasarrufta bulunsa bile iman-küfür meselesinde verdiği sebebiyetler ehemmiyet arz etmektedir. Bu ehemmiyetin sonucunda sözlerin kişiyi düşürdüğü durum fıkıh literatüründe incelenmekte, hatta kimi durumlar bizzat fıkıhın ana konusu sayılmaktadır. Çünkü kişinin sarf ettiği sözler hüküm ifade etmekte, hüküm koyucu olarak da fıkıh ilmiyle bağlantılı olmaktadır. Gerek Kur’an-ı Kerim olsun gerek sünneti seniyyede yer alsın gerekse müctehid imamların görüş ayrılığı olan veya içtihatla birleştiği durumlarla ele alınsın, kişinin iman çizgisindeki yerini belirleyen sözlerine fıkıh nazarında hüküm koymak gereklidir.³⁵ Bu hükmü gerektiren en önemli sebepler kişinin mümin, münafık ve kâfir ayrımı, miras ile ilgili hükümler veya mali tasarruflar ve nikâh akdi gibi devamlılığı süren durumları ve onların bağlayıcı olduğudur.

1.2.2. Elfaz-ı Küfür Probleminin Tarihi Serüveni

İnanç meselesi; insanoğlunun varoluşundan beri inanıp inanmama, kabul edip etmeme gibi pek çok davranışla günümüze kadar gelen ve ciddi bir var oluş meselesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada kişinin iman etmesi elbette çok önem arz etmekle birlikte konumuz açısından asıl ehemmiyet arz eden şey, kişinin iman ettikten sonraki halleri veya tasarrufta bulunduğu lafızlarıdır.

Her peygamberin devrinde kendine ve Allah’ın göndermiş olduğu hakikatlere inananlar ve onların yanında destekçileri olduğu gibi inanmayarak onları ve tebliğlerini

³³ Müslim, *İmâre*, 155; Buhârî, *Bedü'l'vahy*, 1.

³⁴ İbn Hanbel, II/407; Ebû Dâvûd, *Edeb*, 81.

³⁵ Kılavuz, “Elfâz-ı Küfür”, 11/26-27.

yok sayıp reddeden ve karşı tavır sergileyen insanlar da bulunagelmıştır. İnsanların inanç meselesinde çeşitli kategorilere ayrılarak sergiledikleri davranışlar da bahsettiğimiz hususlara göre incelenmiştir. Efendimiz zamanında ve özellikle onun vefatından sonra pek çok hâdise yaşanmıştır. Bazı insanlar Peygamberlik iddiasında bulunmuş, asabiyet kavramını gündeme getirmiş ve kendini üstün görme veya kendi dediğini yaptırmak için bir takım yalan sözlere başvurmuşlardır. Nitekim Hz. Peygamberin kendisine yalan söz isnâd edenlere karşı söylemiş olduğu “Her kim benim adıma bilerek yalan söylerse, cehennemdeki yerine hazırlansın”³⁶ hadisi, bu yalan sözlerin ne kadar tehlikeli olduğunu gözler önüne sermektedir. Kendi fikrinden olmayan insanları da tekfirle itham etmek kişiyi küfre götürebilecek elfâz-ı küfr sebepleri arasında sayılmaktadır.

İman ve küfür noktasında veya gündelik hayattaki dil kullanımında, kişi ağzına gelen her cümleyi gelişi güzel tasarrufta bulunamaz. Gelişigüzel tasarruf edilen lafızlar olduğu müddetçe de ayrılıklar ortaya çıkacak, Müslümanlar arasında bölünmeler kaçınılmaz olacaktır. Tarih içinde bu bölünmelere baktığımızda şunu görmekteyiz ki; nassları zahirinden çıkarıp batınına göre yorumlamak, bazı nassları reddetmek, günahları istihfaf edip küçük görmek veya haramı helal, helali haram saymak gibi durumlarla insanları kitleler halinde toplayan fırkalar çıkmış ve ciddi tehlikeler oluşturmuşlardır. Bu oluşumların en başında Hz. Ebubekir döneminde gerçekleşen Ridde olayları, daha sonrasında ise Cemel ve Sıffin savaşları ile Hakem olayı neticesinde İslam dünyasında meydana gelen çeşitli fikir ayrılıklarını sayabiliriz. Bu ayrılıkların en başında gelen ve temel tartışma meseleleri olan durumlar; savaşlarda öldüren ve öldürülenlerin Müslüman olması ve bunların ahiretteki durumları olmuştur. Nitekim Kur’an-ı Kerim’de: “Kim de bir mü’mini kasten öldürürse cezası, içinde devamlı kalmak üzere cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, onu lânetlemiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır”³⁷ buyrulmaktadır. Bir mü’mini kasten öldürmek büyük günahlardan sayılmış ve bunun neticesinde de mürtekib-i kebire yani büyük günah işleyenlerin durumu derin tartışmalara ve ayrılıklara neden olmuştur. En nihayetinde kapsamlı bir şekilde ilk büyük fikir ayrılığı Hariciler olarak ortaya çıkmıştır.

---

³⁶ Müslim, *Mukaddime*, 2.

³⁷ Nisa, 4/93.

Haricilerden sonra Mu'tezile ve daha sonrada ehl-i sünnet fırkası konuyu daha kapsamlı tartışıp açıklamışlardır.

Hariciler: Onlara göre mürtekb-i kebîre dinden çıkmıştır ve tövbe etmediği müddetçe dünyada ve âhirette kâfir olarak muamele görecektir.³⁸ Bunlar “Hüküm koyucu sadece Allah'tır” diyerek kendi fikirlerini bu çerçevede oluşturmaya çalışmışlardır. Tekfir konusunda da aşırıya kaçarak en küçük meselelerde dahi tekfirden geri durmamışlardır. Hariciler, başta Hz. Ali olmak üzere hakem olayını kabul eden Müslümanları da tekfir edip, dinden çıkarmışlardır. Efendimiz (sav): “Herhangi bir kimse, din kardeşine ‘Ey Kâfir!’ derse bu tekfir sebebiyle ikisinden biri muhakkak küfre döner. Eğer o kimse dediği gibi ise ne ala, aksi takdirde sözü kendi aleyhine döner”³⁹ buyurmaktadır. Hariciler kişileri tekfir ettikten sonra Müslümanlara iftiralar atıp onlara ciddi suçlamalarda bulunarak, ellerine geçen ilk fırsatta da zulüm etmeyi kendilerine hak bilmişlerdir.

Mürcie: Mürcie ise büyük günah işleyenlerin dinden çıkmadığını mü'min olduğunu ve akıbetinin Allah'a kaldığını savunmuştur. Mürcie âlimleri: “Küfürle birlikte iyi ameller fayda vermediği gibi imanla birlikte kötü ameller de zarar vermez” diyerek bu görüşlerini temellendirmişlerdir.⁴⁰

Mutezile: Harici ve Mürcie'nin büyük günah işleyen yani mürtekb-i kebire hakkında sarf ettiği sözlerden (mü'min- kâfir) farklı bir görüş beyan ederek, kişilerin büyük günah nazarında Mürcie gibi mü'min veya Hariciler gibi kâfir olarak görmeyip “fasık” olarak adlandırdıkları üçüncü bir inanç grubu tezini ileri sürmüşlerdir. Haricilerden farklı olarak Allah'ın sıfatlarıyla kaderi tartışmaya açıp inkâr etmeleri, kulun kendi fiillerini yine kendisinin yarattığı ve büyük günah işleyenlerin mümin-kâfir arasında “fasık” diye adlandırmaları bu grubun en büyük fikirleri arasındadır. Mutezile, özellikle Abbasiler döneminde yönetimi derinden etkilemiş ve kendi sözlerini yönetime geçirmişlerdir. Nitekim Abbasi halifelerinden Harun Reşit, Me'mun ve Mutasım gibi önemli devlet büyüklerini de arkalarına alarak kendi düşüncelerini insanlara empoze etmeye çalışmışlardır. Mutezile kendi düşüncelerinden olmayıp farklı düşünce beyan

---

³⁸ Adil Bebek, “Kebîre”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 25/163.

³⁹ Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-Nevevî, *Minhâc Şerhu Sahîh-i Müslim b. Haccâc*, thk. Şeyh Halil Memûn b. Şihâ (Beyrut: Dâr'ül-Ma'rife, 1427), 2/51.

⁴⁰ İbn Hazm, *el-Fasl*, IV/205; Şehristânî, I/162; Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzî, 87.

edenlerle ciddi ayrılıklara düşmüştür. Bunların en başında dört büyük hak mezhepten biri olan Hanbeli mezhebi imamı Ahmed bin Hanbel ile olan fikir ayrılığı gelmektedir. Mutezile'nin, Ahmed bin Hanbel ve onun gibi düşünenlere türlü eziyet ve cefa etmeleri bu ciddi ayrılıkları gözler önüne sermektedir. Bu yaşanan olaylara “Mihne olayları” denilmektedir. Mutezile, her şeyin akılla bilinebileceğini savunmuş ve nassları dahi kimi durumlarda aklın gerisine atmıştır. Mutezile'nin akli naklin önüne geçirmesi, bu ve bunun gibi ifade ettiği sözleri hem kendi iman ve küfür noktasındaki yerlerini belirlemede etkili olmuş hem de bir devlet içerisinde söz sahibi olmaları hasebiyle, o devlete bağlı bulunan insanların itikadi-ameli yönünü oldukça etkilemişlerdir.⁴¹

Ehl-i sünnet: Ehl-i Sünnet âlimlerince büyük günah işleyen bir kişi küfre girmemiştir. Ancak bir müslüman sırf Allah'ın emirlerine karşı gelmek için günah işliyorsa, o zaman elbet böyle birisi mü'min değil, kâfir olacaktır.

Ehl-i Sünnete göre mürtekîb-i kebire tövbe etse de etmese de mü'min olarak ölür. Tabiki tövbesi onun için ahirette Allah tarafından bir af vesilesi kılınabilir ancak büyük günahı onun imanına zarar vermez.

Bir kişinin Allah'ın emrettiği şeylere aykırı bir davranış içerisinde bulunurken de imanı devam etmektedir. Binaenaleyh iman ile ameli bir arada zikreden âyetlerde bu iki kavramı gramer yönünden birbirine bağlamış olan atıf ve şart edatları iman ile amelin farklı şeyler olduğuna işaret etmektedir.⁴² İlâveten Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de adam öldürmek gibi büyük bir günahı işleyenlere kısas cezası uygulanması gerektiğini bildirilirken bunu yapanlardan “Müminler” diye bahsetmiş ve onlardan iman vasfını kaldırmamıştır.⁴³

Selefiyye: Selefiyye ise, mürtekîb-i kebîreyi fâsık diye adlandırmakla birlikte onun dünya ve ahiretteki durumunu Ehl-i sünnet kelâmcıları gibi değerlendirmektedir.⁴⁴

İslâm âlimleri, Allah ve Resulünün ancak kâfirlere söylenebileceğini veya yapılabileceğini bildirdikleri, müslümanların yalnız kâfirlere ait olabileceği üzerinde

---

⁴¹ İlyas Çelebi, “Mu'tezile”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 31/391-401.

⁴² Bakara 2/25; Nisâ 4/124.

⁴³ Bakara 2/178; Hucurât 49/9.

⁴⁴ Ebû Bekir el-Hallâl, 583-608; *Şerhu'l-'Akdeti't-Taḥâviyye*, 295-334.

icmâ ettikleri yahut Allah ve Resulüne imanla bağdaştırılmasını imkânsız gördükleri söz ve davranışları elfâz-ı küfrün belirlenmesinde temel ilke kabul etmişlerdir.⁴⁵

1.2.3. Elfaz-ı Küfrün Doğurduğu Sonuçlar ve İnanç Meselesi

İtikadi ve ameli yönden iman ve küfür incelendiğinde, geçmişten günümüze kadar ciddi bir problem şeklinde gelmiş ve imanla küfür ef'al-i mükellefin başlığı altında incelenmiştir. Ef'al-i mükellefine biçilen hükümler birbirlerinden kesin çizgilerle ayrılmış, helal ve haramın da ayetler ve hadisler ile kesin bir şekilde sınırı çizilmiştir. Helal ve haramın birbiri yerine gelişi güzel veya bilerek kullanılmaması gerekmektedir. Birini tekfir etmeyi helal görmek son derece tehlikelidir. Bu durumun geçmişte yaşanan savaş ve olaylara yansımalarının ne derece ciddi boyutlara ulaştığını tarih sahnesi gözler önüne sermektedir. Bir müslümanın tekfir edilebilmesi için Allah'a ortak koşması, hulûl fikrine sahip olması, nübüvveti inkâr etmesi, mütevâtir bir ayet ve hadisi yok sayması gibi çok ağır düşünce ve inançlara sapmış olması gerekir.⁴⁶ Birini tekfir etmenin kolay ve basit bir şekilde olmadığının bilinmesi gerekir. Çünkü Allah Teâla insanı, Kur'an-ı Kerim'de Mü'min ve Müslüman olarak tanımladığı şekliyle: "Bedeviler", "İman ettik" dediler. Şunu söyle: "Henüz iman gönüllerinize yerleşmediğine göre, sadece boyun eğdiniz. Bununla beraber Allah'a ve Rasûlüne itaat ederseniz yaptığınız hiçbir şeyi boşa çıkarmaz; Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir."⁴⁷ buyurarak kişiyi kalbine iman tam olarak yerleşmediği halde dahi onu iman dairesinden çıkarmamıştır. Hal böyleyken, kalbine iman yerleşmeyen bir kişiyi islam çerçevesi içinden ayırmayan Allah'a muhalefet edencesine en ufak şeylerde dahi bir Müslümanı tekfire yeltenmek pekte sağlıklı bir düşünce değildir. İnsanları basit bir şekilde tekfir etmek ya bilgisizlikten ya bir fikre veya bir fırkaya mensup olma taassubundan ya da tamamen bir art niyetten süregelmektedir.

Mü'min; İman esaslarını kalbi ile tasdik edip (kabul eden) diliyle ikrar eden (açığa vuran), kâfir ise hem kalbiyle hem de diliyle iman esaslarını açıkça inkâr ile beyan eden kişi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak kişinin buradaki durumu değil bu ikisi arasındaki o ince çizgide söylediği sözlerin medcezirliği bizim esas konumuzdur. İman ve küfür arasındaki bu geliş gidişler, en ince çizgi şeklinde olduğu ifade edilerek, kişiyi

⁴⁵ Şehâbeddin el-Hafâcî, *Şerhu 'ş-Şifâ'* (İstanbul: Dâru't-Tıbbâati'l-Âmira), II/528.

⁴⁶ Hilmi Karaağaç, "Ehl-i Sünnet'e Göre Tekfir Problematigi", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 40 (2013), 169.

⁴⁷ Hucurat, 49/14.

imandan sonra küfre düşürecek veya düşmeye götürecektir lafızların, kişinin kaderine ve akıbetine yön vereceği aşikârdır.

İlk olarak inanç bahsine baktığımızda şunu görmekteyiz ki insanların bilinçli veya bilinçdışı sarf ettikleri sözler, onları tehlikeye düşürmekte; bu sebeple de bazı söz ve lafızlar incelemeye alınmaktadır. Bilinçli ve kasten söylenen tüm küfür sözleri kişiyi alenen küfre düşürmekte, kişi kâfir olmakta, amelleri üzerinden düşmekte ve evliyse nikâhı sakıt olmaktadır. Lakin “Kim iman ettikten sonra Allah’ı inkâra saparsa -kalbi imanla dolu olduğu halde baskı altında kalanın durumu müstesna olmak üzere- kim kalbini inkâra açarsa işte Allah’ın gazabı bunlardır; bunlar için çok büyük bir azap vardır.”⁴⁸ ayeti celilesiyle birlikte istemeyerek sarf edilmiş inkâr cümleleri müstesna kılınmıştır. Çünkü burada kişinin canı güvende olmadığı için kalbi Allah inancıyla dolu olduğu halde istemeden, ıztırari olarak Allah’ı inkâr etmesi, Allah’ın kalplerini ve niyetlerini, neyi, ne amaçla yaptıklarını bildiğinden istisnai bir durum arz etmektedir. Bizim burada kastettiğimiz husus kişinin hiçbir baskı altında olmadan ister kalbi ister dili ister her ikisiyle beraber muttasıl veya her biriyle ayrı ayrı müfred olarak inkârını beyan etmesi, inkâra düşürebilecek durumlar ve onların neticesiyle doğurmuş olduğu sonuçlardır. Bu sonuçlar neticesinde elfaz-ı küfür konusu kapsamına giren veya girebilecek tüm sözleri değerlendirmek gerekmektedir.

Elfâz-ı küfür konusunda: “Bilin ki! Vücutta öyle bir et parçası vardır ki o, iyi (doğru ve düzgün) olursa bütün vücut iyi olur; o bozulursa bütün vücut bozulur. Bilin ki o, kalptir.”⁴⁹ hadisi gereği aslolan kalbin düzeltilmesidir, ancak insanın kalbini kendisi ve Allah’tan başkası bilmediği için bizler bu dünya açısından kişinin sözlerine göre fikir beyan edebiliriz.

Elfâz-ı küfür: Hz. Peygamber’in Allah’tan getirdiği vahiyleri ve bunlardan zorunlu olarak çıkan dinî hükümleri (zarûrât-ı dîniyye) inkâr etme özelliği taşıyan bütün sözleri kapsamına alır. Mesela günde beş vakit namaz farz değildir gibi bir söz zarûrât-ı dîniyyeden olduğu kesinlikle bilinen bir esasî dil ile inkâr demektir.⁵⁰ Bu da insanı küfre götürür. Yani buradan hareketle zarûrât-i dîniyye konusunda konuşurken sözlerimize ehemmiyet vermeli, sözlerimizi itinayla seçmeliyiz. Bu hususta kalbi iman dolu olup yapmış veya söylemiş olduğu söz, lafız ve fiilleri inkâra delalet eden

---

⁴⁸ Nahl, 16/106.

⁴⁹ Buhârî, *Îmân*, 39.

⁵⁰ Kılavuz, *Îman-Küfür Sınırı*, 151.

kimselerin sarf ettikleri sözler iman konusunda çok büyük önem arz etmektedir. Bundan mütevellit kişinin dilini ve kalbini düzeltmesinin yanında dilinden dökülecek sözlerini de düzeltmesi gerekmektedir. Kişinin dünya yolculuğunda onu ebedi yurduna taşıyacak olan iman köprüsü bu lafız ve fiillerle kurulup yıkılabilmekte, kendi sonunu bunlarla iyi veya kötü bir şekilde hazırlamaktadır. Bu fiil ve lafızlar ikiye ayrılmakta; biri kesin ve kati suretle anında meydana gelmekte diğeri ise uzun incelemeler sonucunda içtihatla karar verilerek oluşmaktadır. Kişinin kati bir şekilde inkâr amaçlı sarf ettiği küfür lafızları, yine kişinin üzerinden bazı durumların anında sakıt olmasına sebebiyet vermektedir ki bunlar: iman ve evliyse nikâhtır. Kur'an-ı Kerim'de de pek çok yerde kişinin bu şekilde beyan ettiği sözleri ele alınmış ve "kelimetü'l-küfr"⁵¹ şeklinde ifade edilmiştir. Kişinin iman ve nikâhının düşmesi çok ciddi problem olarak görülmekte olup binenaleyh Efendimiz: "Üç şeyin şakası da ciddidir, ciddisi de ciddidir: bunlar nikâh, talak ve ric'i talakla eşine dönme"⁵² şeklinde buyurmaktadır. Bu hadis gereğince kişinin üzerinden sakıt olan imanı sebebiyle irtidad etmesi; var olan nikâhının son bulmasına ve helal olan bir durumun harama dönüşmesine sebep olmaktadır. Bu da kişinin ameli yönden durumu incelendiğinde oldukça önem arz etmektedir ki kişilerin nikâh akdinin devam etmesi imanının mevcut olmasına bağlıdır. Buradaki hadis incelendiğinde verilmek istenen mesaj; öfke, sinir veya şakasına ağızdan çıkan sözler için insanları uyarmak ve bilinçsiz söz söyleme veya gelişigüzel davranışı engellemek adına yapılmış bir tenkittir. Asıl engellenmek istenen bir diğer husus da böyle yanlış davranışların toplum içinde yaygınlaşması ve kullanım sıklığının artmasıdır ki bunun en önemli örneği cahiliye devrinde gerçekleşen zihar⁵³ olayıdır. Amaçlanan şey, insanların hem itikadi yönden hem de ailevi durumlarının korunmasıdır.

Kur'ân-ı Kerîm'de "kelimetü'l-küfr" yani elfâz-ı küfür, inkâr veya inkâra götürecektir lafızlar manasına gelmekte olup genellikle münâfiklar veya alenen kâfir olarak kendini ilan edenler için kullanılmaktadır. Tebük seferi öncesinde Müslüman olduğunu söylediği halde Hz. Peygamber'e gelen vahiylerle inanmak istemeyen Cülâs b. Süveyd: "Muhammed'in kardeşlerimiz için söyledikleri doğru ise eşeklerden daha alçak olalım."⁵⁴ sözünü söylemesi üzerine nazil olan ayetleri inkârı sebebiyle küfre

---

⁵¹ Tevbe, 9/74.

⁵² Celaleddin Abdurrahman b. Ebi Bekr es-Suyuti, *Camîu's-Sağîr* (Mısır: Mustafa el-Bâni Halebî ve Evladihi, 1954), 3451.

⁵³ Mücadele, 58/1-4.

⁵⁴ Kılavuz, "Elfaz-ı Küfür", 11/26-27.

düşmektedir. Hz. Peygamber'e bildirilen vahiylerin doğruluğuna inanmaması dinden çıkmanın başlıca sebebi sayılmaktadır. Nitekim gelen vahyin doğruluğunun şüpheli olduğu, vahyi getiren ve onun getirdiği yolun veya gönderen kaynağında şüpheli oluşu da bu söylemin içinde yer aldığı düşünülebilir. Amentü esaslarına bakıldığında Allah'a inancın yanında diğer beş temel esasın bir tekini bile kabul etmemek imanı sakıt kılmaktadır. Bu hususta Kur'an-ı Kerim'de: "Allah'ın elçisi ve mü'minler, Rablerinden ona indirilene iman ettiler. Her biri Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine inandılar. 'O'nun elçileri arasında ayrım yapmayız' ve 'işittik, itaat ettik, bağışlamayı dileriz Rabbimiz, gidiş sanadır' dediler"⁵⁵ şeklinde buyrulmaktadır. Bununla birlikte İslam mukaddesatında herhangi bir hususu istihfafa yani hafife almak, istihzaya yani alaya almak veya hükümleri maktub etmek yani haramı helal helali haram sayarak, değiştirmekte elfaz-ı küfür arasında sayılmaktadır.

1.2.4. Elfaz-ı Küfrün Çeşitleri

İslam âlimleri küfür çeşitlerini genel olarak 5 başlıkta özetlemişlerdir:

İnkârî Küfür: Bir kişinin Allah'a Hz. Peygambere ve onun Allah'tan getirmiş olduğu şeylere kalbiyle inanmayıp bu inkârını diliyle söylemesidir. Kâfirlerin durumu böyledir. Nitekim Kur'an-ı Kerim de: "İnkârcılara seslenenin durumu, bağırıp çağırmadan başka bir şey işitmeyen hayvana haykıran çobanın durumuna benzer. Onlar sağır, dilsiz ve kördürler; çünkü onlar düşünmezler."⁵⁶ şeklindeki ayetler küfr-i inkârî'ye örnek teşkil eder.

Küfr-i Nifak: Bir kişinin Allah'a, Hz. Peygambere ve onun Allah'tan getirdiği şeylere kalbiyle inanmadığı halde diliyle inandığını söylemesidir. Münafıkların durumu bu şekildedir. Kur'an-ı Kerim ve Hadislerde Münafıkların durumuyla ilgili pek çok açıklama vardır: İnsanlardan bazıları da vardır ki inanmadıkları halde "Allah'a ve âhîret gününe inandık" derler."⁵⁷ "Münafıklar sana geldiği zaman, 'Şehadet ederiz ki, sen muhakkak ve mutlak surette Allah'ın peygamberisin.' dediler. Allah da bilir ki, sen elbette O'nun peygamberisin. Fakat Allah o münafıkların hiç şüphesiz yalancılar

---

⁵⁵ Bakara, 2/285.

⁵⁶ Bakara 2/171.

⁵⁷ Bakara 2/8.

olduğunu da biliyor.”⁵⁸ “Kıyamet günü Allah katında insanların en kötülerinin şunlara bir yüzle, bunlara diğer bir yüzle gelen ikiyüzlüler olduğunu görürsün!”⁵⁹

Küfr-i Cühûd: Bir kişinin Kalbiyle Allah’ı bildiği halde diliyle bunu bile isteye inkâr etmesidir. İblisin küfrü ve Medine’deki Yahudilerin küfrü bu şekildedir.

Küfr-i İnadî: Kişinin kalbiyle Allah’ı bilmesi dili ile de nispeten kabul etmesi ancak; şan, makam, mevki, kabilecilik gibi nedenlerle imanı kabul etmemesidir. Hz. Peygamberin amcası Ebû Talib’in küfrü böyledir.

Küfr-i Hükmî: Bir Müslüman Allah’a iman ettikten sonra Allah’ı, Hz. Peygamber’in Allah’tan getirdiği vahiyleri ve bunlardan zorunlu olarak çıkan dinî hükümleri (zarûrât-ı dîniyye) inkâr etme özelliği taşıyan söz ve fiillerde bulunursa ortaya çıkan durumun açıklığa kavuşturulması gerekir. Eğer Müslüman kişi bilmeden bu söz ve fiilleri gerçekleştirirse içinde bulunduğu duruma göre değerlendirilir, eğer bile isteye gerçekleştirirse küfrüne hükmedilir. Mürtedin küfrü böyledir.

Bundan sonraki basamaklarda elfaz-ı küfrü konu konu özetleyerek açıklamaya çalışacağız. Ancak unutmamalıyız ki saydığımız ve sayacağımız hususlar bilerek ve isteyerek yapılan hataları açıklayacaktır. Çünkü İslam ümmetine mensup olanlar: “Allah, benim için, ümmetimin hata ile unutarak veya baskı ve tehdid altında işlemiş olduğu günahları bağışlamıştır.”⁶⁰ hadisi gereği hata, unutmak ve baskı altında söylediği sözler ve yaptığı fiillerden mesul olmayacaklardır.

1.2.5. Allah Tasavvuru Açısından Elfaz-ı Küfür

Elfaz-ı küfür de küfre düşüren lafızların en başında Allah’a isnad edilen kelimeler gelmektedir. Allah’ın, zatı veya sıfatları meselesinde biri noksan görülse, ona yakışmayan sıfatlar nispet edilse ya da var olan zat ve sıfatlarına has kaim ve daim özellikleri inkâr edilse kâfir olunur. Bir kimse Allah’ı lâıyk olmayan bir vasıf ile sıfatlamış olsa kâfir olur. Bir kimse Allah’ın isimlerinden birisini alaya alsın kâfir olur. Bir kimse Allah’a eksiklik nispet ederse kâfir olur. Bir kimse falanca kişi Allah’ın unutmuş olduğu kişilerdendir derse kâfir olur. Bir kimse Allah falancayı niçin yarattı bilmem (hikmetsiz, gereksiz gibi) derse kâfir olur. Bir kimse dünyada uyanıkken Allah’ı gördüm derse kâfir olur. Yine Allah’ı ayânen gördüm bana şifâhen şöyle söyler derse o

⁵⁸ Münafikun, 63/1.

⁵⁹ Buhârî, “Edeb”, 52.

⁶⁰ İbn-i Mace, *Talâk*, 16.

kişi kâfir olur.⁶¹ Bir kişi Muhalefetün lil havadis sıfatı gereği yaratılanların her bir cüz'ünü Allah'ın zatıyla bir tutup kaim ve daim dese veya sonradan meydana gelen tüm âlemleri âlem saymasa da baki saysa veya Allah'ın sıfatlarını da sonradan âlem olmuş gibi dile getirirse kâfir olur. Allah'ın isimlerinden birini yok saysa veyahut istihza etse, emrettiği veya nehyettiği hükümlerde bir veya birkaçını yok saysa, istihfaf edip hafife alsın kâfir olur. Bir kişi, haberî sıfatlar dediğimiz; Allah'ın eli, ayağı, arşa istivası gibi durumlarda aynı beşerin veya mümkün varlığın eli ayağı gibi dillendirse ya da mümkün bir varlığın bir yerde hacim tutması gibi Allah'ı da bir mekân sınırları içerisinde düşünüp dile getirirse kâfir olur. Zira Allah-ü Teâla zamana ve mekâna sığdırılmaz. Burada en çok sarf edilen ve avam tarafından sıkça kullanılan “Allah yukarıdadır beni görüyor” cümleleridir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'deki, “Göklerin, yerin ve arşın Rabbi olan Allah onların vasıflandırdıklarından münezzehtir.”⁶² ayetinde olduğu gibi mekândan beri olan zatını, bir mekâna sıkıştıran ve hapseden cümleleri ifade eden kişi küfre düşecektir. Çünkü Allah bir mekâna izafe edilemez ve bundan berîdir. Kul bu ve benzeri cümlelerden tövbe etmezse üzerinde günah sakıt olmadığı gibi bu günahta da ısrar ettiği sürece kâfir olur. “Şüphesiz ki, Allah için üçüncüsüdür, diyenler andolsun ki; kâfir olmuşlardır...”⁶³ gibi Allah'ın vahdaniyet sıfatıyla çelişen ifadelerde yine kişiyi kâfirlik konumuna düşürür. Allah-u Teâlâ, Hristiyanları sırf söylemiş oldukları bu söz nedeniyle tekfir etmiş ve küfre giriş nedenini onların söylemiş olduğu bu söze bağlamıştır.⁶⁴ Kurtubî der ki: “Allah, söylemiş oldukları bu söz sebebiyle onları tekfir etmiştir.”⁶⁵ Yine ister cahiliye dönemini ele alalım isterse o zamandan günümüze kadar örf ve adetle taşınan ve ilga edilmeyen sözler iman konusunda tehlike arz etmektedir. Bunların en başında Allah'ın zatı dışında başka bir varlığa yemin etmektir. Yemin kişinin sözünü güvenli kılmakta bu yüzden insanlar tarafında ciddiye alınmaktadır. Ancak Allah'ın adı dışında yapılan yeminlerde Peygamber Efendimiz: “Yemin edecek kişi Allah dışında hiçbir şey üzerine yemin etmesin.”⁶⁶ buyurarak onları uyarmış ve yeminin sadece Allah'ın zatı üzerine ancak gerçek manada doğru sözle yapılmasına dikkat çekmiştir.

⁶¹ Cemal Eğretli, *Küfür Sözler* (İstanbul: Demir Kitabevi, 1970), 3-8.

⁶² Zuhuruf 43/82.

⁶³ Maide, 5/73.

⁶⁴ Faruk Furkan, *İslam Hukuku Açısından Tekfir Şartları ve Ahkâmı* (Konya: Meva Kitap, Dizgi Ofset, 2010), 305.

⁶⁵ Kurtubî, *El-camiu li Ahkâmi'l-Kur'an*, çev. M. Beşir Eryarsoy (İstanbul: Buruc Yayınları, 2000), 3/149.

⁶⁶ Nesâî, “Eymân”, 4.

Bir kimse İslam'ı bozan/yok eden şeylerden birisini yaptığı zaman şهادeti batıl olur. Mesela bir kimse: “Ben Allah'tan başka hak ilah olmadığına ve Hz. Muhammed'in onun kulu ve elçisi olduğuna şahitlik ederim diyor, sonra bir puta ibadet ediyorsa, onun şهادeti batıl olmuş olur. Bu konuda o kişi, güzelce abdest alıp temizlenen, sonra kendisinden idrar veya dışkı ya da yellenme çıkıp da abdesti bozulan kimse gibidir.” Aynı şekilde bir kimse: “Lâ ilâhe illallah” dedikten sonra bir puta secde eder veya Allah'tan başkasına da dua eder veya Allah ile beraber herhangi bir kişi de fayda ve zarar verir der veya Allah'ın eşi ya da çocuğunun olduğuna inanır veya sarhoşluk veren içkinin ve zinanın haramlığını inkâr ederse onun şهادeti batıl olmuş olur.⁶⁷

1.2.6. Peygamber Tasavvuru Açısından Elfaz-ı Küfür

Elfaz-ı küfürde bir önemli hususta şudur ki, küfür lafızlarının Peygamberlere ve Peygamber Efendimize (sav) nisbet edilmesidir. Kişi, Hz. Âdem'den Efendimize kadar gelmiş olan tüm peygamberlerden bir veya birkaçını inkâr etse veya onlara gönderilmiş nübüvvet ve risalet görevini istihza etse veya tümünden yok saysa alenen beyan edilen lafızlardan dolayı küfre düşmektedir.⁶⁸ Peygamber Efendimiz kendisine inen ayet ve şeriatleri iletirken pek çok ithamla karşılaşmış; büyücü, sihirbaz, kâhin gibi iftiralara maruz kalmıştır. Kur'an'da: “Şüphesiz bu apaçık bir sihirbazdır”⁶⁹ ayetine istinaden hem Efendimize tebliğ edilenleri hem de nübüvvet makamını inkâr etmiş sayılıyor ki ayette “Kâfirler şöyle dediler” şeklinde hitap etmesi bu ve benzeri lafızların ancak kâfirlerin ağzından dökülebileceğini bildirmektedir. Fürûa ait meselelerde bile olsa, Hz. Peygamberi yalanlama söz konusu olursa bu küfür olmaktadır.⁷⁰ Mesela birisi çıkıp “Allah Teâlâ'nın hac için ziyaret edilmesini emrettiği ev Kâ'be değildir.” derse tevatüren sabit, fer'i bir meselede Peygamber efendimizi yalanladığı için tekfir edilir.⁷¹ Peygamberlere inzal edilen şeriatlerin birini veya birkaçını yok saydığı gibi bir de bu hükümlere yeni bir hüküm eklese hatta kutsal kitap veya sahifelere bir harf dahi eklese yine kişiyi kâfir edebilmektedir. “Her kim benim adıma bilerek yalan söylerse cehennemdeki yerine hazırlansın.”⁷² hadisince ister Efendimize inen ayetlere isterse

⁶⁷ Bekr b. Abdillâh Ebû Zeyd vd., *Mecmuatü'r risail ve'l Mesâil fi'î İmân ve'l Küfür (İman ve Küfür Meseleleri)*, çev. Abdullâh Öztekin, (İstanbul: Guraba Yayınları, 2007), 113-114.

⁶⁸ Mâide, 5/57; Tevbe, 90/65-66; En'âm, 6/10; Enbiyâ, 21/41.

⁶⁹ Yunus, 10/32.

⁷⁰ Kılavuz, *İman-Küfür Sınırı*, 152.

⁷¹ Gazzâlî, *İtikad'da İktisad*, çev. Osman Zeki Soyyiğit (İstanbul: Nadir Kitap, 1971), 113; Faysalu't – Tefrika, 57.

⁷² Müslim, *Mukaddime*, 2.

hadislere eklemeler yapılsın, bu ve benzeri durumlar kişiyi cehenneme sürüklemeye önem arz eden bir hadise olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine hadislerde de müminleri küfre götüren söz ve davranışlar üzerinde durulmuştur. Buna göre Müslümanları tekfir edenler ⁷³, Allah'tan başkasının adına ant içenler ⁷⁴, kâhinlere gidip verdikleri haberleri tasdik edenler ⁷⁵, Kur'an hakkında tartışanlar ⁷⁶ ve küfre rızâ gösterenler ⁷⁷ kâfir olarak nitelendirilmektedir. Hz. Peygamber, İslâmiyet'i yayma siyasetinin bir gereği olarak, bazı kişileri Müslüman gözükseler dahi münafık olduklarını bildiği halde tekfir etmemiş, buna karşılık kendisini hicvedip, alay konusu yapan iki şairin ashap tarafından öldürülmesine engel olmamıştır.

Karşımıza çıkan önemli bir diğer mesele de Hz. İsa'nın babasız dünyaya gelişi sebebiyle ona bir baba atfedilerek, Allah'ın oğlu olduğu şeklinde ileri sürülen söylemlerdir. "Meryem oğlu İsa Allah'tır" ya da "Allah, Meryem oğlu Mesih'tir" diye Allah ve Hz. İsa adına atfedilen bu sözlerle Yahudilerin lafızlarını ifade edip kullananlar için Kur'an'da: "Ant olsun, "Allah, Meryem oğlu Mesih'tir" diyenler kesinlikle kâfir oldu. Oysa Mesih şöyle demişti: "Ey İsrailoğulları! Yalnız, benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin. Kim Allah'a ortak koşarsa, artık, Allah ona cenneti muhakkak haram kılmıştır. Onun barınağı da ateştir. Zalimler için hiçbir yardımcı yoktur."⁷⁸ buyrulmaktadır.

Bir kişi Peygamberimizin en yakını ve Kur'an'da 'Sıddık' lakabıyla anılan Hz. Ebubekir'in Allah'a ve peygamberimize olan sevgi ve muhabbetini inkâr ederse kâfir sayılır ki Kur'an-ı Kerim de şöyle buyrulmaktadır: "Allah'a ve peygamberlerine (böyle) iman edenler var ya, işte onlar rableri katında sıddıklar ve şehitler mertebesinde dirler. Mükâfatları ve nurları (âhirette) onları beklemektedir. İnkâr edip âyetlerimizi yalan sayanlar ise cehennemlikler."⁷⁹ Hz. Ebubekir'in ilk inanlar arasında bulunması, Efendimizin (sav) isra ve miraç hadiselerini tasdik etmesi ve onunla hicret yolculuğuna çıkma şerefine nail olması ve bu durumun Kur'an'da övülmesi⁸⁰ onu bu özel konumla müşerref kılmıştır. Ayrıca Fahreddin er-Râzî, Hz. İbrâhim'le ilgili bir âyette geçen

⁷³ Buhârî, "Edeb", 73.

⁷⁴ Buhârî, "İmân", 112.

⁷⁵ İbn Mâce, "Tahâret", 122.

⁷⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II/258.

⁷⁷ Müslim, "Fezâ' ilü's-şâhâbe", 161.

⁷⁸ Mâide, 5/72.

⁷⁹ Hadid, 57/19.

⁸⁰ Tevbe, 9/40.

sıddîkî açıklarken: “Her nebînin aynı zamanda sıddîk olduğunu, fakat her sıddîkın nebî olması gerekmediğini, sıddîkın nebîye en yakın mertebede bulunduğunu, bundan dolayı orada bu iki kelimenin yan yana kullanıldığını belirtir.”⁸¹ İslam âlimleri burada da olduğu gibi peygamberlerin yanında ona en yakın mertebede, sevgi ve muhabbette bulunan, peygamberlere sadık insanlar olduğunu dile getiriyorlar. Bir diğer ehemmiyetli olan husus da Hz. Aişe’dir ki: “O iftirayı atanlar içinizden bir gruptur. Bunun sizin için kötü olduğunu sanmayın, aksine bu hakkınızda hayırlıdır. Onların her biri işlediği günahı yüklenecektir. İçlerinden günahın büyüğünü üstlenen için ise büyük bir azap vardır”⁸² ayeti gereği Hz. Aişe’yi çeşitli fırkaların iffetsizlikle suçlaması, ayeti inkâr demektir ki bunu söyleyen kişi veya kişiler de kâfir olur. Bunların yanında sahâbenin tamamıyla ilgili yakışmayan yakıştırmalar yapmak son derece tehlikelidir ki insanı küfre kadar götürür. Ayet ve hadislerde ashâb-ı kirâm övülmüştür: “O ağacın altında sana bağlılık sözü verdikleri sırada o müminlerden Allah razı olmuştur; gönüllerinde olanı bilmiş, onlara huzur ve güven vermiş, pek yakın bir fetihle ve elde edecekleri birçok ganimetle de kendilerini ödüllendirmiştir. Allah, izzet ve hikmet sahibidir.”⁸³ “Muhâcirlerin ve ensarın ilkleri ile onlara güzelce uyanlardan Allah hoşnut olmuştur, onlar da O’ndan razıdırlar. Onlara, sonsuza dek hep içinde kalmak üzere altından ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. Büyük bahtiyarlık işte budur.”⁸⁴ “Ashâbıma sövmeyiniz. Nefsim kudret elinde olan Allah’a yemin ederim ki, sizden biriniz Uhud Dağı kadar altın infak etse, onların iki avuç veya bir avuç miktarındaki başına ulaşamaz.”⁸⁵ “On kişi var ki cennettedir: Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, Talha, Zübeyr, Abdurrahman, Sa’d, Said ve Ebû Ubeyde.”⁸⁶ “Ümmetimin en hayırlısı aralarında bulunduğum bu nesildir. Sonra onları takip edenler, sonra onların ardından gelenlerdir.”⁸⁷ Hal böyleyken ayet ve hadislerde apaçık övülen sahâbeyi tekfir etmek kişiyi küfre kadar götürür. Sahâbeyi tekfir aynı zamanda Kur’an-ı Kerim’i ve Hadisleri tevâtüren nakleden bir nesli zan altında bırakırken Kur’an ve Hadîsi de zan altında bırakmaktır. Hanefî âlimlerinin bir grubu, sahâbe büyüklerine sövenin siyaseten öldürülmesini câiz

⁸¹ Yusuf Şevki Yavuz, “Mefâtîhu’l-gayb”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 12/89-95.

⁸² Nur, 24/11.

⁸³ Fetih, 48/18.

⁸⁴ Tevbe, 9/100.

⁸⁵ Müslim, *Fedâilu’s-Sahâbe*, 54; Ebû Dâvûd, *Sünnet*, 11; Tirmizî, *Menâkıb*, 59; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II/111.

⁸⁶ Tirmizî, *Menâkıb*, 26.

⁸⁷ Buhârî, *Fedâilu’s-Sahâbe*, I, Rikâk, 7.

görmüşlerdir. Ahmed b. Hanbel, sahâbeden herhangi birine söven kişinin şiddetli bir şekilde dövülmesi gerektiğini söylemiş, İmam Mâlik ise, Hz. Peygamber`e söven kişinin öldürülmesi, ashâb-ı kirâma söven kişinin ise terbiye etmek amacıyla cezalandırılması gerektiği görüşündedir.⁸⁸

Her kim Peygamber Efendimizin isra ve miraç olayında Mescid-i Haram`dan Mescid-i Aksa`ya yolculuğunu inkâr ederse kâfir olur ki: “Bir gece, kendisine bazı ayetlerimizi gösterelim diye kulunu Mescid-i Haram`dan çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksa`ya götüren Allah eksikliklerden münezzehtir. O, gerçekten her şeyi işitmekte ve görmektedir.”⁸⁹ ayeti buna en büyük delildir. Bidat üzerinde ısrar eden ve bundan rücu etmeyen (dönmeyen) kişinin bulunduğu haldeki amelleri makbul olmaz. Vitir namazı, udhiye kurbanı veya iki bayram namazı gibi vacip olan ve sünneti müekkede sayılan revatip sünnetleri de inkâr ederse, bunların müctehidler tarafından kabulü herkes tarafından aleni olarak bilindiğinden kişiyi kâfir konumuna düşürür. Allah`ın muhkem olarak haram kıldığı bir hususta; haram bir işe Allah`ın adıyla “Bismillah” diyerek başlasa veyahut haram işin sonunda “Elhamdülillah” derse ya da helal bir ibadette gerekli hususları noksan yaparak yerine getirme filinde bulunsa namazı abdestsiz kılmak vb. bu kişinin küfür noktasındaki durumu kesinlik ifade etmeyip ihtilafa sebebiyet verir. Ancak mesela; kumar oynarken, zina yaparken, şarap içmeye başlarken, helal olduğuna niyet ederek “Bismillâh” demek de küfür sayılmıştır.⁹⁰ Yine haram olan bir şeyi yedikten sonra “Elhamdülillâh” diyen kişi bunu haramı hatırlayarak derse kâfir olur.⁹¹

1.2.7. Diğer Meselelerde Elfaz-ı Küfür

Bir diğer husus ise ahiretle ilgili durumlardır. Her kim cennet veya cehennemi yok saysa, berzah yok dese haşr ve mahşeri vb. ahiret ile ilgili durum ve ayetlerle bildirilenleri inkâr etse kâfir olur. “Bu çürümüş kemikleri kim diriltir?”, “Hayat ancak bu dünya hayatıdır, ölürüz ve yaşarız, bizi ancak zaman helâk eder”; “Kıyametin

⁸⁸ Ali el-Kârî, *Şerhu'l-Fıkhî'l-ekber*, II/410-411; İbn Abidin, *Reddu'l-Muhtar*, III/293, A. Erol, *Mecmuatü'r-Resâil* (İstanbul: Osmanlı Yayınevi, 1996), I/359; İbn Teymiyye Ebü'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdilhalîm, *es-Sarimu'l-Meslul*, çev. Halil İbrahim Turhan (İstanbul: Neda Yayınları, 2018), 561.

⁸⁹ İsrâ, 17/1.

⁹⁰ Teftâzânî, *Şerhu'l-Akâid*, 191; Ali el-Kârî, *Şerhu'l-Fıkhî'l-ekber*, 153.

⁹¹ Ali el-Kârî, *Şerhu'l-Fıkhî'l-ekber*, çev. Talha Hakan Alp (İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2017), 153; Yahya b. Ebî Bekr, *Beyânü'l-i'tikâd ve mâ yeksuru ileyhi ihtiyâcü'l-ibâd* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Mihrişah, nr. 439/8; Kayseri Râşid Efendi Kütüphanesi, 11209/2), vr. 9a; el-Âlemgiriyye, II/273.

kopacağını sanmıyorum”⁹² ayetleri bunları ancak kâfirlerin söylediğine delildir. İnkâr edenlerin ahiretteki durumu Kur’an’ın diğer bir ayetiyle: “(Rasulüm!) İnkâr edenlere de ki: yakında mağlup olacaksınız ve cehenneme sürükleneceksiniz. Orası ne kötü bir kalma yeri!”⁹³ buyrulur kati bir çizgiyle belirlenmiştir. Bu ve benzeri durumlar inkârcıların düştükleri durumu açıkça ortaya koymaktadır. Ahiretin varlığı, kıyametin kopacağı, tekrar diriltirme, bedene can verme gibi pek çok mesele ayetlerle sabitlenmiş ve bunlar somut örneklerle açıklanmıştır.

Kişi âlemin ezeli ve kadim olduğunu ifade etse kâfir olur. Çünkü hayy ve kayyum olan Allah’tır. Âlemin de yaratılmış her canlı gibi bir sona sahip olduğu ve bu sonun da Allah’ın elinde olduğu, onu yaratma ve idame etmenin ancak O’nun tasarrufunda olduğunu bilmek gerekir. Yoksa âlemi de Allah gibi varlığı baki olarak düşünmek kişiyi küfre götürecektir yola sokmakta, hatta düşüncesinde ileri giderse kâfirlik vasfı üzerine vacip olmaktadır.

Değınmemiz gereken diğer mesele görünmeyen varlıklar ki bunların en başında melekler gelir. Kişi; Azrail, Cebrail, Mikail, İsrail veya diğer var olan melekler ve onların görevleri noktasında istihaza ve istihfafta bulursa kâfir olur. Vahiy meleği olan Cebrâil’in vahyi getirirken hata ettiğini, Hz. Ali’ye getirecekken Hz. Muhammed’e vahiy indirdiğini söylemek de kişiyi küfre götürür.⁹⁴ Ya da şeytanı gizli veya alenen övmek ya da ona karşı sevgide bulunmak da kişiyi sıkıntıya düşürecek eylemlerdir.

Bir diğer konu da gayb meselesidir. Gayb, herkes tarafından bilinmek istenen ve insanların cazip gördüğü bir meseledir. Geleceği ve bilinmeyeni bilmeye Allah ve Allah’ın kendisine bildirdiği has kulları dışında kimse haiz değildir. Allah Teâla “Gaybı O bilir, gizlisini kimseye açmaz; ancak elçi olarak seçtiği başkadır. Allah, bu elçilerin her türlü durumlarını ilmiyle kuşattığı ve her şeyin sayısını belirlediği halde, Rablerinin mesajlarını tebliğ ettiklerini ortaya çıkarmak için onların önlerinden ve arkalarından gözcüler gönderir”⁹⁵ ayetin de buyurduğu gibi onun ilmi ve bilgisi ancak Allah katındadır. Bu ayet gereği olarak gaybı bildiğini söyleyenler küfre düşmekte, bu ve benzeri iddialarda olanlar ise; kâhinler, sihirbazlar, büyücüler vb. insanlardır.

---

⁹² Mâide, 73; Sâd, 4; Casiye, 24; Yâsîn, 78; Kehf, 36.

⁹³ Âl-i İmran, 3/12.

⁹⁴ İbn Abidin, *Reddül-Muhtâr* (İstanbul: Şamil Yayınları, 1982), III/292; *el-Fetâva'l-Hindiyye*, (Bulak: y.y., 1310), II/266; Kılavuz, *İman-Küfür Sınırı*, 132-133.

⁹⁵ Cin, 72/26-27-28.

İktisat alanında ise; faiz yemek,⁹⁶ karaborsacılık, stokçuluk yapmak,⁹⁷ kullanılması haram olan şeyleri satmak, kullanmak,⁹⁸ bir malı kusurunu gizleyerek satmak, Allah'ı şahit göstererek güven istismarı yapmak, kamu hakkını ihlal etmek ve kamu malını zimmetine geçirmek⁹⁹ vb. kısacası helal haram gözetmeksizin çıkar elde etmek haramdır. Eğer kişi bu fiilleri helal olduğunu düşünerek yaparsa küfre düşecektir.

1.2.8. Güncel Konularda Elfaz-ı Küfür

Geçmişte olduğu gibi günümüzde de elfâz-ı küfür konusunda değinmemiz gereken hususlar vardır. Yukarıda zikrettiğimiz meselelere ek olarak değinmemiz gereken bir durum da bu zamanın en tehlikeli problemlerinden bir tanesi olan deizm meselesidir. Deizm: Tanrı'nın varlığını ve âlemin ilk sebebi olduğunu kabul etmekle birlikte akla dayalı bir tabii din anlayışı çerçevesinde nübüvveti şüphe ile karşılayan veya inkâr eden felsefi ekolün adıdır.¹⁰⁰ Özellikle günümüzde gençler arasında yayılan bu ekol; Allah'ın evrene müdahalesini kabul etmemekte, emekli tanrı anlayışıyla Allah'ı pasif konuma düşürmekte ve olayları seyredici bir varlık olarak ele almaktadır. Bu ekol İslam inancıyla ters düşmekte olup bize bildirilen ve inancımız odur ki, Allah Teâla insanı yaratmış, peygamberler göndererek insanlara doğru yolu tebliğ ettirmiştir. Evreni yaratıp ona hiçbir müdahalede bulunmayan Tanrı anlayışı aklen de tutarsızdır. Çünkü insanı bir amaç uğruna yaratan tanrının kendisine nasıl ibadet edilmesi gerektiğini, O'nun rızasının nasıl kazanılması gerektiğini peygamberleriyle bildirmekte, insanı yarattıktan sonra başıboş bırakması mümkün olmamaktadır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: "İnsanoğlu kendisinin başıboş bırakılacağını mı sanır?"¹⁰¹ "Peki onlar, Allah'ın yaratmayı nasıl başlattığını, sonra onu art arda sürdürdüğünü görmezler mi? Kuşkusuz bu, Allah için kolaydır."¹⁰² "Her kim Allah'ın ona (peygamberine) dünyada da âhirette de asla yardım etmeyeceğini düşünüyorsa, bir çaresini bulup göğe uzansın da (ona yapılan yardımı) kessin, sonra baksın, bulduğu çare öfkelendiği şeyi ortadan kaldıracabilecek mi?"¹⁰³ ayeti celilelerinde olduğu gibi bu durumların mümkün olmadığını

⁹⁶ Bakara, 2/275.

⁹⁷ İbn Hacer el-Heytemî, I/234.

⁹⁸ Müslim, *Müsâkât*, 12.

⁹⁹ Müslim, *İmare*, 30.

¹⁰⁰ Hüsameddin Erdem, "Deizm", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 9/109-111.

¹⁰¹ Kiyamet, 75/36.

¹⁰² Ankebut, 29/19.

¹⁰³ Hacc, 22/15.

ve bu düşünceyi çürüttüğünü görmekteyiz. Bu tarz deist düşüncelerle, özellikle gençlerimiz; günümüz modernitesine yenilmekte, inançlarını tehlikeye atmakta ve hatta yıkmaktadırlar.

Bu gibi meselelere ilave olarak özellikle eğlence alanında şarkı sözlerinde, şiirlerde veya günlük konuşmalarda elfaz-ı küfür diye niteleyebileceğimiz sözler bulunmaktadır. Bunlara örnek olarak; ‘Tanrı unutmuş olsa da’, ‘Madem unutacaktın beni neden yarattın’ gibi cümleler, Allah’ın her şeyi bildiği ve yarattığı hiçbir şeyi unutmadığı için ¹⁰⁴ naslarla ters düşmekte olup, tehlike arz etmektedir. Zira Allah Teâla Kur’an-ı Kerim’de “Gaybın anahtarları Allah’ın yanındadır; onları O’ndan başkası bilmez. O, karada ve denizde ne varsa bilir; O’nun bilgisi dışında bir yaprak bile düşmez. O, yerin karanlıklarındaki tek bir taneyi bile bilir. Yaş ve kuru ne varsa hepsi apaçık bir kitaptadır” ¹⁰⁵ buyurmaktadır. Buradan apaçık ve kesin olarak biliriz ki Allah’ın bir şeyi unutması ve herhangi bir şeyi bilmemesi mümkün değildir. Ona bu tarz yakıştırmalar yapmak alenen nassları inkâra kadar gitmektedir. Yine ‘Cenneti değişmem saçının teline’ veya ‘Sensiz cennet bile cehennemdir bana’ gibi sözlerde Allah’ın inananlara mükâfatı olan cenneti küçük bir bedel karşılığında feda etmek gibi küçümsemelere yol açabileceği için tehlikelidir. ‘Tanrı affetse de ben affetmem’ gibi sözlerde kişinin üstün bir güç olarak kendisini görmesine, yeryüzünün ve kâinatın yegâne güç sahibi Allah’a muhalefet etmesine neden olur. Bu ve bunlar gibi Allah’a, kadere, zamana, cennet, cehenneme atfedilen çeşitli sözleri çoğaltabiliriz. Bu sözler söylenirken ne derece tehlikeli olduğu hakkında söyleyen kişinin bilgisizliğinin var olduğunu düşünerek hüsn-ü zan ediyoruz ancak bile isteye bu sözleri sarf etmenin kişiyi dinden çıkaracağı, amellerinin boşa gitmesine sebep olacağı, ahirette de Allah’ın merhametinden mahrum kalacağı aşikârdır. Bu çalışmayı yapmamızdaki temel gayelerimizden bir tanesi de insanları bu konuda uyararak bu tarz sözlerin söylenmemesi, imâ dahi edilmemesi ve insanların da bu söylemlere teşvik edilmemesidir. Bunların yanında geçmişten günümüze kadar varlığını her zaman diliminde sürdüren tehlikeli sözleri zikredebiliriz ki mesela: ‘Allah göktedir’, ‘Yukarıda Allah var’ gibi Allah’a mekân izafe etmek kişiyi sıkıntıya sokmaktadır. Bir menfaat elde etmek, bir ürün satmak, kusurlu olan bir ürünü kusursuz göstermek ya da az olan bir ürünü çok göstermek, hâsılı insanları kandırmak amacıyla çeşitli nedenlerle yalan yere yemin etmek ve daha da önemlisi yalan yere

---

¹⁰⁴ Meryem, 19/64.

¹⁰⁵ Enam, 6/59.

Allah'ı şahit göstermek son derece tehlikelidir. Bu hususta Allah Teâla bizleri Kur'an-ı Kerim'de uyararak: "Sakın yeminlerinizi aranızda aldatma ve işi bozma sebebi kılmayın. Aksi takdirde, sağlamca yere bastıktan sonra ayaklarınız kayar ve Allah'ın yolundan saptığınız, başkalarını da bu yoldan alıkoyduğunuz için dünyada bunun acı sonucunu tadarsınız, ayrıca ahirette de büyük bir azaba uğrarsınız."¹⁰⁶, "Allah'ın ahdini ve yeminlerini az bir değere karşılık satanlar... İşte onlar; onlar için ahirette hiçbir pay yoktur, kıyamet gününde Allah onlarla konuşmaz, onları gözetmez ve onları arındırmaz. Ve onlar için acı bir azap vardır"¹⁰⁷ buyurmaktadır. Yine bunlara ek olarak dini hususları alaya almak, basitleştirmek, itibarsızlaştırmak Müslümanı dinden çıkmaya kadar götürebilecek hatalardır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de Allah Teâla: "Onlara soracak olsan mutlaka, "Biz lafa dalıyor eğleniyorduk, hepsi bu!" derler. De ki: "Siz Allah ile O'nun ayetleriyle ve peygamberiyle mi eğleniyordunuz?"¹⁰⁸ buyurmaktadır. Eğer Müslüman olan kişi bu sözlerin idrakinde olabilse ve ağızından çıkan her cümlemin ehemmiyetini bilse bu gibi söylemlerden uzak durmayı tercih edecektir. Ancak bilgi eksikliği ve güncel hayatın popülaritesi gibi çeşitli nedenlerden dolayı bu tehlikeli kuyunun kenarında yürümektedir. En nihayetinde bu tehlikede ısrar edici olursa fark etmeden dengesi bozulacak ve Allah korusun küfür kuyusuna düşecektir.

1.2.9. Bir Kişinin Küfrüne Hükmedilirken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

Ehl-i kible tekfir edilemez. Bir kişi bedeni ve ruhu ile kibleye dönüp namaz kılıyorsa o kişi kible ehlinden sayılır. Bir müslümanın İslâm dairesinden çıktığını söylemek konusunda Ehl-i sünnet ulemâsı ile fukahânın büyük çoğunluğu temkinli davranmış ve ehl-i kibleyi küfre nisbet etmemişlerdir. Bundan dolayı "ehl-i kiblenin tekfir edilemeyeceği" hususu Ebû Hanîfe'den itibaren Ehl-i sünnet'in genel prensipleri arasında her daim yer almıştır.¹⁰⁹ Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v) bir hadislerinde "Kiblemize teveccüh ederek bizim gibi namaz kılan ve kestiğimizi yiyen bir kimse Allah

---

¹⁰⁶ Nahl, 16/94.

¹⁰⁷ Âl-i İmran, 2/77.

¹⁰⁸ Tevbe, 9/65.

¹⁰⁹ Metin Yurdağür, "Ehl-i Kible", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 10/516.

ve Resûlü'nün teminatını kazanmış sayılır. O halde Allah'ın verdiği ahde ve emanete aykırı davranmayın.”¹¹⁰ buyurmuştur.

Suç şüphe ile sâkıt olur. Yani bir kişinin küfre düştüğü konusu şüpheliyse onun küfrüne hükmedilemez. Bir kişi ben Müslümanım dediği sürece onun bu beyanı doğru kabul edilir. Eğer bir şahsın sözlerinin ve fiillerinin çoğu küfre, çok az bir kısmı ise Müslüman olduğuna işaret ediyorsa âlimler ve fetva makamındakilere düşen görev, o düşük ihtimali dikkate almak ve küfrüne delalet eden o çoğunluk kısmı teşkil eden söz ve halleri münasip bir şekilde tevil etmektir. Yani kişiyi iman dairesinden çıkarmamaktır. Yani İslam âlimleri bu tarz tehlikeli söz ve davranışın tevil etmeye müsait olup olmaması, kişinin bu söz ve davranışı bilerek, isteyerek, kasten mi yoksa bilgisizlik veya hata sebebiyle mi ortaya koyduğu gibi birtakım noktalardan hareketle tekfirden kaçınılabileceğini söylemişlerdir.¹¹¹

Berâet-i zimmet esastır. Berâet-i zimmet: Kişinin aksine bir delil bulununcaya kadar suçsuzluğunun esas olması manasına gelmektedir. İslâm'a göre her yeni doğan şahıs Müslüman fitratı üzerine doğmuştur. Müslümanım diyen kimsenin beyanı doğru kabul edilir ve aksi bir delil bulunmadığı sürece o kişi Müslüman olarak muamele görür.

Müslüman hüsn-i zanda bulunmayla mükelleftir. Hüsn-i zan kaidesinin gereği olarak, bir kişi açıkça kendi ağzıyla bile isteye küfür beyan etmedikçe ya da başka bir ağızdan o kişi hakkında küfre girdiğine dair söylemler işitilse bile o kişi ile ilgili iyi şeyler düşünülmelidir.

Unutarak, yanılarak veya bilgisizlik sebebiyle küfür lafızlarını söyleyan kişinin küfrüne hükmedilmez. Cumhurun görüşü bu yöndedir.

1.2.10. Elfaz-ı Küfür Neticesinde Ortaya Çıkan Hükümler

Bir kişinin bilerek ve isteyerek yapmış olduğu küfrü sonucu şu durumlar ortaya çıkar:

Tekfir edilen kişi idam edilir, katledilir. Çünkü tekfir edilen kişi daha önce Müslümanken elfaz-ı küfür niteliğindeki söylediği sözler ve yaptığı fiiller sonucu

---

¹¹⁰ Buhârî, “Salat”, 28.

¹¹¹ M. W. Omar, *Gânim el-Bağdâdî'nin Hisnü'l-İslâm Adlı Eseri ve Elfâz-ı Küfür Hakkındaki Görüşleri* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016), 19.

küfrüne hükmedildiğinden netice olarak mürted hükmündedir ve mürted olarak muamele görür.

Tekfir edilen kişinin cenazesi yıkanamaz, kefenlenemez, cenaze namazı kılınmaz ve Müslüman mezarlığına defnedilmez.

Tekfir edilen kişinin Cehennem’de ebedî kalacağına hükmedilmiştir.

Tekfir sonucu karı-koca arasındaki evlilik bağı sona erer.

Tekfir edilen kişiyle yakınları arasındaki vâris ve muris ilişkisi ortadan kalkar.¹¹²

1.2.11. Tekfire Başvurmada Aşırı Davranmak

İlk başta tekfir kapsamlı olarak Hakem olayı neticesinde Hariciler tarafından başlatılmıştır. Buradan şunu çıkarabiliriz ki tekfir zamanının siyasi durumuyla çok yakından ilgilidir. O dönemden günümüze kadar geçen süre zarfında görüyoruz ki Haricilerin öncülük ettiği tekfir nazariyesi zaman zaman gündeme gelmiş ve özellikle siyasal olarak kullanılmıştır. Tekfir, kendi fikirlerine bağnaz bir şekilde saplantılı olan grupların ellerinde ise son derece tehlikeli bir silah haline gelmiş ve zaman zaman bu kapı ardına kadar açılmıştır.¹¹³ Örneğin Bağdat Mutezîlesinin önde gelenlerinden Ebû Mûsa El-Murdar şöyle demiştir: “Allah’ın gözle görülebileceğini iddia eden, bunu hangi suretle söylesen söylesin Allah’ı mahlûkatla kıyaslamış olur. Bu teşbihtir ve müşebbih’in kâfirliği konusunda şüphesi olanın ve bunun eğri mi doğru mu olduğunun düşünende kâfirdir.”¹¹⁴ Yine Başka bir örnekte Malatîye göre¹¹⁵ Cehmîlerin bazıları konuyu dahada ileri götürerek: Allah’tan zatını kendisine göstermesini istediğinde ki bu asla mümkün olmayan birşeydi, Musa kâfir olmuştur. Cehmîlere göre bu talep son derece saçma bir talepti. Çünkü Allah’ı kimse göremezdi, hatta ahirette dahî.¹¹⁶ İsa da Allah’a: “...Ben senin nefsindekini bilmem, sen ise benim nefsimdekini bilirsin. Yemin ederimki gizli âlemi bilen sadece sensin!”¹¹⁷ dediğinde kâfir oldu. Çünkü Allah’ın nefis sahibi olduğunu

¹¹² Omar, *Gânim el-Bağdâdî'nin Hisnü'l-İslâm Adlı Eseri*, 18.

¹¹³ Izutsu Toshihiko, *İslam Düşüncesinde İman Kavramı*, çev. Selahattin Ayaz (İstanbul: Pınar Yayınları, 2018), 49.

¹¹⁴ Ebü'l-Hüseyn el-Hayyât, *İntişâr*, ed. H.S. Nayberg (Kahire: y.y., 1925), 68.

¹¹⁵ Malatî, *Tenbih*, 95.

¹¹⁶ Visio Dei (Tanrının görülmesi), ilk Müslüman düşünürler arasında sıcak tartışmalara yol açmış bir problemdi. Ehl-i Sünnet’e göre, Allah bu dünyada görülemeyecek, fakat öteki âlemde parlak günde güneş gibi yahut bulutsuz gecede mehtap gibi, ortada örtü olmaksızın görülecektir. (Müslim, İman,109) Cehmiyye’nin kurucusu Cehm bin Safvân (H.128’de asılmıştır) bunu kesinlikle tezkîp ederek Allah’ın her şeyin ötesinde olduğunu ve asla gözle görülemeyeceğini söyledi.

¹¹⁷ Maide, 5/116.

söylemek küfürdür. Böylelikle görüyoruz ki aşırıya gitmeleri onları nebileri tekfir etmeye kadar götürdü. Allah bu insanların söylemiş oldukları şeylerden uzaktır.

Daha sonraki zaman dilimlerinde yukarıda saydığımız örnekleri çoğaltabiliriz. Günümüze geldiğimizde ise tekfir meselesi güncel hayattan ziyade daha çok radikal grupların ellerinde uç noktalara ulaşmaya devam etmiştir. Tekfir, El Kaide ve IŞİD gibi terör örgütlerinin ellerinde bir silah gibi kullanılarak özellikle Müslüman coğrafyasında tahribatı yüksek yıkımlara, bitmek bilmeyen iç savaşlara, zulümlere yol açmış ve açmayada devam etmektedir. Bu oluşumlar kendi fikirlerini kabul etmeyip karşı tavır sergileyenleri tekfir ederek dinden çıkarıp onları öldürmeyi kendilerine meşru saymışlardır.

Müslüman kişi dininin ana unsurlarını sahih kaynaklardan iyi öğrenmeli ve çeşitli radikal gruplara kanmamalıdır. Yapılan araştırmalarda El Kaide ve IŞİD gibi radikal unsurlara katılanlar buralara katılmadan önce İslami bir hayat yaşadıkları görülmekle birlikte, hemen hemen hiçbir tanesinin İslami ilimleri ne ilahiyat fakültelerinde ne de medreselerdeki eğitim yöntemleriyle tahsil etmedikleri görülmektedir. Bundan dolayı islami ilimlerin temelini oluşturan kelimeler, tefsir, hadis, fıkıh ve usul derslerini tahsil etmeyen kişilerin bunlar ve benzeri grupların propagandalarına aldanıp inanmalarının daha kolay olduğu anlaşılmaktadır.¹¹⁸ Zira dini istismar eden bu gruplar, dini kaynakları yanlış yorumladıklarını ortaya çıkaracak olan usul ilmini tanımamakta, böylece kolay bir şekilde keyfi, zahiri ve parçalayıp bölücü yorumlar yapabilmektedirler.¹¹⁹

Değerlendirme

İnsanın yaratılış gayesinin temelini oluşturan iman meselesi ve onun zıddı olarak ortaya çıkan inkâr meselesi insan için ciddi sonuçlar doğurmaktadır. İnsanın bu dünyada ve özellikle ebedi hayatın yaşanacağı ahiret yurdunda imanlı olup olmaması ona yapılan muameleyi ve akıbetini belirleyecek temel unsurdur. Allah'a inanan, onun emir ve yasaklarını yerine getiren kişi dünyada Müslüman olarak muamele görür. Ahirette ise bu imanıyla Allah'ın emir ve yasaklarını yerine getirmesi hasebiyle Allah'ın merhametine ve mükâfatına layık olacaktır. Ancak inkâr eden kişi her ne surette olursa

¹¹⁸ Süleyman Erdem, *Cihatçılar El Kaide ve IŞİD'e Katılanların Hikâyesi* (İstanbul: Yakın Plan Yayıncılık, 2016), 182-183.

¹¹⁹ Abdülhakim Yüce, "Din Maskeli Terörün Din Tahripçiliği", *Terörün Sosyal Psikolojisi*, der. Murat Sever vd. (Ankara: Polis Akademisi Yayınları, 2010), 137-138.

olsun Allah'ın rahmetine mazhar olamayacak ve O'nun mü'minlere mükâfat olarak vadettiği cennetine giremeyecektir. İnanan kişi bu derece ehemmiyetli olan imanını, inkâra sebebiyet verecek elfaz-ı küfür diye nitelendirdiğimiz söz ve davranışlardan uzak durarak korumakla mükelleftir. Bu söz ve davranışlar geçmişten günümüze her zaman diliminde varlığını sürdürmektedir

Bilinçli olarak inkara götürmeye neden olacak sözler ve fiiller inanan kişiyi kâfir konumuna düşürecektir. Yaptığımız çalışmalar, ulaştığımız kaynaklar neticesinde bunu açıkça görmekteyiz. Müslümanlar olarak bizlere düşen görev ise imanımızı taklidi imandan tahkiki iman seviyesine çıkararak her türlü tehlikere karşı muhafaza etmek ve bu söz ve fiillerden uzak durmaktır.

İslâm dini geleneğince islâm alimleri bir kişinin tekfirine hükmedilirken çok hassas davranmış ve bunun için çeşitli yöntemler kullanarak gelişigüzel tekfirden uzak durmuşlardır. Ancak tekfir konusunu temel prensipleri olarak belirleyen, kendileri gibi düşünmeyenleri tekfir etmeyi basitleştiren çeşitli radikal oluşumlar da her zaman diliminde varlıklarını devam ettirmişlerdir. Müslüman coğrafyasındaki bitmek bilmeyen çatışmaların ve tahribatın temel sorunlarından bir tanesinde bu oluşumlardır. Sonuç olarak bir Müslümanın elfaz-ı küfür dediğimiz söz ve davranışlardan uzak durarak hem kendi imanını muhafaza etmesi hemde radikal oluşumlara karşı uyanık olması gerekmektedir.

2. İKİNCİ BÖLÜM: NUH BİN MUSTAFA’NIN AKÂİD-İ DÎNİYYE RİSALESİNİN ORJİNAL METNİ, TRANSKRİPSİYONU VE SADELEŞTİRİLMESİ

2.1. Nuh Bin Mustafa’nın Hayatı ve Eserleri

Osmanlı âlimlerinden olan Nûh b. Mustafa Amasya’da doğmuş olup, künyesi Nûh b. Mustafa er-Rûmî el-Hanefî el-Konevî el-Mısırî şeklindedir.¹²⁰ Doğum tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte ona dair yazılmış müellifi belli olmayan Terceme-i Nuh Efendi¹²¹ adlı biyografik eserde 70 yıl yaşadığı bilinmekte, buradan hesaplayarak Nûh b. Mustafa’nın hicrî 1000 yılı civarında doğmuş olduğu söylenebilir. Miladi 1660 yılında ise Kahire’de vefat etmiştir. Öğrenim hayatına Amasya’da başlayan âlim Abdülkerîm es-Sûsî’den fıkıh dersini almış, Hasan b. Ali el-Halvetî vasıtasıyla Halvetî tarikatına girmiş,¹²² kuvvetle muhtemel, bu tarikatın ‘Gülşeniyye’ koluna mensup olmuştur.¹²³ Konya’da bir dönem müftülük yaptıktan sonra Amasyalı Ömer Paşa’nın Mısır valiliğine tayini üzerine onunla birlikte Mısır’a gitmiş ve vefat edene kadar burada ikamet etmiştir. Bir dönem Mısır’dan İstanbul’a gelip vaazlar verdiği bilinmekte olup vefatına kadar Mısır’da ilimle meşgul olmuştur. Öyle ki Gülşeniyye tarikatının kurucusu olan İbrahim Gülşenî’nin Kahire’de kendisi adına tesis ettiği tekkede şeyhlik yaptığı bilinmektedir.¹²⁴ Halen kabri Kahire’de el-Karâfetü’l-Kübrâ mezarlığında olup, bwir vezir tarafından kabrine büyük bir kubbe inşa ettirilmiştir.¹²⁵

Büyük âlimlerden olduğu bilinen Nuh b. Mustafa bibliyografik kaynaklarda onun, “zamanının Ebû Hanîfe’si” ünvanıyla nitelenecek şekilde fıkıh, tefsir, kelam ve usûl gibi pek çok ilimde engin bilgilere sahip olduğu ve 100’e yakın eseri olduğu bilinmektedir. Cemil b. Mustafa Azm, eserleri elliyi aşan âlimlerin biyografilerini

¹²⁰ Hicret Karaduman, “Nuh b. Mustafa’nın (ö. 1070/1660) Tuhfe-i Zâkirîn Namlı Eserinde Tasavvufî Muhteva”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 49 (Aralık 2020), 444.

¹²¹ *Tercüme-i hal sahabü’-t-te’lif Nuh Efendi* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi-Halet Efendi ve Eki, ts.), 104-108.

¹²² Ömer Türker, “Nuh b. Mustafa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 33/230.

¹²³ Nûh b. Mustafa, *Tuhfe-i Zâkirîn* (Ankara: Milli Kütüphane, ts), 65.

¹²⁴ Semih Ceyhan, “Halvetiyye”, *Türkiye’de Tarikatlar: Tarih ve Kültür*, ed. Semih Ceyhan (İstanbul: İsam Yayınları, 2015), 712.

¹²⁵ İsmail Durmuş, “Muhibbî Hulâsâtü’l-eser”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 31/35-37.

verdiği ‘Ukûdü’l-Cevher’ adında alfabetik çalışma yaparak bunları tasnif etmiştir.¹²⁶ Fıkıh ve kelam başta olmak üzere hadis, Arap dili, tefsir, tarih ve tasavvuf alanlarında da kaleme aldığı kitapları bazı akademik çalışmalarda ayrıntılı olarak tanıtılmıştır.¹²⁷

Fıkıh alanındaki eserleri: el-Kelimâtü’ş-Şerîfe fi tenzîhi’l-imâm Ebî Hanîfe ani’t-türehâti’s-sehîfe, Netâicü’n-nazar fi havâşi’d-dürer ve’l-ğurar li Molla Hüsrev, el-Lum’a fi âhiri zuhri’l-cum’a, Eşrefü’l-mesâlik fi’l-menâsik, Risâletü’l-keîlâmi’l-mesûk li beyâni mesâili’l-mesbûk, Risâle fi men edreke rek’aten mine’z-zuhri evi’l-asri evi’l-‘aşâ, Kâbe’nin Tamirinin Caiz Olup Olmadığı Hakkında Fetvalar, El-Fethü’l-celîl alâ abdihi’z-zelîl fi beyâni mâ verade fi’l-istihlâfi fi’l-cum’a mine’l-ekâvîl, el-Hacci’l-ekber, el-Makâlâtü’l-kerîme fi mâ yecibü ale’l-müteneffiri fi’t-tahrime, es-Sılatü’r-Rabbâniyye fi hükmi men edreke rek’aten mine’s-sülâsiyye ve’r-rubâiyye, el-Fevâidü’s-seniyye fi’l-mesâili’d-diniyye, Umdetü’r-rağibîn fi ma’rifeti ahkâmi imâdi’d-dîn, Risâle fi cevâzi’l-iktidâ bi’ş-Şâfi’i ve ademi cevâzihi, ed-Dürü’l-munazzam fi menâkıbi’l-İmâmi’l-A’zam, Matla’u’l-bedr fi fazli leyleti’l-kadr, Zübdetü’l-keîlâm fi mâ yehtâcü ileyhi’l-hâssu ve’l-âmmu fi’l-akâidi ve’l-ahlâk, Risâle fi’s-salavâti’l-hams, Hâşiye fi’l-fıkh, Risâletü’l-es’ile ve’l-ecvibe, Hulâsâtü’l-keîlâm fi binâi beytillâhi’l-harâm, Cevâbun an suâlin, Risâle fi avdi rûhin ile’l-bedeni ba’de’l-mevti li ecli suâlin, Risâle fi ensâbi ehl-i beyti’n-nebî, Risâle fi ahkâmi nuzûr, Hayâtü’l-enfâs bimesâili’l-hayzi ve’n-nifâs, Fezâilü’l-cihâd, Risâle fi’l-kunût, Kevkebü’l-mülk vemevkibü’t-türk’tür.

Kelam ilmine ait ele aldığı eserleri ise: Tercüme-i milel ve’n-nihal, el-Mekâsidü’l-hasene, Risâle fi elfâzi’l-küfr, Tercüme-i akâid, Eşrefü’l-makâle fi ma’ne’n-nübüvveti ve’r-risâle, Risâle-i Nûh Efendi, Mürşidü’l-Hüdâ fi hakki ebeveyi’r-Rasûl, Râhatü’l-eşbâh fi beyâni’l-ervâh, el-Fevâidü’l-mühimme fi beyâni iştirâti’t-teberrî fi islâmi ehli’z-zimme’dır.

Diğer ilimlere dair eserleri ise şöyledir: el-Kavlu’d-dâl alâ hayati’l-Hızır ve vücûdü’l-abdâl¹²⁸, Tuhfetü’z-zâkirîn fi fezâili kelimetü’t-tevhîd, Risâle fi beyâni’l-eşbâh alâ kabri Mûsâ, Muhtasar fi’l-filâha, Mecmûatü’r-resâil, Raf’u’z-zünûn an hakîkati’t-tâûn, Kûtü’l-ervâh, Der beyâni vâzi’i nerv ve şatranç, Târîhu Mısr, Bustânü’l-kudsî ve

¹²⁶ Cemil b. Mustafa Azm, *Ukûdü’l-cevher*, (Beyrut: el-Matbaatü’l-ehliyye, 1908), 273-279.

¹²⁷ Hafsa Şenses, *Nuh b. Mustafa’nın “el-Kelimâtü’ş-Şerîfe fi Tenzîhi Ebî Hanîfe” İsimli Eserinin Tahli ve Tahkiki* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008), 11-35.

¹²⁸ Nûh b. Mustafa, *el-Kavlu’d-dâl alâ hayati’l-Hızır ve vücûdü’l-abdâl*, çev. Ramazan Muhammed Saftâvî (Beyrut: Dâru’l-kütübi’l-ilmiyye, 2012), 49.

gülistânü'l-ünsî, Dastâni Ahmed Haramî¹²⁹, Mevlidü'l-Mustafâ ve mevâlidü'hulefâ, Risâle fi beyâni hakîkati'n-nevmi ve'r-rüyâ, İkdü'l-mercân fi fadli leyleti'n-nısfı min Şa'bân, Risâle fi sebebi'l-vücûbi'l-mukâtalâti'r-revâfız, es-Seyfû'l-müczem fi kıtâli men heteke hurmete'l-Harem. Tenvîru besâiru uli'l-elbâb fi tefsîri dakâiki ümmi'l-kitâb, Şerhu'l-câmi'i's-sağîr, Risâle fi'l-farki beyne'l-hadîsi'l-kudsî ve'l-Kur'ân ve'l-hadîsi'n-nebevî¹³⁰, Sarf Risâlesi, Bulğatü'l-mütercim fi'l-luğa'dır.¹³¹

2.1.1. Eserin Tanıtımı

17.Yüzyıl Osmanlı âlimlerinden olan ve kendisi hakkında zamanının Ebû Hanifesi denilerek bahsedilen Nuh b. Mustafa'nın Akâid-i Diniyye adlı bu eseri Osmanlıca olarak kaleme alınmıştır. Müellif bizzat eserde, bu eserini ihvandandırın kendisine küfür lafızlarını yazmasını istemesi üzerine yazdığını belirtmiştir.

Eser iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kelimelerin ilminin ana konularına değinilmiş, İnançla ilgili olan kısımları düzeltme yoluna gidilmiş, inancın iç yüzü ortaya çıkarılmaya çalışılmış ve bu meseleler ile fırkalar arasındaki diğer meseleler ehl-i sünnet bakış açısıyla değerlendirilmiştir. İkinci bölümde ise müellif, risalenin asıl yazılma amacı olan elfaz-ı küfür meselesini derinden incelemeye almıştır. Elfaz-ı küfür kısmında; İlk başta Allah ve Allah'a iman konusunu işledikten sonra peygamberler, melekler, sahabe büyükleri, ahiret, ibadetler, âlemin ezeli olup olmaması, kader meselesi ve haram, helal durumları gibi konuları ele almıştır. Daha sonra hangi durumların elfaz-ı küfür olarak nitelenebileceği ve bunların sonucunda oluşabilecek müminlik, kâfirlik, fasıklık vasıflarını değerlendirmiştir. Bazen de fıkıhla bağlantılı olan konulara girerek bir kişinin elfaz-ı küfrü söylemesi sonucu oluşabilecek fıkhi sonuçları izah etmiştir. Müellif yine bu bölümde meseleleri incelerken yeri geldiğinde genel bir bakış açısıyla yeri geldiğinde ise mezhep mezhep ayırarak her mezhebin görüşünü zikrettikten sonra ehl-i sünnet bakış açısıyla konuyu değerlendirmiştir. Karmakarışık gibi görünen meseleleri anlaşılır ve net cevaplarla izah etmiştir. Kısacası müellif, kendisine ulaşan kaynaklar neticesinde kendi döneminde ve her dönemde varlığını sürdüren konuları zarurat-ı diniyye kapsamında elfaz-ı küfre yorumlayıp açıklamıştır. Zaman zaman eserin

¹²⁹ Nüh b. Mustafa, *Dâstâni Ahmed Haramî*, çev. Halis Akaydın (İstanbul: Tercüman Yayınları, 1972), 8.

¹³⁰ Hayati Yılmaz, "Nüh b. Mustafa el-Konevî'nin er-Risâle fi'l-Fark Beyne'l-Hadîsi'l-Kudsî ve'l-Kur'ân ve'l-Hadîsi'n-Nebevî Adlı Risâlesi", *Hadis Tetkikleri Dergisi* 1/1 (2003), 167-178.

¹³¹ Şenses, *Nuh b. Mustafa'nın "el-Kelimâtü's-Şerife fi Tenzihî Ebî Hanîfe" İsmli Eserinin Tahlil ve Tahkiki*, 10-35.

içerisinde dualara yer vermiş ve kitabı bitirirkende duayla bitirmiştir. Eser Süleymaniye Küphanesi yazma eserler bölümünde ‘Lâleli, nr. 2234’ kısmındadır.

2.2. Akâid-i Diniyye Risalesi

Şekil 1: Nuh b. Mustafa'nın Akâid-i Dîniyye adlı eserinin kapağı.

Şekil 2: Nuh b. Mustafa'nın Akâid-i Dîniyye adlı eserinin 1. varakı.

Vr. 1: Transkripsiyonu

Vr. 1a.

Risâle-i akâid-i diniyye te'lif bu ahkâru'l verâ Nuh bin Mustafa afallâhu anhümâ
ve radiyallâhu teâlâ anhümâ

Âmin.

Vr. 1: Sadeleştirilmesi

Vr. 1a.

Bu Akâid-i Diniyye risalesi yaratılmışların en hakiri Nuh B. Mustafa'nın eseridir. Allah onları affetsin ve onlardan razı olsun.

Şekil 3: Nuh b. Mustafa'nın Akâid-i Dîniyye adlı eserinin 2. varakı.

Vr. 2: Transkripsiyonu

Vr. 1b.

Bismillahirrahmanirrahim elhamdülillâhi ve selâmün alâ ibâdehullezînesdafâ emmâ ba'd bu ahkârulverâ a'nî nuh bin mustafa ğaferallâhu lehû velivâlideyhi ve ahsene ileyhimâ ve ileyhi derki a'zze ihvandan biri benden zebân-ı türkî ile elfâz-ı küfrün tahrîrini iltimâs eyledi ve ondan ibâdullâha husûl nef' sebep olmaya kasd etti. Şekerallâhu sa'yehul cemîl ve esâbehû alâ kasdihis sevâbil cezîl. Pes bu hakîr iltimâsımı kabul edip ol elfâzı bu risalede tahrîr ve evvelinde ziyâdeten alâ murâdihî akaidi ehli sünnet vel cemaati icmâl tarîki üzre tasdîr ettim.

Vr. 2a.

Felâ'cirme avnü hudâ ile onu iki bâb üzere müretteb kıldım. Bâb-ı evvel akâid-i tashîh ve tahkîk ve ona ehli's-sünnet ve cemeat mezhebine tatbîk beyanındadır. Âlemki mâsivâullahdan ibarettir mahlukdur ve her mahlûka hâlıkdan lâbüddir. Pes âleme bir hâlıkdan lâbüddir ve hâlık âlem birdir şebîhi ve misli ve nâzir ve âdilî yoktur. Cisim ve araz ve cevher ve mütecezzî ve mütenâhî ve müsavver değildir ve ekel ve şürbden

münezzehdir. Bir mekânda mütemekkin olmaz ve üzerine zaman geçmez ve cihât-ı sitteden bir ciheti yoktur ve onlardan bir cihette değildir ve üzerine bir nesne vâcib değildir ve onun havâdisden birine hulûli câiz değildir. Hâkimdir hikmet ve fâideden hâlî bir nesne işlemez fâili muhtardır dilediğini işler.

Vr. 2: Sadeleştirilmesi

Vr. 1b.

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Hamd Allah'a mahsustur ve Allah'ın selamı seçkin kullarının üzerine olsun. Bundan sonra mahlukatın en hakiri Nuh b. Mustafa (Allah ona ve anne babasına mağfiret eylesin ve ihsanda bulunsun) der ki: Pek değerli ihvandan biri benden Zebanî Türki ile (bu kitap baz alınarak) küfür lafızlarının neler olduğunu yazmamı rica etti. Ve bu kitabın Allah'ın kullarına bir fayda meydana getirmesini istedi. Allah onun bu güzel çabasını mükâfatlandırısın ve onu o güzel sevabına ulaştırsın. Ben hâkir ihvanın ricasını kabul ettim ve bu lafızları bu risalede yazdım. Ve onun isteğiyle bu konuyu ehl-i sünnet ve'l cemaat yolu üzerinden yazdım. Allah'ın yardımıyla onu 2 bölüm olmak üzere düzenledim.

Vr. 2a.

1. Bölüm: Birinci bölüm; İnançla ilgili olan kısımları düzeltme, iç yüzünü araştırma ve onları ehl-i sünnet mezhebine uygulama beyanındadır. Âlem ki Allah dışındaki her şeyden ibarettir, yaratılmıştır ve her yaratılmışı mutlaka bir yaratıcı gerekir. Öyleyse âlemin bir yaratıcısı olması zorunludur. Âlemin yaratıcısı tektir. Benzeri ve aynısı, dengi ve eşi yoktur. Cisim, araz, cevher, mütecezzi, mütenâhî, musavver yani parçalara ayrılan, sona eren, görünen, değişen değildir. Yemekten, içmekten, bir mekânda yerleşmekten münezzehtir. Onun için zaman kavramı yoktur. Onun cihat-ı sitteden yani ön arka sağ sol aşağı yukarı gibi bir yönü yoktur. Allah bu yönlerden hiçbirinde değildir. Allah'ın üzerine bir nesne (hiçbir şey) vacip değildir. Onun havadisten (sonradan yaratılan) birine hululu caiz değildir. (İlâhî sıfatların mahlûklar ile bütünleştiği onlara nüfuz ettiği esasına dayalı bâtıl bir görüştür hulul. Hulul; girmek, dâhil olmak, zuhur etmek, bir menzile inmek gibi anlamlara gelmektedir.) O hâkimdir; hikmetsiz ve faydasız hiçbir iş işlemez. İstedini yapmakta özgürdür.

Şekil 4: Nuh b. Mustafa'nın Akâid-i Dîniyye adlı eserinin 3. varakı.

Vr. 3: Transkripsiyonu

Vr. 2b.

Cemi' sıfât-ı noksandan münezzehtir ve cümle sıfatı kemâl ile müttasıfdir ezeli ve ebedî bir kadîmdir ve zâtıyla kâima sıfâtı vardır ve ol sıfât onun zâtının ne aynıdır ve ne gayrıdır ve onlar bunlardır hayat ve ilim ve kudret ve semi' ve basar ve irâde ve tekvîn ve kelim ve bu sıfatın cümlesi kadîmlerdir ve zâtı hak ile kâimlerdir ve zâtı hakla kâim olan kelâm esvât ve hurûf cinsinden olmayandır yani kelâm-ı nefsidir ve hak teâlâ hazretlerinin ibsârıyla görmesi aklen câizdir ve naklen vacibdir. Pes kıyamet günü bilâ keyfiyeti mü'minlere görünür ve âlem cemi' eczâsıyla ve sıfâtıyla hâdisdir ve hakteâlâ onu ademden halk etmiştir ve kuli cemi' efâliyle eğer hayırdır ve eğer şerdir.

Vr. 3a.

Eğer imandır ve eğer kâfirdir hakteâlâ hazretlerinin mahlûkudur ve ibâdın efâli ihtiyâriyyeleri vardır ve ol efâli tau't iseler onlarla mesâb olurlar ve eğer mâ'siyet iseler i'kâb olunurlar ve onlardan hasen olan yani dünyada medhe ve ahirette sevaba müteallik olan hüdânın rızâ ve muhabbeti ve ilim ve irâdeti ve kaza ve takdîriyledir ve kabîh olan

yani dünyada zamme ve ahirette ikâbe müteallik olan hüdânın ilim ve kazası ve takdîri ve meşiyetiyledir muhabbet rızâ ve emriyle değildir. Pes ilim irâde ve kaza ve takdîr cümlesine müteallıktır ve rıza ve muhabbet ve emri ancak hasen olana muteallıktır ve sevabı hudânın fazlıdır ve ikâbından âdildir ve istitâa't fiil iledir ve evvel şol kuvvetden ibârettir ki

Vr. 3: Sadeleştirilmesi

Vr. 2b.

Allah bütün noksan sıfatlardan münezzehtir. Bütün yüce sıfatlarla nitelenir. Ezeli ve ebedî bir kadimdir. Zatiyla kâim yani her şeyin varlığı kendisine bağlı olan kendi varlığı ise hiçbir şeye bağlı olmayan anlamına gelen bir sıfatı vardır. Ve bu sıfatlar onun zatının ne aynısıdır ne de gayrisidir. O sıfatlar şunlardır: Hayat, İlim, Kudret, Semi, Basar, İrade, Tekvin ve Kelam. Bu sıfatların hepsi kadîmdirler ve Allah'ın zâtıyla kâimdirler. Allah'la bâki olan konuşma sıfatı sesler ve harfler cinsinden değildir. Kelam-ı nefsîdir yani Cenab-ı Hakk'ın harf, ses ve söz olmaksızın zâtî kelamıdır. Allah'ın görülmesi aklen câizdir ve naklen vacibdir. Allah Kıyamet günü keyfiyeti kendine mahsus bir şekilde müminlere görünecektir. Âlem cemi eczasıyla yani parçalarının tümüyle ve sıfatıyla sonradan yaratılmış bir yerdir. Hak Teâlâ onu ademden yani yokluktan yaratmıştır. Kul bütün fiilleriyle ya hayır işler ya da şer ya mü'mindir ya da kâfirdir.

Vr. 3a.

İnsanlar Hak Teâlâ hazretlerinin mahlûkudur. Kulların efali ihtiyariyyeleri yani seçmiş olduğu fiiller vardır. O fiiller taat (itaat) içeren fiillerse onlarla sevap kazanmış olurlar ve o sevap kendilerine mükaafat olarak geri döner. Eğer o fiiler mâsiyet (günah) içeren fiillerse azap olunurlar. Bu ikisi içinden güzel olan yani dünyada övülmeye ahirette sevaba layık olan; Allah'ın razı olması, sevmesi, bilgisi, dilemesi, kaza ve takdiriyledir. Bunlardan çirkin olan ise dünyada ayıplanma ve ahirette cezaya layık olan; Allah'ın bilgisi, kazası, takdir etmesi ve meşiyetiyle (dilemesiyle)'dir. Sevgisi, razı olması ve emretmesiyle değildir. Kulun Allah'a itaat edecek fiiller işlemesi sonucunda akıbeti, dünyada övülmek ve ahirette karşılığını misliyle almaktır. Bu Allah'ın razı olmasından onu sevmesinden, bu işleri işlemesini dilemesinden, bu işlerin ezelde takdir edilmiş olmalarından geçer, yani bunların sonucudur. Ancak kişi günah işleyip Allah'a isyan ederse onun sonu dünyada ayıplanma, ahirette de cezadır. Ancak kulun bu işlediği fiiller

Allah'ın bilgisi, kazası ve takdiriyle gerçekleşir. Allah'ın muhabbeti, bundan razı olması ya da kötülüğü dilemiş olmasıyla değildir. Öyleyse ilim, irade, kaza ve takdir hepsiyle ilişkilidir. Rıza, muhabbet ve emir ancak hayır olanla ilişkilidir ve sevabı Allah'ın lütfudur (fazlıdır). Allah cezasında adildir. Bir şeye güç yetirmek, kudret ancak fiil iledir.

Şekil 5: Nuh b. Mustafa'nın Akâid-i Dîniyye adlı eserinin 4. varakı.

Vr. 4: Transkripsiyonu

Vr. 3b.

Onun sebebiyle fiil mevcut olur yani istitâa't bir sıfatdır ki insan bir fiil'in iktisâbını kasd ettiğinde esbâb ve lâtik selametler indinde hak teâla onu halk eder pes fiil-i hayır kasd ederse hak teâ'la fiil kudretini halk eder ve eğer fiil şer kasd ederse hak teâ'la fiil şer kudretini halk eder pes fiil hayır kudretini zayi' eden kul olur ol ecelinden zemm ve azâba müstehâk olur ve kâh olurki istitâa't selâmeti esbâb ve illeti üzerine itlâk olunur ve sıhhatı teklif bu istidâa'at üzerine mu'temet olur ve sağında olmayan nesne ile teklif olunmaz ve maktül eceliyle meyyittir ve ecel birdir ve haram rızıkdır ve herkesin kendi rızıkını eğer helaldir ve eğer haramdır istifâ eder.

Vr. 4a.

Ve insan kendi rızkını ekel etmemek veyahut gayrı inen rızkını ekel etmemek mütasavvir değildir. Ve gazâb-ı kabir kâfirlere ve ba'zı usât müminlere haktır ve ehl-i tâatin kabirde nâ'meleri ve münker ve nekîrin sualleri sâbittir ve ba's haktır ve vezn-i a'mâl haktır ve kitâb haktır ve suâl haktır ve havz haktır ve sırat haktır ve cennet ve cehennem haktır ve onlar bâkîlerdir ve onlar ve ehilleri herkes fânî olmazlar ve enbiyânın ve ahyârın ehl-i kebâir ve gayrılarına ve şefâatleri haktır ve hazreti Rasûlullâhın sallallâhu aleyhi veselleme yekzâd-ı cesedi ile Mescid-i Haramdan Mescid-i Aksaya ve ondan hüdânın azze ve celle alâdan murâd ettiği mekana urûcu haktır ve eşrât-ı sâatten hazreti Rasûlullâhın sallallâhu aleyhi vesellem haber

Vr. 4: Sadeleştirilmesi

Vr. 3b.

Bu istitaat (güç yetirme) kuvvetten ibarettir ki onun sebebiyle fiil meydana gelmiş olur. Yani güç yetirme bir sıfattır ki insan bir fiili kazanmayı istediğinde Hak Teâlâ sebepler oluşturur ve onu yaratır. Kul iyi bir iş işlemeye kast ederse Hak Teâlâ iyi fiil işleme kudretini yaratır ve eğer şer işlemeye niyet ederse Hak Teâlâ şer fiil işleme kudretini yaratır. Öyleyse hayır işleme kudretini kaybeden kuldur. Bu sebepten o kişi ayıplanma ve azabı hak eder. Bir şeyi yapma kudreti sebep ve illet olarak kullanılır. Teklifin geçerli olması bu yapma kudretine dayanır. Kul gücünün yetmediği şey ile mükellef olmaz. Ölen kişi eceliyle ölmüştür. Ecel birdir ve haram da rızıktır. Ancak isteyen rızkını helalinden isteyen ise haramdan temin eder.

Vr. 4a.

Kişi kendi rızkını yememek ya da başkasının rızkını yemek konusunda seçim sahibi değildir. Kabir azabı kâfirlere ve itaat etmeyen günahkâr Müslümanlara haktır. Ehl-i itaatin kabirde nimetlendirilmesi ve münker, nekirin sualleri sabittir. Ölümünden sonra dirilme, amellerin ölçülmesi, kitap, sual, havz, Sırat, cennet ve cehennem haktır. Cennet ve cehennem bâkidirler. Enbiyanın ve iyilerin, hayırlıların, büyük günah (ehl-i kebair) sahiplerine ve diğerlerine şefaatleri haktır. Peygamberimizin uyanık bir şekilde mescid-i haramdan mescid-i aksaya oradan da Allah'ın dilediği mekâna yükselmesi haktır. Peygamberimizin kıyamet alametleri hakkında verdiği bilgiler de haktır.

Şekil 6: Nuh b. Mustafa'nın Akâid-i Dîniyye adlı eserinin 5. varakı.

Vr. 5: Transkripsiyonu

Vr. 4b.

Verdiği ömür haktır ve kebîra abdü mü'minî imandan ihraç edip küfre idhâl eylemez ve hak teâlâ şirki afv eylemez ve şirkinden gayrı zünübü dildekinden tövbe ile veyahut tövbesiz afveder ve sâira üzerine ikâb ve kebîreden afv câizdir eğer istihlal ve istihfaf tarîkiyle olmazsa ve eğer istihlâl ve istihfâf tarîkiyle olursa fâili kâfir olur zîrâ hak teâlâ hazretlerinin haram ettiğini helal i'tikâd etmek ve onun emri ve nehyinden birisini istihfâf eylemek küfürdür ve ehl-i kebâir tövbesiz dahî ölürse nârda muhallid olmazlar ve irsâl-i rasûlde hikmet-i bâliğâ vardır ve hak teâlâ fazl ve rahmeti ve kerem ve inâyetiyle beşerden beşere cennet ile beşâret edici ve cehennemden korkutucu rasul

Vr. 5a.

Gönderdi ve onları âdeti harga mûcizat-ı bâhra ile teyit etti ve onların evvelleri adem ve âhirleri muhammettir salevâtullahi teâlâ aleyhim ve selâmü ve onların cümlesi haktan muhbirle ve onun ve emr ve nevâhisini kullarına mübellağalardır. Ve haberlerinde sâdıklar ve ümmetlerine nâsihler idiler ve onlar gablen nübüvve küfürden

ve keizbden ve nefrete icabe idir. Kebâirden ve seğâirden zilleden ma'sumlardır. Ve ba'den nübüvve amden ve sehven kebâirden ve amden seğâirden masumlardır. Ve sehven seğâirden ismetlerinde ihtilâf ettiler. Cumhur ve muhakkikler câiz gördüler. Hüdâdan onda tenbihi şart eylediler. Ve bazılar ondan dahî ismetlerine zâhib oldular ve bazılar inşâ allâhuteâla budur dediler ve enbiyâ-i rasûl melâikeden efdaldır ve melâike hak teâla hazretlerinin mükerrerrem kullarıdır.

Vr. 5: Sadeleştirilmesi

Vr. 4b.

Büyük günah mü'min kulu imandan çıkarıp küfre sokmaz. Hak Teâlâ şirki affetmez ve şirkten başka günahları ya dilediğinden tövbe ile ya da tövbesiz affeder. Küçük günahlardan dolayı azap vardır ve büyük günahlarda dolayı af caizdir eğer haramı helal saymazsa veya hafife almazsa. Eğer helal kılma veya hafife alma şeklinde olursa kişi kâfir olur. Zira Allah'ın haram kıldığını helal kabul etmek ya da yasakladıklarından birini hafife almak küfürdür. Büyük günah sahibi tövbesiz olarak ölürse ateşte muhallid olmaz, yani ebedi kalmaz. Allah'ın Rasul göndermesinde büyük hikmetler vardır. Allah'u Teâlâ lütfu, rahmeti, cömertliği ve yardımıyla cenneti müjdeleyici ve cehennemden korkutucu bir Rasul göndermiştir.

Vr. 5a.

Onları alışlagelmemiş, olağanüstü mucizelerle teyit etmiştir. Onların ilkleri Âdem (a.s) sonuncusu ise Hz. Muhammed (s.a.v)'dir. Onların hepsi Allah'tan haber verirler ve onun emir ve yasaklarını kullara açıklarlar. Söylediklerinde doğrulardır ve ümmetlerine nasihat edicidirler. Peygamberlikten önce küfürden, yalancılıktan, büyük günahlardan ve diğer küçük günahlardan masumdurlar. Peygamberlikten sonra bilerek ya da bilmeyerek büyük günahlardan ve bilerek işlenen küçük günahlardan masumlardır. Bilmeyerek işlenen küçük günahlardan ismetlerinde ihtilaf edilmiştir. Yani ufak hata işleyebilir denilmiştir. Cumhur ve muhakkikleri bunun caiz olduğunu söylediler. Allah'ın onları uyarmasını şart koştular. Bazıları küçük günahlardan dahi masumdur dediler bazıları da tercih edilen görüşün inşallah bu olduğunu söylediler. Peygamberler meleklerden daha üstündürler. Melekler Allah'ın mükerrerrem yani hürmet ve tâzim edilen kullarıdır.

Şekil 7: Nuh b. Mustafa'nın Akâid-i Dîniyye adlı eserinin 6. varakı.

Vr. 6: Transkripsiyonu

Vr. 5b.

Emriyle amel ederler ve tarfetü'layn ona isyân etmezler ve zekûret ve inâset ile ve ekel ve şerb ile ve onların levâzımlarıyla vasf olunmazlar ve rasûl melâike-i âmme-i beşerden ve âmme-i beşerin sâlihleri âmme-i melâikeden efdaldır. Ve kerâmet-i evliya haktır ve evvel tâbî' olduğu peygamberin mücizesidir zirâ bu kerâmetle velînin velî olduğu zâhir olur ve ol velî olmaz mademki diyanetinde hak olmaya ve diyanet-i rasûlünün risâletine dil ile ikrâr ve kalb ile tasdîktir. Emir ve nevâhisinde ona tâat birle. Hatta eğer ol nefsiyle istiklâl da'vasını ederse velî olmaz ve ol kerâmet ondan zuhûr etmez ve ba'del enbiyâ efdâl-i beşer ebû bekirdir ve ondan sonra ömerdir ve ondan sonra osmandır ve ondan sonra

Vr. 6a.

Alidir radiyallâhuteâla anhüm ve hilafetleri dahî bu tertib üzeredir. Ve hilâfet-i nübüvvet 30 yıldır. Ve ondan sonra mülk ve imârettir ve her sâlih ve fâsıkın ardında namaz kılmak câizdir ve sahâbe-i kiram hakkında hayırdan gayrı söz söylemek câiz

değildir ve hazreti rasulullâhın sallallâhu aleyhi veselleme habbetle beşerât ettiklerine habbetle şehâdet ederiz ve onlardan mâede birkesse biaynehû habbetle şehâdet etmeziz. Ve seferde ve hazaarda haffeyn üzerine cevâz-ı meshî i'tikâd eyleriz ve vâli derece-i enbiyâya vâsil olmaz ve kişî mademki akli başındadır bir mertebeye vâsil olmaz ki ondan emir ve nehye sâkıt ola ve ahyânın emvâta duâları ve onlardan sadakaları emvâta nâfi'dir ve fazl-ı emâkin ve ezmân haktır ve âlim akıldan

Vr. 6: Sadeleştirilmesi

Vr. 5b.

Melekler Allah'ın emriyle amel ederler. Göz açıp kapayınca kadar dahi olsa ona işyan etmezler. Meleklerin erkeklik ve dişilikleri olmadığı gibi yeme ve içmeyle de nitelendirilemezler. Meleklerden Rasul olanlar tüm beşerden, beşerden sâlih olanlar ise meleklerin genelinden üstündür. Evliyaların kerametleri haktır ve o tâbii olmuş olduğu peygamberin mucizelerini göstermiş olur. Zira bu kerametlerle velî'nin velî olduğu anlaşılabilir. Velî eğer keramet göstermezse velî olmaz. Velînin dîni peygamberi dil ile ikrar kalp ile tastikten ibarettir. Kişi kendi nefsiyle istiklal yani velilik davasında bulunursa velî olamaz ve kendisinden keramet zuhur etmez. Peygamberlerden sonra en faziletli insan Hz. Ebûbekir'dir, ondan sonra Hz. Ömer ondan sonra Hz. Osman ve ondan sonra da Hz. Ali'dir. Allah onlardan razı olsun.

Vr. 6a.

Halifelikleri bu sıra üzeredir ve halifelik otuz yıldır. Ondan sonrası mülk ve imarettir. Yani hükümdarlık, emirlik, saltanattır. Her sâlih ve fâsık (günahkâr Müslüman)'ın arkasında namaz kılmak caizdir. Sahabe hakkında hayırdan başka söz söylemek caiz değildir. Hazreti Rasulullah'ın cennetle müjdelediklerinin cennete gideceğine şahitlik ederiz, onların dışındaki bir kimsenin cennete gideceğine şahitlik edemeyiz. Seferde ve mukimken iki mesh üzerine (haffeyn) mesh caizdir. Velî (Allah dostu) peygamberlerin derecelerine ulaşamaz. Akli başında olan kişiden hangi mertebeye ulaşırsa ulaşınsın Allah'ın emrettiği ve yasakladığı şeylerin sorumluluğu düşmez. Hayatta olanların ölenlere duaları ve onlar için sadaka vermeleri ölümler için faydalıdır. Fazlı emakin ve fazlı ezman yani mekânların ve zamanların fazileti haktır. İlim akıldan üstündür.

Şekil 8: Nuh b. Mustafa'nın Akâid-i Dîniyye adlı eserinin 7. varakı.

Vr. 7: Transkripsiyonu

Vr. 6b.

Efdaldır ve riyâ ve ucb amelin sevâbını iptal eder. Ve etfâl-i müşrikîn cennettedir. Ve imâm-i a'zamdan radiyallâhu teâlâ anh bu meselede tevakkuf rivâyet olunmuştur. Ve keferenin hafazaları vardır. Ve sihr vaki'dir. Ve isâbet-i ayn câizdir. Ve müctehid ibtidâda delîle nazar ile musîbdır. Ve intihâda hükme nazar ile kâh musîb ve kâh muhtîdir. Zîrâ hak birdir. Teznib İman şer'atte kalb ile tasdik ve lisân ile ikrardır. Kâdirden imâm-ı a'zamdan radiyallâhu teâlâ anh esahh rivâyeteyn budur. Ve ehl-i sünnet ve cemâat ve kitap ve sünnet bu ma'nâya delildir. İndinde bil ittifâk a'mâl-i hakikat imana dâhil değildir. Ve kitap ve sünnet bu ma'nâya delildir. Pes kim ki yalnız tasdîke hâlel getire ol münâfiktir. Ve kim ki tasdik ve ikrâra hâlel getire mean ol kâfirdir.

Vr. 7a.

Ve kim ki yalnız a'mâle hâlel getire ol fâsıktır. Ve nifaktan -burada murâd-ı nifak küfürdür- ve tasdikten murâd hüküm-ü mahberi rızâ ve teslim ile ve ona tumânîne-i kalb ile izâ'n ve kabuldür. Hâsılı ol hazreti rasûlullâhi sallallâhu aleyhi ve selleme

inanmaktır. Şol nesnedeki onun evvel nesne ile gelmesi herkesin ma'lûmu ola. Salâtın farziyyeti ve şurb-u hamrın hürmeti gibi. Ve iman ile İslam hanefiyye indinde ve eşârenin muhakkıkları katında birdir. Yani şeran ikisinden murâd olunan vâhiddir. Ve hasbe'l vücûd müsâvîlerdir. Şol mânâyâ ki ehadü hümâ ile muttasıf olan şeran âhir ile muttasıf olur. Zîrâ şeran bir kimse müslim olup mümin olmak ve mümin olup müslim olmak yoktur. Belki her müslim mümin ve her mümin müslimdir ve bu vech

Vr. 7: Sadeleştirilmesi

Vr. 6b.

Riya ve kibir amelin sevabını iptal eder. Müşriklerin çocukları cennetliklere hizmet ederler. İmam-ı Âzam'ın razıyallahü anhü bu meselle hakkında sustuğu rivayet adılmıştır. Kâfirlerin hafazaları (koruyucuları) vardır. Sihir vardır, göz değmesi caizdir. Başlangıçta müctehitler delile dikkat ederek isabetli bir karar vermişlerdir. Sonuçta ise hükümlerinde kâh isabetlidir, kâh hatalıdır. Yani bazen isabetli bazen hatalıdır. Zira hak birdir. İman şeriatte dil ile ikrar ve kalp ile tasdiktir. İmam-ı Âzamdaki doğru rivayet budur. Ehl-i sünnet ve'l cemaat, kitap ve sünnet bu manaya delalet eder. İttifak ile ameller imana dâhil değildir. Kitap ve sünnet bu manaya delildirler. Kim ki sadece kalp ile tasdiki bozarsa o kişi münâfıktır. Kim ki kalp ile tasdiki dil ile ikrarı bozarsa o kişi kâfirdir.

Vr. 7a.

Kim ki sadece amellere hâlel getirirse yani dil ile ikrar ve kalp ile tasdikten sonra gerekli olan amelleri yapmazsa o kişi fâsıktır. Ve nifaktan buradaki murat nifak-ı küfridir. Tasdikten murat ise Allaha rıza ve teslim ile ve ona mutmain bir kalp ile inanmaktır. Hâsılı Hazreti Rasulullah'a (s.a.v) inanmaktır. Şol nesnedeki onun ol nesne ile gelmesi herkesim malumu ola. Yani bu iki şeyin beraber gelmesi herkes tarafından bilinir. Namazın farz kılınması ve içkinin yasaklanması gibi. İman ve İslam Hanefilere göre ve Eş'ari muhakkıklar katında birdir. Yani şer'an ikisinden de kast edilen aynı şeydir. Hasbel vücûd müsâvîlerdir yani bu iki kelime birbirinin aynısıdır, eşittir. Şer'an Müslüman olup mü'min olmamak ya da mü'min olup Müslüman olmamak gibi bir durum söz konusu değildir. Bilakis her müslüman mü'mindir, her mü'min müslümandır.

Şekil 9: Nuh b. Mustafa'nın Akâid-i Dîniyye adlı eserinin 8. varakı.

Vr. 8: Transkripsiyonu

Vr. 7b.

Üzere cumhur eşâire ile hanefiyye indinde hilâf-ı lafzî olur. Ve imâm-ı a'zâm ile ashâbı indinde iman ziyâde ve noksâna kâbil değildir. Ve eimme-i selâse indinde kâbilidir. Ve tahkîk oldur ki bu hilâf dahî lafzîdir. Zîrâ iman ziyâde ve noksân kabul etmez diyen kimsenin murâdı hakîkat-i imandır. Ve evvel ziyâde ve noksâna kâbil değildir. Zîrâ iman yalnız tasdîk-i kalbîdir. Veyâhut tasdîk-i kalbî ile ikrardan ibarettir. Ve onda ziyâde ve noksân mutasavvir değildir. Ve ziyâde ve noksân kabul eder diyen kimsenin murâdı ziyâde-i semerâtî ve eşrâk-ı nûrî ve kalbte ziyâdesidir. Ve nûr-u îmanın a'mâl ile ziyâde olması ve meâsî ile eksilmesi mukarrerdir. Zîrâ ehl-i sünnet ve cemaat indinde a'mâl-i hakîkat imandan cüz

Vr. 8a.

Değildir lâkin îmân-ı kâminden cüz olduklarından müttetiklerdir. Ve iman mahlûktur ve kesbîdir. Zîrâ evvel tasdîk ve ikrardan ibarettir. Ve onlardan her biri fiil-i abddir. Ve fiil-i abd mutlaka yani eğer hayırdır ve eğer şerdir. Ehl-i hak indinde bilâ

ittifâk hak teâlâ hazretlerinin mahlûkudur. Ve iman mukallid-i hafîyye indinde sahîhtir. Ebû mansur mâturidî hazretleri buyururki ashâbımız cemi‘ oldular şunun üzerine ki a‘vâm müminler rablerine âriflerdir. Lâkin onlardan bazıları dediler ki akâidde nazar-ı aklîden lâbüddür. Ve onlara ondan kadr-i kâfi hâsıl olmuştur. Zirâ fitratları sâni‘ âlemin tevhid ve kademi ve ondan gayrı mevcûdâtın hadesi üzerine mecbuledir. Ve ıstılâh-ı mütekellimîn üzere ondan ta‘bîre kâdir olmadıkları zarar vermez.

Vr. 8: Sadeleştirilmesi

Vr. 7b.

Bunun üzerine Eş’arilerin cumhuru ile Hanefilerin katında ihtilaf lafzîdir. Yani ihtilaf sadece lafızdadır manada değildir. İmam-ı Âzam ve ashabına göre iman artmaz eksilmez. Diğer üç imama göre iman artar ve eksilir. Gerçek odur ki burada ihtilaf lafzîdir. Zira iman artmaz ya da eksilmez diyen kimsenin kastı iman hakikatleridir ki bu hakikatler azalmaz da eksilmez de. Zira iman sadece kalp ile onaylamaktır veya kalbin onaylaması ve bunun dil ile söylenmesinden ibarettir. Onda artma ve eksilme düşünülemez. İmandan artma veya eksilme olur diyen kimsenin amacı ise imanın doğurduğu faydalar, bunun yansması olan nurun doğması ve kalpteki aydınlığıdır. İman nurunun amellerle artması ya da günahlarla azalması kesindir. Ehl-i sünnete göre ameller imandan bir cüz değildir lâkin imanı kâminden bir parça olduğu hususunda ittifak halindedirler.

Vr. 8a.

İman bir mahlûktur ve kesbidir. Yani çalışmakla kazanılır. Zira o kalbin onaylaması ve dille söylenmesinden ibarettir. Bu ikisi de kulun fiilleridir. Kulun işlediği fiiller hayır da olsa şer de olsa Allah'ın yaratmasıyla, bunda ittifak vardır. Ebu Mansur Maturidi hazretleri der ki: Ashabımız şu konuda görüş birliği içindedir ki müminlerden sıradan kimseler rablerine ariftirler yani rablerini bilirler ama onlardan birkısmı da inanılması gereken şeylerde yani akâidde akıl gözü lazımdır dediler. İmandan güçleri yettiği miktarınca meydana gelmiştir. Zira onların fitratları âlemin yaratıcısının bir olduğunu, kadim olduğunu ve onun dışındaki varlıkların hâdis (sonradan yaratılmış) olmasını kabul etmeye meyilli yaratılmıştır. Kelam âlimlerinin usulü üzere insanların Allah'ı bilmeye kudretleri yetmediği hususlarda onlara bir şey zarar vermez.

Şekil 10: Nuh b. Mustafa'nın Akâid-i Dîniyye adlı eserinin 9. varakı.

Vr. 9: Transkripsiyonu

Vr. 8b.

Zîra ibâdete ilm ilm zâiddir. Onlara evvel lâzım değildir. Zâhirede mezkûrdur ki bir kimse Hüdânın bana emrettiği nesneyi kabul ettim ve beni ondan nehy eylediği şeyden müntehî oldum dese onu kalbiyle i'tikâd eylese îmân-ı sahîh olur. Ve ol cümleye mümin olur intehî. Ve ebu-l hüseyin el eşârî hazretlerinden meşhur olan oldur ki îmân-ı mukallid sahîh değildir. Ve tahkîk budur ki taklîdin manâsı gayrın kavliyle ehazdir. Delilsiz pes eğer ol akd-i câzım ile olursa mukallidin îmânı eşârî indinde ve gayri eşârî indinde sahihtir. Ve eğer akd-i câzım ile olmayıp ihtimâl-i şek veyâhud vehm ile olursa onun îmânı eşârî indinde ve gayri eşârî indinde sahîh değildir. Ve imanda istisnâ hanefiyye indinde memnu'dur.

Vr. 9a.

Yani ona mümin inşallah demek câiz değildir ve eimme-i selâse indinde câizdir. Lakin ol terkidir. Zîrâ ol şekk için olursa kâil şüphesiz kâfirdir. Ve eğer teeddüb için ve emr-i hüdânın meşiyeti üzerine havâle etmek için ve a'kıbete ve müellide şekk için

veyâhud zikrullah ile teberrük olursa câizdir. Lakin imanda şekk-i müvehhim olduğu cihetten evveli olan terkidir. Vallâhu teâlâ alemu bi ibâdehu erhamu. Bâb-1 sâni elfâz-1 küfr beyânındadır. Kim ki cenâb-1 hakka celle celâlühû ve amme nevalühû lâıyk olmayan nesneyi nisbet ede veyâhud sıfâtından birini inkâr ede veyâhud külliyyât-1 mevcûdâta âlemdir ve cüziyyât ve ma'dûmâta âlem değildir diye veyâhud esmâsından bir ismi veyâhud o emrinden bir emri ve yâhud nevâhîsinden

Vr. 9: Sadeleştirilmesi

Vr. 8b.

Zira ibadette ilmin ilmi (ilmi bilmek) zaittir (fazlalıktır). Onlara o lazım değildir. Zahîre de geçer ki “Bir kimse Allah'ın bana emrettiği şeyleri kabul ettim, bana yasakladığı şeylerden de uzak durdum derse ve ona kalbiyle inanırsa imanı sahih olur ve o cümlesiyle mümün olur.” Ebul Hüseyin el-Eşari hazretlerinden meşhur olan bir rivayet vardır ki mukallidin imanı yani taklidi iman geçerli değildir. Doğru olan da budur ki zira taklidin manası başkasının görüşünü delil olmadan alıp onunla amel etmektir. Eğer mukallidin imanı akdi cazim (kesin karar) ile olursa Eş'airiler ve Eş'ari dışındakilerin katında da sahihtir. Eğer kat'i bir şekilde verilmiş kararla olmayıp, şüphe veya vehme dayalıysa onun imanı sahih olmaz. İmanda istisna Hanefilere göre yasaktır.

Vr. 9a. Yani “Ben inşallah müminimdir.” demek caiz değildir. Diğer üç imama göre ise caizdir. Lakin bu söz şüphe maksadıyla söylenirse o kişi şeksiz şüphesiz kâfirdir. Ancak bu söz edep için ya da bu bilginin doğruluğunu Allah'a havale etmek ya da akıbetin ne olacağı şüphesi maksadıyla veyahut Allah'ın ismiyle bereketlenmek maksadıyla söylenirse caizdir. Lâkin bu söz imanda şüphe ve vehme götüreceğinden dolayı, doğru olan bu sözü söylememektir. Allahuteala en iyi bilen ve kullarına en merhametli olandır.

İkinci bölüm Elfaz-1 küfrün beyanı hakkındadır. Kim ki Allah'a amme ve nevalühu (bağış ve ikramı bütün varlığı kaplamış olan) layık olmayan bir şeyi nispet ederse veya Allah'ın sıfatlarından birini inkâr ederse ve kim ki külli iradeye “Yaratılmıştır.” cüz'i iradeye ve maduma (henüz var olmayan) “Yaratılmamıştır.” derse kâfir olur.

Şekil 11: Nuh b. Mustafa'nın Akâid-i Dîniyye adlı eserinin 10. varakı.

Vr. 10: Transkripsiyonu

Vr. 9b.

Bir nehyi istihfâf eyleye veyâhud va'd ve vaîdinden birini inkâr ede veyâhud carihayı ispat eyleye yani eli vardır bizim elimiz gibi ve gözü vardır bizim gözümüz gibi ve ayağı vardır bizim ayağımız gibi veyâhud ona mekân isnâd eyleye yani göktedir veyâhud her mekânda hâzırdır diye kâfir olur. Ve kim ki enbiyâdan birini sebb eyleye veyâhud mansıb âlîsine layık olmayan nesneyi ona nispet eyleye kâfir olur. Eğer tevbe ve rücû' etmezse küfren katl olunur. Ve eğer tövbe ve rücû' ederse hadden katl olunur. Ve tövbesi ıskât-ı katilde amel eylemez. Zîrâ evvel bir hadd dir ki ona hakk-ı abd taalluk etmiştir. Pes sâir hukûk-u ibâd gibi ki tövbe ile sâkit olmaz. Ve sebb şeyheyn ki hazreti ebu bekiir hazreti ömerdir. Sebb-i nebiyye mülhiktir. Pes sebb-i nebîde zikr olunan

Vr. 10a.

Tafsîl bunda dahî cârî olur. Şeyh kemâlüddîn *Fethü'l kadîr* isimli eserinde buyurur ki; Rasûlullah'a (s.a.v) kalben nefret duyan yani buğuz eden her kim olursa olsun mürted olur. Küfredenin durumu ise bize göre birinci görüşe göre had olarak

öldürülür ve tövbe etmesi ölüm cezasını kaldırmaz. Bu el-i Kûfe ve İmam Mâlik'in görüşüdür. Ebû Bekir es-Sıddîk'tan bu minvalde rivayet nakl olunmuştur. Kalben tövbe eden bir kimse ile tövbesine şahit getiren arasında fark yoktur ikisinede had cezası uygulanır. Çünkü buğuz ettiğini inkâr etmek zaten tövbedir inkâr varken şehâdetin bir hükmü yoktur. Bu noktada tövbe etmesi fark etmez ki hakkında kâfirlerden farklı olmadığına karar verilir. Aynı muamele yapılır. İnkâr edenin tövbesine gelince imân etmiş muamelesi yapılmaz hatta öldürülür denmiştir. Sarhoşken küfretmiş isede farklı bir muamele yapılmaz, affolunmaz. Yalnız sarhoşluğu bir zorlama sonucu olmuş ve sövmesine bu sebebiyet vermişse onun durumu delinin durumu gibidir. Hattâbî şöyle diyor: Katlin gerekliliği hükmüne muhalefet eden birini bilmiyorum. Allah'a buğuz edenin tövbesi kabul edilir, ölüm haddi uygulanmaz. Vesâir enbiyâda dahî hâl böyledir. Ve imam ebu'l leys

Vr. 10: Sadeleştirilmesi

Vr. 9b.

Bir kimse Allah'ın isimlerinden birini ya da emrettiklerinden yahut yasakladıklarından birini hafife alırsa ya da Allah'ın söz verdiği şeylerden birini inkâr ederse ya da Allah için “Eli vardır bizim elimiz gibi, gözü vardır bizim gözümüz gibi, ayağı vardır bizim ayağımız gibi” derse ya da ona bir mekân isnad ederse yani “göktedir, her mekânda hazır bulunur.” derse kâfir olur. Kim ki peygamberlerden birine söverse ya da ona veya ailesine onlarda olmayan şeyleri isnad ederse kâfir olur. Tövbe etmezse küfür üzere katledilir. Ancak tövbe ederse hadd olarak katlolunur. Tövbe etmesi katli düşürmez. Çünkü kul hakkı oluşmuştur. Diğer kul hakları gibi tövbe ile düşmez. Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'e sövmek de bu kabildendir. Peygambere sövmeye uygulanan tafsilat bu hususta da aynı şekilde uygulanır.

Vr. 10a.

Şeyh Kemâlüddîn “Fethü'l Kadîr” namlı kitabında buyurur ki; “Rasûlullah'a (s.a.v) kalben nefret duyan yani buğuz eden her kim olursa olsun mürted olur. Küfredenin durumu ise bize göre birinci görüşe göre had olarak öldürülür ve tövbe etmesi ölüm cezasını kaldırmaz. Bu elh-i Kûfe ve İmam Mâlik'in görüşüdür.” Ebû Bekir es-Sıddîk'tan bu minvalde rivayet nakl olunmuştur. Kalben tövbe eden bir kimse ile tövbesine şahit getiren arasında fark yoktur ikisinede had cezası uygulanır. Çünkü buğuz ettiğini inkâr etmek zaten tövbedir inkâr varken şehâdetin bir hükmü yoktur. Bu noktada

tövbe etmesi fark etmez, ki hakkında kâfirlerden farklı olmadığına karar verilir. Aynı muamele yapılır. İnkâr edenin tövbesine gelince imân etmiş muamelesi yapılmaz hatta öldürülür denmiştir. Sarhoşken küfretmiş isede farklı bir muamele yapılmaz, affolunmaz. Yalnız sarhoşluğu bir zorlama sonucu olmuş ve sövmesine bu sebebiyet vermişse onun durumu delinin durumu gibidir. Hattâbî şöyle diyor: Katlin gerekliliği hükmüne muhalefet eden birini bilmiyorum. Allah'a buğuz edenin tövbesi kabul edilir, ölüm haddi uygulanmaz. Vesâir enbiyâda dahî hâl böyledir.

Şekil 12: Nuh b. Mustafa'nın Akâid-i Dîniyye adlı eserinin 11. varakı.

Vr. 11: Transkripsiyonu

Vr. 10b.

Hizânetü'l fikh nâm kitabında buyurur ki; kim ki hazreti rasûlullâha sallallâhu aleyhi vesellem ğayb nisbet eyleye veyâhud a'zâen şerîfesinden bir uzvu ale'l vech istihfâf tasğîr eyleye mesela elceğizi ve göz ceğizi ve kulacığı diye kâfir olur. Vesâir enbiyâda dahî hal böyledir. Ve kim ki nübüvvetleri ve risâletleri üzerine ittifâk olunan enbiyâ ve resulden birinin nübüvvetini veyâhud risâletini inkâr ede kâfir olur. Ve kim ki ferâizden birini inkâr eyleye Veyâhud istihfâf ede veyâhud hak teâlâ kelâm- 1 kadîminde

zıkr ettiği umûrdan birini inkâr ede veyâhud kurandan bir ayeti veyâhud bir harf inkâr veyâhud şeriatte mütevâtire olan ahbârı inkâr eyleye veyâhud ona bir harf ziyâde eyleye şol i'tikâd ile kim ol kurandandır kâfir

Vr. 11a.

Olur ve kim ki sünenden bir sünneti istihfâf ede kâfir olur Zîrâ ol istihfâf-ı sâhib sünnete râci' olur. Ve kim ki hazreti ebû bekirin radiyallâhu teâlâ anhu muhabbetini inkâr ede kâfir olur. Zîrâ ol nass ile sabittir. Ve kim ki hazreti ebû bekirin radiyallahu teâlâ anhu hilâfetini inkâr ede kâfir olur. Fi'ssahîh ve kezâlik kim ki hazreti ömerin radiyallâhu teâlâ anhu hilâfetini inkâr ede kâfir olur. Ale'l esahh ve kim ki âişe hazretlerine radiyallâhu anhâ hak teâlâ onun ondan beraetini beyân ettiği nesneyi isbet eyleye hak tekzîb eylediği cihetten kâfir olur. Ve hazretin şân-ı şerîfine şeyn getirdiği cihetten sâbb-ı nebi hükmünde olur. Ve kim ki hazreti resulullâhın sallallâhu aleyhi vesellem mescid-i harâmıdan mescid-i aksâya esrâsını inkâr ede kâfir olur

Vr. 11: Sadeleştirilmesi

Vr. 10b.

Ebu'l Leys Hizanetü'l Fıkh kitabında şöyle buyurur; “Kim ki peygamber efendimize bir ğayb nispet ederse yani bilinmeyen bir şeyi ona isnat ederse, onun bir uzvunu hafife alır, küçük görürse yani ‘elceğizi, gözceğizi, kulakcağızı’ derse kâfir olur. Diğer peygamberler için de aynısı geçerlidir.” Kim ki peygamberlerden birinin risaletini ya da nübüvvetini inkâr ederse kâfir olur. Kim ki farzlardan birini inkâr ederse ya da hafife alırsa Allah'ın emirlerinden birini inkâr ederse ya da kurandan bir harfi ya da ayeti inkâr ederse ya da şeriatte üzerinde görüş birliği edilmiş bir haberi inkâr ederse veyahut ona bir şeyler eklerse kâfir olur.

Vr. 11a.

Kim sünnetlerden herhangi birini hafife alırsa kâfir olur. Zira bu hafife alma sünnetin sahibini hafife almaktır. Kim ki Hz. Ebu Bekir'in muhabbetini inkâr ederse kâfir olur, çünkü bu nass ile sabittir. Burada bahsedilen muhabbet peygamberimize duyduğu muhabbettir. Yine kim onun hilafetini inkâr ederse kâfir olur. Aynı şekilde sahih olan görüşe göre kim Hz. Ömer'in hilafetini inkâr ederse kâfir olur. Kim Hz. Aişe'ye nisbet edilen şeyi, Allah onu temize çıkardığı halde ona nispet ederse kâfir olur (Bahsedilen hadise ifk hadisesidir). Bu durumda o kişinin Peygamberin şân ve şerefine

şeyn (kusur) getirdiği için sâbb-ı nebi (peygambere sövme) cihetiyle kâfirliğine hükmedilir. Kim de peygamberin miraç hadisesini inkâr ederse kâfir olur.

Şekil 13: Nuh b. Mustafa'nın Akâid-i Dîniyye adlı eserinin 12. varakı.

Vr. 12: Transkripsiyonu

Vr. 11b.

Ve kim ki mescid-i aksâdan semâvâta urûcunu inkâr ede kâfir olmaz mübtedi' olur. Ve ehâdis-i şerîfe mücibince hak teâlâ ehl-i bidatin amelini kabul eylemez. Mâdem ki bidatinden rucû' etmeye ve kim ki vitri ve udhiyeyi sünen-i revâtibeyi ve iki bayram namazını inkâr eyleye kâfir olur. Murâd-ı meşrûi'yyetlerini inkârdır. Zîrâ meşrûi'yyetleri ma'lûmedir. Ve kim ki dinden hürmet-i bi'z zarûre ma'lûm olan nesneyi istihlâl eyleye veyâhud meşhûr-u mufazzalaya ihânet eyleye veyâhud abdestsiz amden namaz kıla veyâhud ekel-i harâm ve şurb ve fiil-i harâm indinde Bismillah diye kâfir olur. Ve ekel-i harâmdan ve şurb-u harâmdan ve fiil-i harâmdan ferâğı indinde Elhamdülillah diyen kimsenin küfründe ihtilâf olundu. Ve kim ki ezâna istihzâ eyleye veyâhud kıyâmeti veyâhud ba'si veyâhud

Vr. 12a.

Cenneti veyâhud cehennemi veyâhud mîzânı veyâhud hesabı veyâhud sırâtı veyâhud onda a‘mâl-i ibâd mektûbu oaln sehâyifî veyâhud cennete duhûlden sonra ru‘yet-i hakkı inkâr ede kâfir olur. Ve kim ki âlem kadîmdir veyâhud bâkîdir diye veyâhud onda şekk eyleye kâfir olur. Ve kim ki filan kimsenin şehâdetini kabul etmem eğer cibrîl veyâhud mikâîl dahî olursa diye veyâhud melâikeden birini istihfâf eyleye kâfir olur. Ve kim ki kur‘ân-ı azîmi istihfâf veyâhud onunla horata eyleye veyâhud onu kendi ve kelâmına halt eyleye kâfir olur. Ve kim ki mushafı veyâhud içinde kur‘an yazılmış bir kâğıdı kâzurâta ilgâ eyleye kâfir olur. Ve kim ki hısmı fetva ile geldiğinde fetvâyı yere ata veyâhud tââ‘t-i hasen ve meâsîyi

Vr. 12: Sadeleştirilmesi**Vr. 11b.**

Kim ki Mescid-i Aksadan semaya yükselmesini inkâr ederse kâfir olmaz mübtedi (dinde olmayanı dine sokan) olur. Hadislerden anlaşıldığı üzere Allah, bidatından dönmediği sürece ehl-i bidatın amelini kabul etmez. Kim ki vitri, kurbanı, revatip sünnetleri bayram namazlarını inkâr ederse kâfir olur. Çünkü bu saydıklarımızın meşruiyetleri malumdur. Bu inkârda bunların meşruiyetlerini inkâr etmektir. Kim ki dinimizde haramlığı zorunlu olan bir şeyi helal kılsa, abdestsiz bilerek namaz kılsa veya haram yiyecek ve içecek ya da haram iş öncesi “Bismillah” derse kâfir olur. Kim ki Haram yiyeceği, içeceği ve haram işi bitirdiğinde “Elhamdülillah” derse o kişinin küfründe ihtilaf olunmuştur.

Vr. 12a.

Kim ezanla dalga geçerse ya da kıyameti, yeniden dirilmeyi, cenneti, cehennemi, mizanı, hesabı, sırâtı, amel defterini ve cennete girdikten sonra Allah'ı görmeyi inkâr ederse kâfir olur. Kim ki “Âlem kadimdir, başlangıcı yoktur.” ya da “Bâkîdir, sonu yoktur.” derse ya da bu konularda şüpheye düşerse kâfir olur. Kim ki “Filan kişinin şehadetini kabul etmem, o kişi Cebrail ya da Mikail de olsa” derse ya da meleklerden birini hafife alırsa kâfir olur. Kim ki Kur‘an-ı hafife alsın ya da onunla horata etse (eğlense) ya da onu kendi sözlerine karıştırsa kâfir olur. Kim ki içinde Kur‘an yazan bir kâğıdı kazurata (pislik) atsa kâfir olur.

Şekil 14: Nuh b. Mustafa'nın Akâid-i Dîniyye adlı eserinin 13. varakı.

Vr. 13: Transkripsiyonu

Vr. 12b.

Kabîha görmeye veyâhud tââ't üzerine sevâbı ve ma'siyet üzerine ikâbı i'tikâd etmeye veyâhud günahı istihkâr eyleye Veyâhud ben sevab ve ikâbdan berîyim diye kâfir olur. Ve kim ki hak teâlâ bana şu mânâ ile emr ede idi işlemezdim ve eğer gable bu cihette olaydı ona karşı namaz kılmazdım ve eğer hak teâlâ bana cenneti sensiz verirse dilemem veyâhud sensiz girmem veyâhud filan kimseyle girerim veyâhud eğer hak teâlâ cenneti senin için veyâhud bu amel için verirse dilemem diye kâfir olur. Ve kim ki bir ma'sûmu'd deme veyâhud bir ma'sûmu'l mâla bunun malı helaldir diye kâfir olur. Ve kim ki haktan gayrısına ibadet niyetiyle veyâhud bilâ niyet secde eyleye kâfir olur. Ve eğer tahiyyat niyetiyle ederse kâfir olmaz. Lâkin mürtekîb-i kebîre

Vr. 13a.

Olduğu cihetten ism olur. Ve kim ki hulûl ile veyâhud ittihâd ile veyâhud tenâsüh ile kâil ola kâfir olur. Ve kim ki kur'ân-ı azîmde zikr olunan umûrdan birini tekzîb eyleye veyâhud şerîatte mütevâtire olan ahabârdan birini inkâr eyleye veyâhud ahkâm-ı

şeri‘yyeden bir hükmü istihfâf ve istihzâ eyleye yani musahharalığa ile kâfir olur. Hatta talak ve malag bilmem diyen kimsenin küfrüyle hükmolunur. Ve kim ki bir emr-i mecma‘ aleyhi inkâr eyleye kâfir olur. Ve her kul ki tatlîl-i ümme oluna veyâhud ahkâm-ı şeri‘yyeden bir hükmün iptâlîne sebep ola onun kâili kâfir olur. Ve kim ki küfre râzı ola gerek kendi küfrü olsun ve gerek gayrın küfrü olsun kâfir olur. Ve imâm-ı a‘zâmdan radiyallâhu teâlâ anh mervîdir ki; gayrın küfrüne rızâ küfürdür.

Vr. 13: Sadeleştirilmesi

Vr. 12b.

Kim ki yakını bir fetva ile geldiğinde o fetvayı yere atsa, itaat etmeyi güzel, günahı çirkin görmese veyahut itaat sonucu sevap almayı ya da günah sonucu ceza almayı hakir görürse ya da ben “Sevaptan ve günahıtan beriyim (uzağım).”, yani bana sevap günah yok, bana sevap ve günahın etkisi etkisi olmaz derse kâfir olur. Kim ki, “Eğer Allah bana şu şekilde emretseydi ben bunu yapmazdım, kible falan yönde olsaydı namaz kılmazdım, Allah bana cenneti sensiz verirse istemem sensiz girmem, falan kişiyle de girmem, Allah bana cenneti senin için ya da şu amellerden dolayı verirse istemem.” derse kâfir olur. Bir kimse günahsız bir kana (cana), ya da masum birinin malına “Bunun malı helaldir.” derse kâfir olur. Kim ki Allah’tan başkasına ibadet niyetiyle veya ibadet niyeti olmaksızın secde ederse kâfir olur. Ancak tahiyat için yani selamlama vs. şeklinde olursa kâfir olmaz. Lakin büyük günah işlediğinden dolayı günahkâr olur.

Vr. 13a.

Kim ki ‘hulul (ilahi sıfatların yaratılmışlarla birleştiği görüşü), ittihad (bedenlerin bir olması) ya da tenasüh (ruh göçü) vardır’ derse kâfir. Her kim Kur’an-ı kerimde geçen emirlerden birini yalanlarsa, şeriatte mütevatir olan haberlerden birini inkâr ederse veyahut şer’i hükümlerden bir hükmü hafife ya da alaya alırsa kâfir olur. Hatta ‘ben talak malak (boşanma vs) bilmem, takmam’ diyen kimsenin küfrüne hükmolunur. Kim ki üzerine icmâ edilen bir emri inkâr ederse kâfir olur. Kim ki müminlerin yoldan çıkmasına sebep olursa ya da şer’i hükümlerden bir hükmün iptaline sebep olursa kâfir olur. Kim ki gerek kendi küfrü olsun gerek başkasının küfrü olsun o küfre razı olursa kâfir olur. İmam-ı Âzamdan Allahteâla ondan razı olsun rivayet edilir ki: “Başkalarının küfrüne rıza göstermek küfürdür.”

Şekil 15: Nuh b. Mustafa'nın Akâid-i Diniyye adlı eserinin 14. varakı.

Vr. 14: Transkripsiyonu

Vr. 13b.

Min gayri tafsîl pes gayrın küfrüne rızâ küfürdür. Ve eğer zımmen dahî olursaa mesela bir kâfir islâma gelmek murâd eylese ve bir müslümana bana kelime-i islâmı telkîn eyle dese ve ol eylemese veyâhud bir miktar sabr ile hatta müsellimâtımdan fâriğ olayım dese kâfir olur. Zîrâ küfr üzerine bekâsına sebep olduğu cihetten zımmen küfrüne râzı olmuş olur. Kim ki bir cemaatın arasında lafzen küfr ile telaffûz ede ve ol cemaatın onun üzerine geleler veyâhud onu istihsân edeler veyâhud ona râzı olalar cümlesi kâfir olurlar. Ve kim ki küfrün üzerine azm eyleye kâfir olur. Zîrâ iman üzerine istidâme niyeti imanda şarttır. Ve kim ki lâ havle velâ kuvvete illâ billâh diyen kimseye lâ havle ğanî eylemez ve fayda vermez diye kâfir olur.

Vr. 14a.

Ve kim ki birine hazreti peygamber sallallâhu aleyhi vesellem kabağı ve sirkeyi severdi diye ve ol ben onları sevmem diye kâfir olur. Ve bu mana hazreti rasûlullâh sallallâhu aleyhi vesellem onları sevdiği için sevmem irâdesi üzerine mahmûldür. Ve bu

irâdede hazreti rasûlullah sallallâhu aleyhi vesellem istihzâ ve onu ihtikâr vardır. Ve kim ki tesbîh veyâhud tehlîl veyâhud tekbîr veyâhud istiğfâr veyâhud semâi‘ ilm indinde gadapla bu sözü çok işittim diye kâfir olur. Zîrâ bu sözü istihfâf-ı zikre delâlet kılır. Ve zikri men haysü hû zikr-i istihfâf küfürdür. Ve kim ki hazreti rasûlullah sallallâhu aleyhi vesellemin hadisini işittiğinde ve onun hadisi olduğunu bile ve bu kizbdır diye kâfir olur. Ve kim ki günahkâra günahından istiğfâr eylediğinde ol istihfâf

Vr. 14: Sadeleştirilmesi

Vr. 13b.

Bu rıza gizli olarak bile olsa küfürdür. Mesela bir kâfir İslam’a girmek istese ve bir Müslümana “Bana kelime-i İslam’ı telkin et” derse ve o Müslüman bunu yapmazsa veyahut “Biraz sabret ben şu işimi bitireyim de geleyim” derse kâfir olur. Çünkü küfür üzerine kalmasına sebep olduğundan dolayı küfrüne razı olmuş olur. “Önce namazımı kılayım” derse, yani bunu ertelerse kâfir olur. Kim ki bir topluluğun içinde elfaz-ı küfür ile konuşursa ve o topluluk bu sözlere gülerlerse veyahut o sözleri güzel karşılarsa ya da o adamın söylediği sözlere rıza gösterirlerse hepsi kâfir olur. Kim ki küfürde ısrar ederse kâfir olur. Çünkü devamlı iman üzerine sabit kalmak İmanın niyetinin şartıdır. Kim ki “La havle ve la kuvvete illa billah (Allahtan başka güç ve kuvvet sahibi kimse yoktur).” diyen kimseye “La havle zengin etmez, fayda vermez.” derse kâfir olur.

Vr. 14a.

Kim ki “Hz. Peygamber (s.a.v) kabağı ve sirkeyi severdi ben ise bunları o sevdiği için sevmem.” manasında söylerse kâfir olur. Bunda Rasulullah’ı (s.a.v) küçük düşürme ve onunla alay etmek manası vardır. Kim ki tesbih, tehlil, tekbir, istiğfar ve sema ilmi (hadis vb.) zikredildiği esnada öfkelenerek, basitleştirerek “Bu sözleri çok işittim.” derse kâfir olur. Zira bu, o sözü hafife almaya işaret eder. Söylenen şeyin zikir olması açısından hafife alınması küfürdür. Kim ki Rasulullah’ın (s.a.v) bir hadisini işittiğinde onun doğru olduğunu bile bile “Bu yalandır.” derse kâfir olur.

Şekil 16: Nuh b. Mustafa'nın Akâid-i Dîniyye adlı eserinin 15. varakı.

Vr. 15: Transkripsiyonu

Vr. 14b.

Tarîkıyle neyledim tâki istiğfâr edeyim diye kâfir olur. Zîrâ istiğfâr-ı zenb mutlaka küfürdür. Ve kim ki haramdan sevâb ümîd eyleye kâfir olur. Zîrâ nusûsu tekzîb etmiş olur. Ve kim ki kur'ân-ı azîmde tahrîm-i hamr üzerine nass yoktur diye kâfir olur. Zîrâ ol tahrîm-i hamr üzerine nass olan kur'ânın tekzîbini müstelzim olur. Ve kim ki kalbiyle küfrü temenni eyleye kâfir olur. Pes islâma gelmiş bir kimsenin hasımlarından biri kâfir oldukta nevlîd-i islâma gelmemiş olaydım tâki ona vâris olaydım dese kâfir olur. Ve kim ki bir müslümana lânet sana ve senin islâmına diye kâfir olur. Ve kim ki iman ve islam nedir bilmem diye kâfir olur. Ve kim ki birine müslüman değil misin dediğinde ol cevâbında değil diye kâfir olur. Ve kim ki hasmına ben seninle

Vr. 15a.

Hükm-ü şer'ayle amel ederim dediğinde ol cevâbında ben hükm bilmem diye veyâhud benim debbûsum vardır hükm neye yarar diye kâfir olur. Ve kim ki hezl ve mizâh tarîki üzre yehûd ve nesârâ şekline gire veyâhud bilâ zarûre başına yahûd ve

nesârâ şapkasını giye kâfir olur. Ve kim ki islâmı istihfâf eyleye kâfir olur. Ve kim ki küfrü ta‘zîm eyleye kâfir olur. Ve kim ki rusûm-u kefereden birini istihsân eyleye kâfir olur. Ve kim ki ilmi istihfâf ve onu istihzâ eyleye kâfir olur. Pes yulaf lapası ilimden iyidir diye diyen kimsenin küfrüne hükmolunur. Ve kim ki yehûd müslümanlardan hayırlıdır zîrâ onlar oğlancıklarının muallimlerinin haklarını verirler diye kâfir olur. Zîrâ itlâk-ı kelimadan hayriyye mutlaka fehm olunur. Ve kim ki bir fâsıka veyâhud

Vr. 15: Sadeleştirilmesi

Vr. 14b.

Kim ki günahkâra günahından tövbe et dediğinde ve o günahkâr kişi günahını hafife alıp “Neyledim ki tövbe edeyim?” derse kâfir olur. Çünkü günahı hafife almak mutlak küfürdür. Kim ki haram bir şeyden sevap kazanmayı ümit etse kâfir olur. Zira nassları yalanlamış olur. Kim ki “Kur’anda içkinin haram olduğuna dair ayet yoktur.” derse kâfir olur. Zira o kişi Kur’anda içkinin da haram olduğuna dair olan ayeti inkâr etmiş olur. Kim ki kalbiyle küfrü isterse kâfir olur. Kim ki İslama girmiş bir kimsenin kâfir olan yakınlarından birini kastederek, “İslâma keşke girmemiş olaydın da ona varis olaydın.” derse kâfir olur. Kim ki bir Müslümana “Lanet sana ve senin İslamına!” derse kâfir olur. Kim ki “İman ve İslam nedir bilmem.” derse kâfir olur. Kim ki birine “Müslüman değil misin?” dediğinde oda cevabında “Değilim.” derse kâfir olur.

Vr. 15a.

Ve kimin bir hasmına ona “Ben seninle hükmü şer’i ile amel ederim.” derse karşıdaki de “Ben hüküm falan anlamam” derse yani şer’i hükmü hiçe saysa, ya da “Hüküm neyime yarar?” derse kâfir olur. Kim ki hezl (alay) ve eğlence için Yahudi ya da Hristiyan kılığına girerse kâfir olur. Bir zorunluluk olmadıkça başına Yahudi ya da Hristiyan şapkası giyerse kâfir olur. Kim ki İslam’ı hafife alırsa kâfir olur. Kim ki küfrü överse kâfir olur. Kim ki kâfirlerin resimlerinden birini istihsan eylese yani hoş görse kâfir olur. Kim ki ilmi hafife alır yahut alay ederse kâfir olur. Kim ki “Bir tas tirit yemeği ilimden iyidir.” derse kâfir olur. Kim ki “Yahudiler Müslümanlardan hayırlıdır zira onlar çocuklarının öğretmenlerinin ücretlerini verirler.” derse kâfir olur.

Şekil 17: Nuh b. Mustafa'nın Akâid-i Dîniyye adlı eserinin 16. varakı.

Vr. 16: Transkripsiyonu

Vr. 15b.

Zâlîme Allahtan kork bu fisktân ve zulümden vazgel dediğinde ol cevâbında korkmam diye kâfir olur. Ve kim ki birine niçin böyle böyle edersin dinin yok mudur dediğinde ol cevâbında yoktur diye kâfir olur. Ve kim ki birine yâ kâfir dediğinde ol cevâbında eğer kâfir olmuşsam seninle bir yerde olmazdım diye kâfir olur. Ve kim ki birine yâ kâfir diye veyâhud ve yâ mecûsî dediğinde ol cevâbında lebbeyk diye kâfir olur. Ve kim ki bir müslümana yâ kâfir diye eğer sebb ve şetm murâd eylerse günahkâr olur kâfir olmaz. Ve eğer küfr murâd ederse kâfir olur. Zîrâ islâmı küfr ile tesmiye etmiş olur. Ve ol küfürdür. Ve kim ki bâtıla hak diye eğer te'vîli olursa imam gibi kâfir olmaz. Ve eğer te'vîli olmazsa ğayrı gibi kâfir

Vr. 16a.

Olur ve kim ki a'limi ve va'zını istihzâ eyleye yani musahharalığı ile kâfir olur. Ve kim ki filân kimse beni kâfir etti veyâhud ondan bana bir mertebe ضيق صدر (göğüste sıkışma) hâsıl olduki kâfir olmaya murâd edindim diye kâfir olur. Ve kim

ki ferâizden şekk eyleye kâfir olur. Zîrâ dinden ma‘lûma olan zarûriyyâtta şekk küfürdür. İnkârları küfür olduğu gibi. Ve kim ki meclis-i ilme gidelim diyen kimseye ulemânın dediklerini işlemeye kim kâdirdir veyâhud meclis-i ilmde maslahat mı vardır diye kâfir olur. Ve kim ki âlime âlimcik ve şerîfe şerifcik diye ve onunla istihfâflarını kasd eyleye kâfir olur. Ve kim ki dirhemi olmayan bir dirheme değmez diye kâfir olur. Ve kim ki ahir ömrümde ilme müşteğal olmam diye kâfir olur. Zîrâ mehdden hulde dek iştiğaliyle emr olunmuştur. Ve kim ki hasmını

Vr. 16: Sadeleştirilmesi

Vr. 15b.

Kim ki bir fâsiğa ya da zâlîme “Allahtan kork bu fısktan ve zulmünden vazgeç” derse ve karşısındaki cevap olarak “Korkmam” derse kâfir olur. Kim ki birine “Niye böyle yapıyorsun senin dinin yok mudur?” derse karşısındaki de cevap olarak “Yoktur.” derse kâfir olur. Kim ki birine “Yâ kâfir” dediğinde karşısındaki cevaben “Kâfir olmasam seninle aynı yerde olmazdım.” derse kâfir olur. Kim ki birine “Yâ kâfir veya ya Yahudi ya da yâ Mecusi” derse karşısındaki cevap olarak buyur manasında “Lebbeyk” derse kâfir olur. Kim ki bir müslümana sebb (sövme) ve şetm (küfür) kastıyla “Kâfir” derse günahkâr olur kâfir olmaz. Eğer küfrü kastederse kâfir olur. Çünkü Müslümanı kâfir ismiyle isimlendirmiş olur. Kim ki batıla Hak derse kâfir olur. Müslümanların önderi gibi değerlendirilip kâfir demeyiz ama açıklaması yoksa diğer herkes gibi kâfir olur.

Vr. 16a.

Kim ki bir âlimi ve vaizi alaya alırsa kâfir olur. Kim ki “Fılan kimse beni kâfir etti veyahut ondan bana bir problem isabet etti ki yani bana o sebep oldu ki kâfir olmayı diledim.” derse kâfir olur. Kim ki ‘filan kimsenin sebebiyle kâfir oldum’ derse kâfir olur. Kim ki farzlardan şüphe ederse kâfir olur. Çünkü dinde bulunan zarûriyetleri inkâr küfür olduğu gibi şüphe etmekte küfürdür. Kim ki ilim meclisine gidelim diyen birine “Âlimlerin dediklerini yapmaya kimsenin gücü mü yeter?” ya da “İlim meclisinde sanki bir iyilik mi var ki?” yani bir fayda yok manasında derse kâfir olur. Kim ki âlime “Âlimcik”, şerife “Şerifcik” diyerek onlarla alay etmeyi kastederse kâfir olur. Kim ki “Dirhemi olmayan bir dirheme değmez.” dese kâfir olur. Kim de “Kalan ömrümde ilimle uğraşamam.” derse kâfir olur. Zira müslüman mehdden (beşikten) lahide (mezera) kadar ilimle meşgul olmakla emrolunmuştur.

Şekil 18: Nuh b. Mustafa'nın Akâid-i Dîniyye adlı eserinin 17. varakı.

Vr. 17: Transkripsiyonu

Vr. 16b.

Şera' davet eyleye ve ol eyâ edip gitmeye kâfir olur. Ve eğer kadıya da'vet edip gitmezse kâfir olmaz. Ve kim ki imanında şekk eyleye kâfir olur. Hatta ona mü'min inşaallah diyen kimse şekk murâd ederse bilâ ittifâk kâfir olur. Zîrâ yakîn ile şekk bir yerde cem' olmaz. Ve kim ki hatununun hâlet-i hayzında vadini veyâhud onunla livâtâyı istihlâl eyleye kâfir olur. Ve kim ki câriyesinin gable'l istibrâ vadini istihlâl eyleye kâfir olmaz. Belki mübtedi' ve dâlle olur. Ve kim ki hâkim-i câbire âdil diye kâfir olur. Zîrâ cevir haramdır. Ve kim ki yakînen harama helal diye veyâhud fâiline âdil diye kâfir olur. Ve bazıları derler ki olmaz. Zîrâ ol bazı adlden hâlî değildir. Ve kim ki hasmına senden hakkımı alırım eğer rabbü'l âlemîn dahî olursan diye kâfir olur. Ve kim ki

Vr. 17a.

Eğer şu emri işlersem kâfir olayım diye ve sonra ol emri işleye hânis olur kâfir olmaz. Zîrâ küfr-ü müstakbele ta'lik yemindir. Pes ona kefâret-i yemin lâzım gelir. Ve kim ki eğer şu emri işledim ise kâfir olayım diye hâl bu ki onu ol işlemiş ola kâfir olur.

Zîrâ mütehakkıka ta'lik tencizdir. Pes küfr ile fi'l hâl mukirr olur. Ve sahih olan oldur ki mâzî ile müstakbel beynini fark âlem hakkındadır. Amma câhil iki sûrette dahî kâfir olur. Ve kim ki Allah bilir ben bunu işlemedim diye hâl bu ki onu ol işlemiş ola veyâhud Allah bilir ben bunu işledim diye hâl bu ki onu ol işlememiş ola iki sûrette dahî kâfir olur. Zîrâ hüdâya cehl nisbet etmiş olur. Ma'lûm ola ki kim ki kelime-i küfr ile tekellüm eyleye hâze'l olduğu halde veyâhud lâib olduğu halde cümle ulemânın

Vr. 17: Sadeleştirilmesi

Vr. 16b.

Kim ki hasmını Şeriate yani meseleyi şeriatle çözmeye davet eder ve o da gelmezse kâfir olur. Ama kadiya davet eder de o da gelmezse kâfir olmaz. Kim ki imanında şüpheye düşerse kâfir olur. Hatta ben “Müminin inşallah.” diyen kimse bunu şüphe maksadıyla söylerse ittifakla kâfir olur. Çünkü kesinlik ile şüphe aynı yerde bulunmaz. Kişi hanımıyla hayız halinde iken ilişkiye girmeyi veyahut onunla livatayı (normal olmayan ilişki) helal kabul ederse kâfir olur. Kimki cariyesiyle gablel istibra (iddet beklemeden) cinsel ilişkiye girmeyi helal görürse kâfir olmaz, bidatçı ve yoldan çıkmış (dall) olur. Kim ki zorbalık eden bir hâkime adil derse kâfir olur. Çünkü zulüm, haksızlık haramdır. Kim ki kesin olarak haram olduğu bilinen bir şeye “Helal”, bunu işleyen kişiye de “Adil” derse kâfir olur. Ama bazı ulemaya göre olmaz. Çünkü her zaman adaletli olunamayabilir. Kim ki hasmına “Allah dahi olsan senden hakkımı alırım” derse kâfir olur.

Vr. 17a.

Kim ki “Şu işi yaparsam kâfir olayım.” derse ve o işi yapsa hânis yani yemininden dönen olur, kâfir olmaz. Yani küfrü, geçmişle ilişkilendirmek yemindir, küfür değildir. Öyle ki ona yemin keffâreti gerekir. Kim de “Şu işi yaptıysam kâfir olayım.” derse ve o işi yapmışsa kâfir olur. Zira burada maksat şartın doğrulanması sözün yerine getirilmesiyle olur. Bu kişi mukirr yani küfrünü kabullenmiş olur. Kısaca bir kişi geçmiş zamanı kullanarak “Şunu yaptıysam kâfir olayım.” derse, geçmişteki yapmış olduğu bir şey üzerine konuşuyor olur, onu yapmışsa kâfirdir. Ama gelecekle ilgili söylerse yemin etmiş hükmünde olur ve kâfir olmaz. Mazi ile müstakbel bey'nini fark âlim hakkındadır. (Geçmişle gelecek arasındaki fark âlimle ilgilidir). Cahil iki surette de kâfir olur. (Burada geçmişle gelecek sığıları farkı âlimler için geçerlidir). Kim ki “Allah bilir ben bunu işlemedim.” derse ama onu işlemiş olsa, ya da “Allah bilir ben

bunu işledim.” derse ama onu işlememiş olsa, o kişi iki surettede kâfir olur. Zira Allah’a cehalet nispet etmiş olur. Bilinir ki kim küfür lafzıyla alay geçip veyahut eğlenirse ulemanın cümlesine göre kâfir olur.

Şekil 19: Nuh b. Mustafa'nın Akâid-i Diniyye adlı eserinin 18. varakı.

Vr. 18: Transkripsiyonu

Vr. 17b.

İndinde kâfir olur. Ve bu sûrette i'tikâdına ibret yoktur. Fetâvâsında kâdihân bununla tasrîh etmiştir. Ve kim ki onunla tekellüm eyleye ihtiyarıyla lakin onun kelime-i küfr olduğuna câhil ola âmme-i ulemânın indinde kâfir olur. Ve cehli özür olmaz. Ve bazı ulemânın indinde kâfir olmaz. Ve cehli özür olur. Ve kavlı müftîye budur. Zîrâ müftü kâfir olmaz diyen kimsenin kavline meyl ile mâmurdur. Ve kim ki onunla muhtî olduğu halde veya mekr olduğu halde tekellüm eyleye cümle ulemânın indinde kâfir olmaz. Ve kim ki onunla lafz-ı küfr olduğuna âlim olduğu halde tekellüm eyleye amden telaffüz eyleye cümle ulemânın indinde kâfir olur. Ve küçükten beri ettiği ameli bâtil olur. Lakin tecdîd-i iman eyledikten sonra hacdan gayrısının iâdesi

Vr. 18a.

Lazım gelmez ve vakfi dahî bâtil olur. Ve onun dahî iâdesi lazım gelir. Ve zevcesi kendinden bâin olur. Ve tecdîd-i imandan sonra tecdîd-i nikâh olunur rızây-ı zevce ile eğer küfr-ü zevc cânibinden ise ve eğer zevc cânibinden ise nikâh üzerine cebr olunur. Ve tecdîd-i imanda âdet üzere kelime-i şehâdete ityâan kifâyet eylemez. Belki kâfir olduğu lafızdan teberrî şarttır. Hatta kelime-i şehâdeti getirse ve dediği lafızdan rucu‘ etmese ondan küfür mürtefi‘ olmaz. Ve hatunuyla eylediği cima‘ zina olur. Ve ol halde doğan veled veled-i zina olur. Ve mu‘teberâtta hazreti rasûlullahdan sallallâhu aleyhi ve sellem menkûldür ki kim ki sabahta ve mesâda bu dua ile meşgul ola hak teâlâ hazreti onu küfürden hıfz eyler;

Vr. 18: Sadeleştirilmesi

Vr. 17b.

Bu surette itikadına ibret (önem, itibar) yoktur. Kadıhan fetevasında (Kadıhan fıkıh eserinde) bunu böyle açıklamıştır. Kim ki küfür kelimesi olduğunu bilmeden küfür kelimelerinden birini kullanırsa kâfir olur. Ulemanın geneli bu görüştedir. Cehaleti özür sayılmaz. Ama bazı alimlere göre de kâfir olmaz, cehaleti özür sayılır ki müftabih (kendisiyle fetva verilen görüş) budur. Zira müfti, kâfir olmaz diyen kimsenin sözüne itibar eder. Kim ki hata ile veyahut zorlama ile o küfür lafzını söylese cümle ulemânın indinde kâfir olmaz ama kim ki o lafızların küfür olduğunu bildiği halde kullanıp kasten söylemiş olursa ulemanın çoğunluğuna göre kâfir olur ve küçüklükten beri işlediği amelleri boşa gider. Ama imanını (tecdîd-i îman) yenilerse hac ibadetinden başka diğer şeylerin iadesi gerekmez.

Vr. 18a.

Vakfettiği şeyler da batıl olur. Vakfının da iadesi gerekir. Eşi kendinden boşanmış olur ve imana tekrar girdikten sonra hanımının rızasıyla tekrar nikâh kıyılır. Eğer küfür lafzı hanımı tarafından yapılmış ise kendisi nikâhlı kalmaya zorlanılır. Tecdîd-i imanda âdet üzere kelime-i şehâdete ityâan kifâyet eylemez yani kelime-i şehadetle imanını yenilemesi yeterli olmaz. Bilakis kâfir olduğu lafızdan teberrî etmesi ya vazgeçmesi, geri dönmesi şarttır. Hatta kelime-i şehadet getirse bile küfür olan lafızdan dönmezse, küfründen dönmüş sayılmaz, üzerinden o küfür kalkmaz. Eşiyile girdiği ilişki de zina sayılır. Doğan çocuk da veled-i zina olur. Kısacası o küfür lafzından

dolayı af dilemesi, tövbe etmesi ve o küfürden dönmesi gerekir, sadece şahadet getirmesi yetmemektedir. Rasulullah'tan (s.a.v) rivayet edilmiştir ki: Kim ki sabah akşam bu dua ile meşgul olursa Hak Teâla hazretleri onu küfürden muhafaza eder.

Şekil 20: Nuh b. Mustafa'nın Akâid-i Diniyye adlı eserinin 19. varakı.

Vr. 19: Transkripsiyonu

Vr. 18b.

Şüphesiz ben bilerek herhangi bir şeyi şirk koşmak (eş ve ortak tanımak)'tan sana sığınırım. Bilmeyerek işlemiş olduğum 'un (şirk ve hatalarım) senden bağışlanmasını dilerim. Şüphesiz ki bütün gaybı (gizli şeyleri) ancak sen bilirsin." Teznîb; Küfr icâb eyleyen umurun cümlesi dört emrin birinden hâlî değildir. Biri tekzîbdir. Ve biri ihtihzâdır. Ve biri istihfâftır. Ve biri istihlâldir. Pes kim ki delîl-i kati' ile sabit olan umûrdan birini tekzîb eyleye sarâhaten veyâhud delâleten veya zarûreten kâfir olur. Zîrâ iman hazreti rasûlullahı sallallâhu aleyhi vesellem tasdîktir. Şol umûr da onun onlar ile hazreti hakdan mebû's olduğu dinden bizzarûri ma'lûm olur. Ve küfür hazreti rasûlullâhı ol umûrun cümlesinde veyâhud bazısında tekzîbdir. Ve tekzîb-i zıdd tasdîktir. Ve 2

zıddın bir yerde cem' olması câiz değildir. Pes kim ki hazreti rasûlullâhı sallallâhu aleyhi vesellem ol umûrun

Vr. 19a.

Cümlesinde tekzîb eyleye kâfir olur. Zîrâ iman bil külliyye müntefî olur. Zîrâ iki zıddın ictimâ'ları câiz değildir. Nitekim sâbıka zıkr olunmuştur. Ve kim ki bazısında tekzîb eyleye kezâlik kâfir olur. Zîrâ bazısını tekzîbi sebebiyle imanın bazısı müntefî olur. Ve bazısı müntefî olunca cümlesi müntefî olur. Zîrâ iman tecezzi kabul eylemez. Pes bâzın intifâsından küllün intifâsı lazım gelir. Pes bir kimse salavat farz değildir veyâhud hamr haram değildir dese mesela kâfir olur. Zîrâ hazreti rasûlullah sallallâhu aleyhi vesellem hakdan haber verdiği nesnede mükezzib olur. Pes kâfir olur. Ve kim ki şerîdden bir kısa ilimden iyidir dese kâfir olur. Zîrâ ilmi istihzâ etmiş olur. Ve ilmin ta'zîmi vâcib olduğu nusûs-u kati' ile sabit olmuştur.

Vr. 19: Sadeleştirilmesi

Vr. 18b.

"Allahım! Şüphesiz ben bilerek herhangi bir şeyi şirk koştum'tan sana sığınırım. Bilmeyerek işlemiş olduğum 'un (şirk ve hatalarım) senden bağışlanmasını dilerim. Şüphesiz ki bütün gaybları (gizli şeyleri) ancak sen bilirsin." Teznib (ilave olarak) küfürü gerektiren işler dört'tür: Biri tekzib (yalan)'dır. Biri istihza (alay etme)'dir. Biri istihfaf (hafife alma)'dır. Biri de istihlal (helali haram kılma, heramı helal görme)'dir. Kim ki kesin olarak bilinen, emredilen şeylerden birini gerek açıkça gerek işaretle yahut zaruretle yalanlarsa kâfir olur. Zira iman, Hazreti Rasulullah'ı tasdik etmektir. Bunların hepsinin Peygamberimizin Allahtan getirdiği şeyler olduğu zaruretle bilinir. Küfür hazreti Rasulullah'ın emirlerinin cümlesini ya da bazılarını yalanlamaktır. Yalanlamanın zıddı da ise tasdiktir. İki zıddın bir arada olması da mümkün değildir. Kim ki Rasulullah'ı (s.a.v) bu saydığımız hususların cümlesinde yalanlarsa kâfir olur.

Vr. 19a.

Zira iman tamamen müntefî (söner, yok) olur. Zira iki zıt şeyin bir araya gelmesi caiz değildir. Nitekim bunu önceden de belirtmiştik. Kim de bazı emirlerini yalanlarsa yine kâfir olur. Zira bazısını yalanlaması sebebiyle imanın bazı kısmı yok olmuş, sönmüş olur. Ve bazısı yok olunca hepsi yok olmuş olur. Zira iman bölünme, parçalanma kabul etmez. İmanda bazı şeylerin yok olması her şeyin yok olmasını gerektirir. Böylece

kim salavat farz değildir ya da içki haram değildir derse kâfir olur. Zira bu şekilde Rasulullah Allah'tan bize haber verdiği şeylerde yalancı çıkmış olur. Böylece o kişi kâfir olur. Kim ki şer ilimden daha iyidir derse kâfir olur. Zira ilmi hafife almış olur. Ve ilmin yüceltilmesi gerektiği kesin naslarla sabittir.

Şekil 21: Nuh b. Mustafa'nın Akâid-i Dîniyye adlı eseri'nin 20. varakı.

Vr. 20: Transkripsiyonu

Vr. 19b.

Ve kim ki hasmının verdiği fetvâyı yere atsa kâfir olur. Zîrâ hükmü şeri'yyi istihfâf eylemiş olur. Zîrâ hükm-ü şerî'nin ta'zîmi vâcib olduğu delîl-i katî' ile sabit olmuştur. Ve kim ki helâle haram diye ve harâm-ı katî'yi istihlâl eyleye kâfir olur. Ve bazıları cümlesini tezkîbe inhâ 'eylediler.

Vallâhu teâlâ a'lemu

Vr. 20a.

Kabul olunan dualar, Mekke'de yapılan dualardır sonra mescidi haramda yapılan dualardır sonra Kâbedeki hatimde yapılan dualardır Kâbenin kapısıyla köşesi arasında hatim denilen yerde yapılan dualardır sonra hicri İsmail denilen yerde altınoluğun

altında yapılan dualardır sonra Arafat'ta yapılan dualardır sonra Meşaril haram bölgesinde müzdelife de vakfe yaptıktan sonra yapılan dualardır sonra Müzdelife ile Mina arasında camide yapılan dualardır. Bu camide namaz kılmak büyük bir sevaptır ve burada yapılan dualarda makbul olunan dualardır.

Haceru'l esved'i selamlama anında yapılan dualarda makbuldür. Ebu Zerrini'l Herebiden rivayet ettik ki oda Nafi'den nakletmiştir İbni Ömer Haceru'l esved'i öpmek istediğinde hacdaki, yazılı olan duaları okuyordu.

Allah Rasulu (s.a.v) buyurdu ki: "Kim kabrimin yanında bana salavat getirirse ben onu iştirim. Kimde uzaktan bana salavat getirirse onun getirdiği salavat bana ulaşır." Bu hadisin isnadında bir görüş vardır, Muhammet bin Mervan Müsned-i sağırde dedi ki; Âmeşten gelen Âmeş'inde Ebu Hureyreden Merfû olarak naklettiği bu rivayet metruktur.

Sabah namazı ve akşam namazından sonra yapılan dualar makbuldür. Bizler Cabir bin Abdullah'tan rivayet ettik ki Allah ondan razı olsun, Allah Rasulü (s.a.v) buyurdu ki: "Kim bana sabah namazını kıldıktan sonra konuşmadan 100 defa salavat getirirse Allah onun 100 ihtiyacını giderir. Bu yüz ihtiyacından 30 tanesini hemen giderir, 70 tanesini de ahirete erteler. Akşam namazında da aynen böyledir."

"Kim bana cuma günü 100 defa salavat getirirse Allah onun 100 ihtiyacını giderir. Bu ihtiyaçlarından 70 tanesi ahiret 30 tanesi dünya ihtiyaçlarındandır." Bu hadis Muhammed ibni Hanefi'den nakledilmiştir oda Ali bin Ebî Talibin oğludur Allah ondan razı olsun.

Vr. 20: Sadeleştirilmesi

Vr. 19b.

Kim ki hasmının verdiği fetvayı yere atarsa kâfir olur. Zira şer'i hükmü istihfaf (hafife almış) eylemiş olur. Zira şer'i hükümlerin yüceltilmesinin vacip olduğu kat'i bir şekilde sabittir. Kim ki helale haram derse ya da kesin haram olan bir şeyi helal derse kâfir olur. Ve bazıları bu durumların hepsini yalancılık olarak bildirdiler. Allah en iyisini bilir.

Vr. 20a.

Haceru'l esved'i selamlama anında yapılan dualarda makbuldür. Ebu Zerrini'l Herebiden rivayet ettik ki oda Nafi'den nakletmiştir İbni Ömer Haceru'l esved'i öpmek istediğinde hacdaki, yazılı olan duaları okuyordu.

Allah Rasulu (s.a.v) buyurdu ki: "Kim kabrimin yanında bana salavat getirirse ben onu iştirim. Kimde uzaktan bana salavat getirirse onun getirdiği salavat bana ulaşır." Bu hadisin isnadında bir görüş vardır, Muhammet bin Mervan Müsned-i sağırde dedi ki; Âmeşten gelen Âmeş'inde Ebu Hureyreden Merfû olarak naklettiği bu rivayet metruktur.

Sabah namazı ve akşam namazından sonra yapılan dualar makbuldür. Bizler Cabir bin Abdullah'tan rivayet ettik ki Allah ondan razı olsun, Allah Rasulü (s.a.v) buyurdu ki: "Kim bana sabah namazını kıldıktan sonra konuşmadan 100 defa salavat getirirse Allah onun 100 ihtiyacını giderir. Bu yüz ihtiyacından 30 tanesini hemen giderir, 70 tanesini de ahirete erteler. Akşam namazında da aynen böyledir."

"Kim bana cuma günü 100 defa salavat getirirse Allah onun 100 ihtiyacını giderir. Bu ihtiyaçlarından 70 tanesi ahiret 30 tanesi dünya ihtiyaçlarıdır." Bu hadis Muhammed ibni Hanefi'den nakledilmiştir oda Ali bin Ebî Talibin oğludur Allah ondan razı olsun.

2.3. Metinde Geçen Kelimeler

-Ahkâr: En hakir, pek âciz ve değersiz (Daha çok tevazu makamında söylenir).

-Verâ: Halk, mahlûk, arzı örten mahlûkat, yaratılmış olanlar.

-A'zze: Aziz ve şanı büyük olsun, büyük ve aziz oldu.

-Zebân-ı Türkî: Fazlullah Han'ın çağdaşlarından, Hint bilginlerinden Muhammed Yakub Çingi tarafından, Babür Şahın beşinci göbekten torunu Hindistan padişahı Evrengzip zamanında (1658-1707) yazılmıştır. On dört kısma ayrılıp oldukça kalınca bir lûgattir. Yegâne nüshası British Museum'dedir. Aslında Çağatay-Fars dili lûgati olup kendine göre anlaşılması o kadar da kolay olmayan bir tertip tarzına maliktir.

-Tahrîr: Yazmak.

-Teberri: Arınma, uzaklaşma.

-İltimâs: Rica etme/Kayırim anlamı da vardır.

- İstihlal: Helâl saymak.
- İstihfaf: Küçük ve aşağı görme, ehemmiyet vermeme, küçümseme.
- İstihza: Alay etmek, birisi ile eğlenmek.
- Husûl: Ortaya çıkma, gerçekleşme, var olma, meydana gelme.
- Nef': Fayda.
- Hakîr: Küçük.
- Hanis: Yeminini bozan.
- İcmâl: Özetlemek, kısaca, özet olarak.
- Tastir: Yazı yazıp satırlar oluşturma. Yazma.
- Avnül hüda: Allah'ın Yardım.
- Müretteb: Düzenlenmiş.
- Tashîh: Düzeltmek.
- Tahkîk: Doğru olup olmadığını araştırmak veya doğruluğunu, yanlışlığını meydana çıkarmak. İncelemek. İçyüzünü araştırmak.
- Masivaullah: Allah dışındaki her şey.
- Lâbüd: Lazım gerekli.
- Şebih: Benzer.
- Nâzir: Denk, eş.
- Mütecezzi: Parçalanan.
- Mütənahi: Sona eren.
- Musavver: Tasvir edilen görünen.
- Mütemekkin: Yerleşen.
- Cihat-ı sitte; Altı cihet, altı taraf. (İleri, geri, sağ, sol, yukarı, aşağı taraflar).
- Cazim: Kesin karar veren, kesen, kestirip atan.
- Faili muhtar: İsteddiğini yapmakta özgür.
- Fazl-ı emâkin: Üstün yer, üstün mekân.

- Muttasıf: Vasıflanan.
- Kaim: Mevcut, bâki.
- Mesab: Rücu edecek, geri dönecek yer.
- Müntefi: Sönen, ortadan yok olan, intifa eden.
- Zemm: Ayıplama.
- İstitaat: Güç yetirme, kudret.
- İktisab: Kazanma.
- Usat; İtaat etmeyen, günahkâr.
- Ahyar; Hayırlılar, iyiler.
- Uruc: Yükselme.
- Eşrat-ı saat: Kıyamet alametleri.
- Harga: Mucizevi.
- Huld: Ebedîlik.
- Semerat: Meyve, ürün.
- İşrak: Doğma.
- Mukarrer: Kesin.
- Mükerrerem: Hürmet ve tâzim edilen.
- Mukirr: Kabahat veya ayıbını gizlemeden söyleyen.
- Müsavi: Eşit, denk.
- Ucub; Ameline güvenmek.
- Mebus: Gönderilen.
- Mehd: Beşik.
- Muhtî: Hataya düşen, yanıltan.
- Tasrih; Belirtmek, açıkça beyan etme.

SONUÇ

İnsan var olduğundan beri iman ve küfür çatışması her zaman yaşanmaya devam etmiştir ve görünen o ki kıyamete kadar yaşanmaya da devam edecektir. İlk peygamber Hz. Âdem (a.s)'dan itibaren bütün peygamberlerin insanlara öğrettiği en büyük tebliğ tevhid'dir. İbadetlerde farklılıklar olsa da tevhid inancı hiçbir şekilde değişmemiş ve değişmeyecektir de. Rasulullah (s.a.v) ahir zaman peygamberidir, onun nübüvvetinden sonra günümüze kadar insan nüfusu görülmemiş bir şekilde artmış; buna paralel olarak da çok çeşitli fikirler, fırkalar, oluşumlar meydana gelip, iman ve küfür meselesindeki tartışmalar daha da çeşitlenip, alevlenmiştir. Hz. Peygamberden günümüze kadar artan bu çeşitlilik karşısında İslam âlimleri de İslam'a karşı yapılan saldırılar, Müslümanlar arasında yaşanan ihtilaflar ve çatışmalar, İslam içerisine dâhil edilmeye çalışılan hatta başta israiliyatla dâhil edilen bidatlar karşısında İslam'ın en temel, en kutsal meselesi olan iman müessesesini 'elfaz-ı küfür' olarak niteleyebileceğimiz söz ve fiillerden korumak amacıyla elfaz-ı küfür adı altında çalışmalar yapıp çeşitli eserler vermişlerdir. Biz de günümüzde değinilmesi çok önem arz eden bu meseleyle ilgili verilen eserlerden İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Eserler bölümünden Nuh b. Mustafa'nın Osmanlıca olarak kaleme aldığı 'Elfaz-ı Küfür' konulu "Risâle-i Akâid-i Diniyye" adlı risalesini latinize edip inceleyerek gün yüzüne çıkarmaya çalıştık. Eserde ilk başta kelam ilminin ana konularına değinilmiş, fırkalar arasındaki meseleler ehl-i sünnet bakış açısıyla değerlendirilmiştir. Daha sonrasında ise Müellif, risalenin asıl yazılma amacı olan elfaz-ı küfür meselesini derinden incelemeye almıştır. Elfaz-ı küfür kısmında; İlk başta Allah ve Allah'a iman konusunu işledikten sonra peygamberler, melekler, ahiret, ibadetler, âlemin ezeli olup olmaması, kader meselesi gibi konuları ele almıştır. Müellif bu meseleleri incelerken yeri geldiğinde genel bir bakış açısıyla yeri geldiğinde ise mezhep mezhep ayırarak her mezhebin görüşünü zikrettikten sonra ehl-i sünnet bakış açısıyla konuyu değerlendirmiştir. Biz de bu çalışmayı yaparken en başta Nuh b. Mustafa'nın eserini asıl kaynak alarak, çeşitli eser ve makalelerden yararlanıp konuyu daha anlaşılır ve faydalı kılmak için Allah'ın yardımı ve dilimizin döndüğünce izah etmeye çalıştık.

Elfaz-ı küfür konusunda yaptığımız bu çalışma bize gösterdi ki eğer dikkat edilmezse bir Müslümanın, Müslümanlık vasfından çıkması ve küfre düşmesi kurduğu birkaç cümleyle gerçekleşebilir. Nuh b. Mustafanın bu eseri ve tezimizi yazarken kaynak

olarak kullandığımız çoğu eserde bunun işaretlerini gördük. Ancak unutmayalım ki bir kişiyi söylediği sözlerden sorumlu tutabilmek için onun niyetine, aklına, o konu hakkındaki bilgisine bakmak gerekir. Aksi takdirde hataen ya da bilgisizlikten kaynaklanıp söylenen basit birkaç cümleyle kişiyi tekfir etmek akla ve nakle uygun değildir. Allah Teâla Peygamberimize miraç hediyesi olarak verdiği bakara sursesinin son ayetinde: “Rabbimiz! Unutur veya yanılırsak bizi cezalandırma!” (Bakara, 2/286). Şeklinde bizim için bir dua bir yakarış örneği buyurmaktadır. Yine Peygamber efendimiz bir hadis-i şeriflerinde “Ameller niyete göredir.” (Müslim, İmâre, 155). Şeklinde buyurmaktadır. Ayet ve hadisleri en temele aldığımızda görüyoruz ki hataen, unutarak, yanılarak ve kötü niyet olmadığı sürece insan sorumlu olmaz. Kullandığımız kaynaklarda müellifler muhtemelen elfaz-ı küfre hataende olsa insanların düşmemesi için çaba göstermişlerdir. Zaman zaman bazı noktalarda kullandıkları kesin çizgileri bu manada yorumlamamız daha sağlıklı olacaktır. Aksi takdirde ufak dil sürçmelerinde dahi Müslümanın imanı tehlikeye girmiş varsayılacaktır ki bu itham, itham edeni daha çok sıkıntıya sokacaktır. Bizler sadece alenen, bile isteye, nasslara ters bir şekilde söylenen cümle ve yapılan fiilleri temel alarak elfazı küfür değerlendirmesi yapabiliriz.

Kişinin hem bu dünyasında Müslüman olarak muamele görmesi hem de ebedi hayatının gerçekleşeceği ahiret yurdunda Allah’ın merhametine muhatap ve layık olabilmesi için, Müslümanlık vasfını yani imanını yitirmemesi şarttır. Nitekim Kur’an-ı Kerim’de: “İman edenler, hicret edenler, Allah yolunda cihad edenler; şüphesiz bunlar Allah’ın rahmetini umarlar. Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.” (Bakara, 2/218). Ayetiyle beraber bunun gibi pek çok ayet ve hadisler bu durumu desteklemektedir.

İslâm âlimleri iman meselesinin en temel, en hassas mesele olmasından dolayı en başta dikkat edilmesi gereken yönün kişinin sözleri olduğu ve daha sonra niyetlere bakılması gerektiğini söylemişlerdir. Çünkü kişinin kalbinde olanı sadece Allah bilmektedir. Elfaz- küfr’ü bile isteye söylediğini ifade eden kişinin küfrüne hükmedilir. Ahiretteki durumu ise Allah ile kendisi arasındadır.

Biz Müslümanlar olarak dinimizin en kutsalı olan imanımızı içeriden ve dışarıdan her türlü tehlikelere karşı korumakla vazifeliyiz. Kendimizi bu noktada koruyup, muhatap olduğumuz çevreyi de bilerek veya bilmeyerek elfaz-ı küfür olarak

niteleyebileceğimiz sözleri söyleyip bu yanlışa düşen veya düşebilecek insanları usulüne ve üslubuna yakışır şekilde uyarmalıyız.

Allah en iyisini bilir.

KAYNAKÇA

- Akgündüz, Said Nuri - Bulut, Zübeyir. “Akâidden Fıkha: Hanefî Fıkıh Kitaplarında Elfâz-ı Küfür”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 6/2 (2017), 897-920.
- Ali el-Kârî, Ebü'l-Hasan Nûreddîn Ali b. Sultân Muhammed. *Minehu'r-ravzi'l-ezher fi şerhu'l-Fıkhi'l-ekber*. Vehbî Süleymân Ğâvicî'nin *et-Ta'liku'l-müyesser alâ Şerhi'l-Fıkhi'l-ekber*'i ile birlikte. Beyrut: Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1998.
- Bebek, Adil. “Kebîre”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25/163. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Birgivi. *Risâle fi beyâni'l-elfâz ve'l-ef'âli'l-küfriyye*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Gelibolulu, 56.
- Ceyhan, Semih. “Halvetiyye”. *Türkiye'de Tarikatlar: Tarih ve Kültür*. ed. Semih Ceyhan. 695-780. İstanbul: İsam Yayınları, 2015.
- Çelebi, İlyas. “Mu'tezîle”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 31/391-401. Ankara: TDV Yayınları, 2020.
- Demir, Abdullah. “Ehl-i Sünnet ve Mu'teile'ye Göre Mukallidin İmanı”. *Diyanet İlmi Dergi*. 44/2 (Nisan-Mayıs-Haziran, 2008), 27-50.
- Durmuş, İsmail. “Muhibbî Hulâsâtü'l-eser”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 31/35-37. Ankara: TDV Yayınları, 2020.
- Ebü Zeyd, Bekr b. Abdillâh vd. *Mecmuatü'r risail ve'l Mesâil fi'î İmân ve'l Küfür (İman ve Küfür Meseleleri)*. çev. Abdullah Öztekin. İstanbul: Guraba Yayınları, 2007.
- Eğretli, Cemal. *Küfür Sözler*. İstanbul: Demir Kitabevi, 1970.
- el-Âmirî, Yahyâ b. Ebû Bekir. *Beyânü'l-i'tikâd ve mâ yekşüru ileyhi ihtiyâcü'l-ibâd*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Mihrişah, 439/8; Kayseri Râşid Efendi Kütüphanesi, 1120/2.
- el-Bağdâdî, Ganîm b. Muhammed. *Hısnü'l-İslâm fi elfâzi'l-küfr ve'l-'akâ'id*. İstanbul: Beyazıt Devlet Kütüphanesi, 3136.
- el-Cürcânî, Ebü'l-Hasan Seyyid Şerîf Ali b. Muhammed b. Ali. *Şerhu'l-Mevâkıf*. Siyâlkûtî ve Hasan Çelebi'nin *Hâşiye*'leri ile birlikte nşr. Mahmûd Ömer ed-Dimyâtî. III. Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1998.

- el-Cüveynî, Ebû Muhammed Rüknu'lislâm Abdullah b. Yûsuf b. Abdillâh. *Kitâbü'l-irşâd ilâ kavâti'l-edille fî usûli'l-i'tikâd*. thk. Muhammed Yûsuf Musa - Ali Abdülmün'im Abdülhamîd. Kahire: Mektebetü'l-Hancî, 1950.
- el-Eş'arî, Ebü'l-Hasan İbn Ebî Bişr Ali b. İsmail b. İshâk. *Makâlâtü'l-İslâmiyyîn ve ihtilâfû'l-musallîn*. nşr. Hellmut Ritter. Wiesbaden: Franz Steiner Verlag, 1980.
- el-Fetâva'l-Hindiyye*. 2. Cilt. Bulak: y.y., 1310.
- el-Hafâcî, Şehâbeddin. *Şerhu's-Şifâ'*. II. Cilt. İstanbul: Dâru't-Tıbâati'l-Âmira.
- el-Hatîb, Muzaffer b. İbrâhim. *Risâle fî Beyâni Kelimeti'l-küfr ve Ahkâmi men Tekelleme bihâ*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Reîsülküttâb, 1200.
- el-Hayyât, Ebü'l-Hüseyn. *İntişâr*. ed. H.S. Nayberg. Kahire: y.y., 1925.
- el-İşkodravî, İbrâhim b. Hasan. *Risâle fî't-tahzîr 'an isti'mâli kelimeti'l-küfr*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Reşid Efendi, 990.
- en-Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî. *Minhâc Şerhu Sahîh-i Müslim b. Haccâc*. thk. Şeyh Halil Memûn b. Şihâ. 2. Cilt. Beyrut: Dâr'ül-Ma'rife, 1427.
- Erdem, Hüsameddin. "Deizm". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 9/109-111. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Erdem, Süleyman. *Cihatçılar El Kaide ve IŞİD'e Katılanların Hikâyesi*. İstanbul: Yakın Plan Yayıncılık, 2016.
- Erol, A. *Mecmuatü'r-Resâil*. İstanbul: Osmanlı Yayınevi, 1996.
- es-Sâbûnî, Nûreddîn Ahmed b. Mahmûd. *el-Kifâye*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Lâleli, 2271, 88a.
- es-Sâbûnî, Nûreddîn Ahmed b. Mahmûd. *Mâturîdîyye Akaidi*, trc. Bekir Topaloğlu. Ankara: DİB Yayınları, 1982.
- es-Sâbûnî, Nûreddîn Ahmed b. Mahmûd. *el-Bidâye fî usûli'd-dîn*. Türkçe tercümesiyle birlikte nşr. Bekir Topaloğlu. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2. Basım, 1995.
- es-Suyuti, Celaleddin Abdurrahman b. Ebi Bekr. *Camîu's-Sağîr*. Mısır: Mustafa el-Bâni Halebî ve Evladihi, 1954.
- Furkan, Faruk. *İslâm Hukuku Açısından Tekfir Şartları ve Ahkâmı*. Konya: Meva Kitap, Dizgi Ofset, 2010.
- Gazzâlî, *İtikad'da İktisad*. çev. Osman Zeki Soyyiğit. İstanbul: Nadir Kitap, 1971.
- Güllüce, Veysel. "Ahmed Ziyaeddin Gümüşhanevî'nin Elfâz-ı Küfre Dair İfadelerinin Kur'an Ayetleri Işığında Değerlendirilmesi". *1. Uluslararası Ahmed Ziyaeddin*

- Gümüşhanevî Sempozyomu Bildiriler Kitabı*. ed. İhsan Günaydın vd. 463-464. Gümüşhane: Gümüşhane Üniversitesi Yayınları, 2013.
- Gümüşhanevi, Ahmed Ziyaüddin. *Câmi 'u'l-mütûn*. İstanbul: y.y., 1273.
- Izutsu, Toshihiko. *İslam Düşüncesinde İman Kavramı*. çev. Selahattin Ayaz. İstanbul: Pınar Yayınları, 3. Basım, 2018.
- İbn Abidin. *Reddü'l-Muhtâr*. 3. Cilt. İstanbul: Şamil Yayınları, 1982.
- İbn Bekr, Yahya. *Beyânü'l-i'tikâd ve mâ yeksuru ileyhi ihtiyâcü'l- 'ibâd*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Mihrişah, nr. 439/8; Kayseri Râşid Efendi Kütüphanesi, 11209/2. vr. 9a.
- İbn Ebû Nasr. *Risâle fî elfâzi'l-küfr*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Fâtih, 5426.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Saîd. *el-Fasl fî'l-milel ve'l-ehvâ' ve'n-nihal*. thk. Muhammed İbrahim Nasr - Abdurrahman Umeyra. III. Cilt. Beyrut: Dâru'l-Cîl, 2. Basım, 1996.
- İbn İsmail, Bedr er-Reşid Muhammed. *Risâle fî elfâzi'l-küfr*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, 3729/6; Şehid Ali Paşa Kütüphanesi, 207/2.
- İbn İsmail, Bedr er-Reşid Muhammed. *Risâle fî elfâzi'l-küfr*. şerheden: Ali el-Kârî. Kahire, 1375/1955.
- İbn İsmail, Bedr er-Reşid Muhammed. *Risâle fî elfâzi'l-küfr*. şerheden: Tarikatçı Emîr Mustafa, Fâtih, 3168.
- İbn Mustafa Azm, Cemil. *Ukûdü'l-cevher*. Beyrut: el-Matbaatü'l-ehliyye, 1908.
- İbn Mustafa, Nûh. *Akâid ve Elfâz-ı Küfür*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Lâleli, 2234.
- İbn Mustafa, Nûh. *Tuhfe-i Zâkirîn*. Ankara: Milli Kütüphane, ts.
- İbn Mustafa, Nûh. *Dâstâni Ahmed Haramî*. çev. Halis Akaydın. İstanbul: Tercüman Yayınları, 1972.
- İbn Mustafa, Nûh. *el-Kavlü'd-dâl alâ hayati'l-Hızır ve vücûdü'l-abdâl*. çev. Ramazan Muhammed Saftâvî. Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, 2012.
- İbn Teymiyye, Ebü'l-Abbâs Takiyyüddîn Ahmed b. Abdilhalîm. *Mecmûatü'l-fetâvâ*, thk. Âmir el-Cezzâr - Enver el-Bâz. I. Cilt. Riyad: Mektebetü'l-Ubeykân, 1997.
- İbn Teymiyye, Ebü'l-Abbâs Takiyyüddîn Ahmed b. Abdilhalîm. *es-Sarimu'l-Meslul*. çev. Halil İbrahim Turhan. İstanbul: Neda Yayınları, 2018.
- Karaağaç, Hilmi. "Ehl-i Sünnet'e Göre Tekfir Problematikliği". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 40 (2013), 163-186.

- Karaduman, Hicret. “Nuh b. Mustafa’nın (ö. 1070/1660) Tuhfe-i Zâkirîn Namli Eserinde Tasavvufi Muhteva”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 49 (Aralık 2020), 441-466.
- Kılavuz, A. Saim. *İman-Küfür Sınırı*. İstanbul: Marifet Yayınları, 2. Basım, 1984.
- Kılavuz, A. Saim. “Elfaz-ı Küfür”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 11/27. Ankara: TDV Yayınları, 1995.
- Kılavuz, A. Saim. *Anahatlarıyla İslam Akaidi ve Kelama Giriş*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2021.
- Kurt, Hasan. “Takli İmanın Tahkiki İmana Dönüşmesi”. *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/2 (2012), 1-15.
- Kurtubî, *El-camiu li Ahkâmi'l-Kur’an*. çev. M. Beşir Eryarsoy. 3. Cilt. İstanbul: Buruc Yayınları, 2000.
- Neseî, Ebü'l-Muîn Meymûn b. Muhammed. *Tebîratü'l-edille fî usûli'd-dîn*. thk. Claude Salamé. II. Cilt. Dimeşk: Institut Français de Damas, 1993.
- Omar, M. W. *Gânim el-Bağdâdî'nin Hisnü'l-İslâm Adlı Eseri ve Elfâz-ı Küfür Hakkındaki Görüşleri*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Sinanoğlu, Mustafa. “İman”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 2/216. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Sinanoğlu, Mustafa. “Küfür”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 26/533-536. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Şenses, Hafsa. *Nuh b. Mustafa'nın “el-Kelimâtü's-Şerîfe fî Tenzîhi Ebî Hanîfe” İsimli Eserinin Tahlil ve Tahkiki*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.
- Teftâzânî, *Şerhu'l Akâid*. çev. Talha Hakan Alp. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2017.
- Tercüme-i hal sahabü't-te'lif Nuh Efendi*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi-Halet Efendi ve Eki, ts.
- Toshihiko, Izutsu. *İslam Düşüncesinde İman Kavramı*. çev. Selahattin Ayaz. İstanbul: Pınar Yayınları, 2018.
- Türker, Ömer. “Nuh b. Mustafa”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 33/230. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.

- Yavuz, Yusuf Şevki. “Mefâtihu’l-gayb”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 12/89-95. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Yavuz, Yusuf Şevki. “Kader”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 24/58. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Yavuz, Yusuf Şevki. “Usûl-i selâse”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 42/212. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Yılmaz, Hayati. “Nûh b. Mustafa el-Konevî’nin er-Risâle fi’l-Fark Beyne’l-Hadîsi’l-Kudsî ve’l-Kur’ân ve’l-Hadîsi’n-Nebevî Adlı Risâlesi”. *Hadis Tetkikleri Dergisi* 1/1 (2003). 167-178.
- Yurdagür, Metin. “Ehl-i Kible”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10/516. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Yüce, Abdulhakim. “Din Maskeli Terörün Din Tahripçiliği”. *Terörün Sosyal Psikolojisi*. der. Murat Sever vd. Ankara: Polis Akademisi Yayınları, 2010.

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1:	Nuh b. Mustafa'nın Akâid-i Dîniyye adlı eserinin kapağı.....	46
Şekil 2:	Nuh b. Mustafa'nın Akâid-i Dîniyye adlı eserinin 1. varakı.	47
Şekil 3:	Nuh b. Mustafa'nın Akâid-i Dîniyye adlı eserinin 2. varakı.	48
Şekil 4:	Nuh b. Mustafa'nın Akâid-i Dîniyye adlı eserinin 3. varakı.	50
Şekil 5:	Nuh b. Mustafa'nın Akâid-i Dîniyye adlı eserinin 4. varakı.	52
Şekil 6:	Nuh b. Mustafa'nın Akâid-i Dîniyye adlı eserinin 5. varakı.	54
Şekil 7:	Nuh b. Mustafa'nın Akâid-i Dîniyye adlı eserinin 6. varakı.	56
Şekil 8:	Nuh b. Mustafa'nın Akâid-i Dîniyye adlı eserinin 7. varakı.	58
Şekil 9:	Nuh b. Mustafa'nın Akâid-i Dîniyye adlı eserinin 8. varakı.	60
Şekil 10:	Nuh b. Mustafa'nın Akâid-i Dîniyye adlı eserinin 9. varakı.	62
Şekil 11:	Nuh b. Mustafa'nın Akâid-i Dîniyye adlı eserinin 10. varakı.	64
Şekil 12:	Nuh b. Mustafa'nın Akâid-i Dîniyye adlı eserinin 11. varakı.	66
Şekil 13:	Nuh b. Mustafa'nın Akâid-i Dîniyye adlı eserinin 12. varakı.	68
Şekil 14:	Nuh b. Mustafa'nın Akâid-i Dîniyye adlı eserinin 13. varakı.	70
Şekil 15:	Nuh b. Mustafa'nın Akâid-i Dîniyye adlı eserinin 14. varakı.	72
Şekil 16:	Nuh b. Mustafa'nın Akâid-i Dîniyye adlı eserinin 15. varakı.	74
Şekil 17:	Nuh b. Mustafa'nın Akâid-i Dîniyye adlı eserinin 16. varakı.	76
Şekil 18:	Nuh b. Mustafa'nın Akâid-i Dîniyye adlı eserinin 17. varakı.	78
Şekil 19:	Nuh b. Mustafa'nın Akâid-i Dîniyye adlı eserinin 18. varakı.	80
Şekil 20:	Nuh b. Mustafa'nın Akâid-i Dîniyye adlı eserinin 19. varakı.	82
Şekil 21:	Nuh b. Mustafa'nın Akâid-i Dîniyye adlı eseri'nin 20. varakı.	84

ÖZGEÇMİŞ

Emrullah DEMİR, 1989 yılında Ordu'nun Ünye ilçesinde dünyaya geldi. İlk ve ortaokulu Ordu'nun İkizce ilçesinde tamamladı. Lise öğrenimini İstanbul Ümraniye İHL'de tamamladı. 2016 yılında Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 2016 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı'na atandı. Halen Diyanet İşleri Başkanlığı'nda İmam/Hatip olarak görev yapmaktadır.